

มูลนิธิศึกษาและเผยแพร่พระพุทธศาสนา
Dhamma Study and Support Foundation

แนวทางเจริญวิปัสสนา

เล่ม ๑๒๐ ตอนที่ ๑๑๙๑ – ๑๒๐๐

บรรยายโดย

สุจินต์ บริหารวนเขตต์

แนวทางเจริญวิปัสสนา

๑๑๙๑

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๑๖ มกราคม ๒๕๖๖

มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์ กิฎกาคิริยสูตร ข้อ ๒๓๘ พระผู้มีพระภาค
ตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เราย่อมกล่าวการตั้งอยู่ในอภัตตผล ด้วยการไปครั้งแรก
เท่านั้นหามิได้ แต่การตั้งอยู่ในอภัตตผลนั้น ย่อมมิได้ด้วยการศึกษาโดยลำดับ
ด้วยการทำโดยลำดับ ด้วยความปฏิบัติโดยลำดับ

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ก็การตั้งอยู่ในอภัตตผล ย่อมมิได้ด้วยการศึกษาโดย
ลำดับ ด้วยการทำโดยลำดับ ด้วยความปฏิบัติโดยลำดับอย่างไร

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย กุลบุตรในธรรมวินัยนี้เกิดศรัทธา แล้วย่อมเข้าไปใกล้
เมื่อเข้าไปใกล้ย่อมนั่งใกล้ เมื่อนั่งใกล้ย่อมเงยโศตลง เมื่อเงยโศตลงแล้วย่อมฟังธรรม
ครั้นฟังธรรมย่อมทรงธรรมไว้ ย่อมพิจารณาเนื้อความแห่งธรรมที่ทรงไว้แล้ว เมื่อ
พิจารณาเนื้อความอยู่ ธรรมทั้งหลายย่อมทนได้ซึ่งความพินิจ เมื่อธรรมทนความพินิจ
ได้อยู่ จันตะย่อมเกิด เมื่อเกิดจันตะแล้วย่อมอุตสาหะ ครั้นอุตสาหะแล้วย่อม
ไตร่ตรอง ครั้นไตร่ตรองแล้วย่อมตั้งความเพียร เมื่อมีตนส่งไปแล้ว ย่อมทำให้แจ้งชัด
ซึ่งบรมสัจจะด้วยกาย และย่อมแทงตลอดเห็นแจ้งบรมสัจจะนั้นด้วยปัญญา

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ศรัทธาก็คือ การเข้าไปใกล้ก็ดี การนั่งใกล้ก็ดี การเงยโศต
ลงก็ดี การฟังธรรมก็ดี ความพิจารณาเนื้อความก็ดี ธรรมอันทนได้ซึ่งความพินิจก็ดี
จันตะก็ดี อุตสาหะก็ดี การไตร่ตรองก็ดี การตั้งความเพียรก็ดีนั้น ๆ ไม่ได้มีแล้ว
เธอทั้งหลายย่อมเป็นผู้ปฏิบัติพลาด ย่อมเป็นผู้ปฏิบัติผิด ดูกร ภิกษุทั้งหลาย
โมฆบุรุษเหล่านี้ ได้หลีกไปจากธรรมวินัยนี้ไกลเพียงไร

มีท่านผู้ฟังบางท่านอยากจะหาวิธีว่า ทำอย่างไรท่านถึงจะได้เข้าใจธรรมเร็ว ๆ หรือว่าสามารถปฏิบัติธรรมได้เร็ว ๆ ซึ่งทางที่เร็วที่สุดก็ยังคงเป็นทางเดียวอยู่นั่นเอง คือ การฟังธรรมต่อไป ไม่มีทางอื่นเลย

พระผู้มีพระภาคไม่ได้ทรงแสดงข้อปฏิบัติอื่น เช่น ให้ไปนั่ง หรือให้ไปยืน หรือให้ไปทำอะไรเป็นชั่วโม่ง นาที แต่ข้อความทั้งหมดจะแสดงว่า การตั้งอยู่ในอภิปัสสัณณียะ ย่อมมีได้ ด้วยการศึกษาลำดับ และการศึกษาโดยลำดับไม่ใช่ให้ทำอย่างอื่น นอกจาก เกิดศรัทธา แล้วยอมเข้าไปใกล้ เมื่อเข้าไปใกล้ยอมนั่งใกล้ เมื่อนั่งใกล้ ย่อมเสียดสีตลง เป็นเรื่องของการฟังและการพิจารณา และธรรมที่ได้ฟังก็ทนต่อการพิสูจน์

แต่บุคคลใดก็ตาม ศรัทธาก็ดี การเข้าไปใกล้ก็ดี การนั่งใกล้ก็ดี การเสียดสีตลงก็ดี ฟังธรรมก็ดี การพิจารณาเนื้อความก็ดี ธรรมอันทนได้ซึ่งความพินิจก็ดี ฉันทะก็ดี อุตสาหะก็ดี การไตร่ตรองก็ดี การตั้งความเพียรที่ดีนั้น ๆ ไม่ได้มีแล้ว เพราะว่าบางท่านขอปฏิบัติ ไม่ขอฟังพระธรรม เพราะฉะนั้น เธอทั้งหลายยอมเป็นผู้ปฏิบัติพลาด ย่อมเป็นผู้ปฏิบัติผิด ดูกร ภิกษุทั้งหลาย โมฆบุรุษเหล่านี้ได้หลีกไปจากธรรมวินัยนี้ไกลเพียงไร

เพราะฉะนั้น มีหนทางเดียวจริง ๆ คือ ฟังไปเรื่อย ๆ พร้อมกับสติระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏตามปกติตามความเป็นจริง ไม่มีหนทางอื่น เพราะว่าการฟังเหมือนกับเครื่องมือ หรือว่าเครื่องประกอบ ซึ่งในการที่จะทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดก็ตามต้องมีอุปกรณ์ เครื่องใช้ เครื่องมือต่าง ๆ แม้แต่ในการปรุงอาหาร ก็ต้องมีอาหารต่าง ๆ พร้อมจึงจะทำได้ ฉันทะ การที่สติระลึกรู้ และปัญญาสามารถรู้แจ้งประจักษ์ในลักษณะของสภาพธรรมที่ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตนจริง ๆ ก็จะต้องอาศัยการฟังเรื่องของสภาพธรรมจนเข้าใจขึ้น ๆ พร้อมทั้งเมื่อสติระลึกรู้เมื่อไร ปัญญาซึ่งสะสมอบรมมามากแล้ว ย่อมจะประจักษ์แจ้งในลักษณะของสภาพธรรมนั้น ๆ ได้

แต่ถ้าบอกว่า มีแต่เพียงนามธรรมและรูปธรรม ก็ไประลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมเท่านั้น ซึ่งนั้นไม่พอ เพราะถ้าไม่ฟังเรื่องของนามธรรมและ

รูปธรรมจนเข้าใจชัดขึ้น แม้แต่ในเรื่องของอินทรีย์ทั้ง ๖ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ที่จะขาดจากกันแต่ละอินทรีย์จริง ๆ ก็ต้องอาศัยการฟังและการระลึกตามว่า แม้แต่ อารมณ์ที่กำลังปรากฏต่างกัน ก็เป็นปัจจัยให้จิตแต่ละขณะเกิดขึ้นรู้อารมณ์ต่าง ๆ กัน เพราะฉะนั้น สติจึงระลึกเพียงเฉพาะสิ่งที่กำลังปรากฏ ซึ่งปัจจัยปรุงแต่งให้เกิด ส่วนที่ ผ่านไปแล้ว ก็ผ่านไปแล้ว ส่วนที่ยังไม่เกิดขึ้น ถ้าใครอยากจะรอเวลา และจะไปปฏิบัติ ธรรม ผู้นั้นย่อมเป็นผู้ประมาท เพราะว่าขณะนี้สภาพธรรมกำลังปรากฏ ถ้าไม่ศึกษา ในขณะนี้ รอเวลาอื่น ก็ไม่สามารถรู้สภาพธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนี้ได้

สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค สัทธาสูตร ข้อ ๑๐๑๐ - ข้อ ๑๐๑๗ มีข้อความที่แสดงถึงความต่างกันของผู้ที่เจริญอินทรีย์ ๕ กับผู้ที่เพียงมีศรัทธา

ข้อความมีว่า

ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้:

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิคมของชาวอังคะ ชื่ออาปนณะ ในแคว้นอังคะ ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกท่านพระสารีบุตรมาแล้วตรัสว่า

ดูกร สารีบุตร อริยสาวกผู้ใดมีศรัทธามั่น เลื่อมใสยิ่งในพระตถาคต อริยสาวกนั้น ไม่พึงเคลือบแคลงหรือสงสัยในตถาคต หรือในศาสนาของตถาคต

พระสารีบุตรกราบทูลว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อริยสาวกใดมีศรัทธามั่น เลื่อมใสยิ่งในพระตถาคต อริยสาวกนั้น ไม่พึงเคลือบแคลงหรือสงสัยในพระตถาคต หรือในศาสนาของพระตถาคต ด้วยว่าอริยสาวกผู้มีศรัทธาพึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเป็นผู้ปราศจากความเพียร เพื่อละอกุศลธรรม เพื่อยกกุศลธรรมให้ถึงพร้อม มีกำลัง มีความบากบั่น มั่นคง ไม่ทอดธุระในกุศลธรรมทั้งหลาย

ท่านผู้ฟังเป็นอย่างนี้หรือเปล่า

เพราะฉะนั้น ขณะใดที่ท่านผู้ฟังมีศรัทธารู้ว่า การที่จะละอกุศลได้ ก็ด้วย ขณะที่ถูกสลจิตเกิด ขณะใดก็ตามที่ไม่เป็นกุศลจิต ขณะนั้นต้องเป็นอกุศลจิต และในวันหนึ่ง ๆ ย่อมมีอกุศลจิตมากมายตราบใดที่ถูกสลจิตไม่เกิด เมื่อรู้อย่างนี้ จะเป็น

ผู้ชวนขายไม่ทอดธุระในกุศลธรรมทั้งหลายใหม่ เพราะเห็นว่า ขณะใดที่ทอดธุระ ขณะนั้นเป็นอกุศล

เพราะฉะนั้น สติปัฏฐานจึงละเอียดที่จะรู้ลักษณะของสภาพธรรมตามความเป็นจริงว่า ขณะใดเป็นกุศลเกิดขึ้น สภาพธรรมนั้นก็เป็นกุศล ขณะใดเป็นอกุศล สติก็ต้องรู้ลักษณะสภาพของอกุศลที่กำลังปรากฏในขณะนั้น จึงจะละอกุศลได้ ถ้าไม่รู้ตามความเป็นจริง ก็ไม่สามารถจะละอกุศลได้ แต่เพราะรู้ จึงรู้ว่าขณะใดเป็นอกุศล ควรละ และขณะใดเป็นกุศลควรเจริญ

ข้อความต่อไป

ท่านพระสารีบุตรกราบทูลว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ กิเลสของอริยสาวกนั้นเป็นวิริยินทรีย์ ด้วยว่าอริยสาวกผู้มีศรัทธา ปราศจากความเพียรแล้ว พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเป็นผู้มีสติ ประกอบด้วยสติ เป็นเครื่องรักษาตนอย่างยิ่ง จักระลึกถึง ตามระลึกถึง กิจที่ทำและคำที่พูดมานานได้

นี่คือวิริยะของพระอริยสาวก เป็นวิริยินทรีย์ เพราะว่าพระอริยสาวกทั้งหลายเป็นผู้ มีศรัทธา ปราศจากความเพียรแล้ว พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเป็นผู้มีสติ ไม่ได้หวังอย่างอื่นนอกจากหวังที่จะ เป็นผู้มีสติ ประกอบด้วยสติเป็นเครื่องรักษาตนอย่างยิ่ง จักระลึกถึง ตามระลึกถึง กิจที่ทำและคำที่พูดมานานได้

ถ. ขณะที่พูดนี้เจริญสติได้ไหม คงเจริญได้ แต่จะจับสมาธิปรมาัตถ์ได้หรือ

ส. ได้แน่นอน

ถ. ผู้ที่สำเร็จ รู้สึกท่านจะเป็นผู้ฟัง ฟังแล้วก็สำเร็จ แต่ในขณะที่พูด สำเร็จยาก

ส. ท่านพระเขมกะท่านบรรลู่ในขณะที่แสดงธรรม แม้พระภิกษุที่ฟังก็เป็นบรรลู่เป็นพระอรหันต์ด้วย ทั้งผู้ฟังและผู้พูด ถ้าเวลาพูดเจริญสติปัฏฐานไม่ได้ พระผู้มีพระภาคคงห้ามพูด ใช่ไหม

ถ. ขณะที่สงสัยพูดได้ ขณะที่เจริญที่จะเห็นสภาวะของปรมาัตถ์จริง ๆ คงจะยากเว้นกระมัง

- ส. ภิกษุสาวกเป็นผู้เจริญสติ เป็นผู้ที่พักหรือเปล่า หรือว่าไม่ได้พูดเลย
ถ. พูดมากด้วย
ส. สติเกิดได้ไหมในขณะที่พูด
ถ. สติเกิดได้ แต่จะเห็นสภาพปรมาัตถ์หรือเปล่า
ส. ถ้าสติปัฏฐานเกิด สติก็จะรู้ลักษณะของปรมาัตถธรรม
ถ. ขณะที่พูดมีการนึกถึงบัญญัติด้วย เวลาฟังก็ต้องฟังบัญญัติด้วย

สภาพปรมาัตถ์จะจับตรงจุดไหน

- ส. จิตที่คิดเป็นปรมาัตถธรรมหรือเปล่า
ถ. เป็น
ส. สามารถรู้สภาพของจิตที่กำลังรู้ค่าได้ไหม
ถ. ปัญญาต้องไวมาก
ส. ขอประทานโทษ เวลาไม่พูด คิดหรือเปล่า ตามความเป็นจริง
ถ. คิด
ส. สติรู้ลักษณะของจิตที่คิดได้ไหม
ถ. ได้
ส. ถ้าสติสามารถรู้ลักษณะของจิตที่คิดได้ ในขณะที่พูดก็คือคิดนั่นเอง
แต่มีเสียงออกมาด้วย เพราะฉะนั้น แล้วแต่ว่าสติจะรู้ลักษณะของเสียง หรือ
ลักษณะของได้ยิน หรือลักษณะของจิตที่กำลังคิดค่า
ถ. การบวชกับการเป็นฆราวาส อย่างไหนจะมีโอกาสเจริญสติได้มากกว่า
ส. ชีวิตจริง ๆ ในขณะนี้เป็นใคร เริ่มรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลัง
ปรากฏไปเรื่อย ๆ ก็จะได้มากได้
ถ. แต่โอกาสหลังมีมาก
ส. เพราะฉะนั้น อบรมเจริญสติเพื่อที่จะได้หลงน้อย แต่ถ้าไม่อบรม
เจริญสติ ก็ต้องหลงมากขึ้นเรื่อย ๆ
ถ. พยายามอบรม แต่ส่วนมากเวลาทำงาน ...

ส. ไม่ใช่ตัวตนที่พยายาม อย่าลืม ถ้าท่านผู้ฟังท่านใดพยายามจะเพียรให้ทราบว่า พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงเรื่องของการศึกษาโดยลำดับไว้แล้ว

ถ. เวลาทำงาน ...

ส. ท่านผู้ฟังจะฟังพระธรรม หรือท่านผู้ฟังจะทำสติ

ถ. ขณะที่ทำงาน โอกาสจะลงไปนอกสุดจะมีมากกว่า

ส. ก็เพราะยังไม่ใช่ว่าผู้ที่เจริญอินทรีย์ & ถ้าเป็นผู้ที่เจริญอินทรีย์ & ไปเรื่อย ๆ วันหนึ่งสติจะมั่นคงมีกำลังเป็นพละได้

ต้องการสติแค่ไหนในวันหนึ่ง ๆ

ถ. มีมากยิ่งดี

ส. สักเท่าไร

ถ. ตามเหตุตามปัจจัย

ส. วันนี้อยากจะได้สติสักกี่ชั่วโมง

ถ. อยากได้ ก็ไม่ได้

ส. เพราะฉะนั้น ก็อย่าอยาก รู้อยู่แล้วว่า ถึงอยากได้ก็ไม่ได้ ต้องเป็นไปตามเหตุตามปัจจัย จากความเป็นปุถุชนผู้หลงลืมสติ จะให้เหมือนพระอรหันต์ได้อย่างไร อยากจะมีสติเท่าพระอรหันต์ อยากจะมีสติเท่าพระอนาคามี อยากจะมีสติเท่าพระสกทาคามี อยากจะมีสติเท่าพระโสดาบัน แต่ขณะนี้ระลึกทางตาที่กำลังเห็น หรือยัง ระลึกทางหูที่กำลังได้ยินหรือยัง ระลึกทางกายที่กำลังรู้สิ่งที่กระทบสัมผัสหรือยัง ถ้ายังไม่ระลึก ก็ไม่มีหนทางที่จะไปทำอย่างอื่นได้ และถ้าไม่ระลึกต้องทราบว่า เพราะอะไรจึงไม่ระลึก แต่ถ้าฟังไปเรื่อย ๆ เป็นปัจจัยให้สติเกิดได้ แต่ถ้าไม่ฟัง จะให้สติเกิดระลึกได้อย่างไร

ถ. เพราะว่าหลง จึงไม่ได้ระลึก

ส. ไม่ใช่เพราะขาดการฟังหรือ

ถ. ผมฟังมาก

ส. มากพอหรือยัง หรือต้องฟังอีก

ถ. ต้องฟังไปเรื่อย ๆ

ส. ต้องฟังไปเรื่อย ๆ เท่าไรก็ไม่พอ ต้องฟังไปจนแม้ขณะที่กำลังฟัง สติก็
ยังเกิดระลึกได้บ้าง ทางกายขณะนี้กำลังกระทบสัมผัส ทางตากำลังเห็น ทางหูกำลัง
ได้ยิน สติเกิดระลึกในขณะที่ได้ยินได้ฟังอย่างนี้หรือยัง ถ้ายัง ก็ฟัง เพื่อเป็นปัจจัยให้
สติระลึกได้ เพราะพระธรรมที่ทรงแสดงไว้เป็นเรื่องของตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ และ
สภาพธรรมที่กำลังปรากฏ เพราะฉะนั้น ย่อมเป็นปัจจัยให้สติเกิดระลึกได้บ้าง ไม่ว่า
จะเป็นทางหนึ่งทางใดใน ๖ ทาง

ถ. พระโสดาที่ท่านสำเร็จแล้ว ท่านก็รู้ว่าเจริญสติในเพศฆราวาสได้ ทำไม
ท่านออกบวช

ส. ใคร

ถ. ผมจำชื่อไม่ได้ กำลังโง่หัว ท่านก็สำเร็จ ผมจำไม่ค่อยได้

ส. ท่านอบรมเจริญอย่างไรที่ว่าสำเร็จ ข้อปฏิบัติสำคัญที่สุด ต้องรู้
ข้อปฏิบัติว่าบุคคลนั้นอบรมเจริญอย่างไร

ถ. ไม่ใช่ท่านเห็นว่า การบวชมีโอกาสมากกว่าท่านจึงออกบวชหรือ ทั้ง ๆ
ที่ท่านสำเร็จเป็นพระโสดาบันแล้ว

ส. ใคร ดิฉันก็ยังเรียนถามอยู่นั่นเองว่า ใครสำเร็จเป็นพระโสดาบัน
และปฏิบัติอย่างไรจึงสำเร็จ ถ้าท่านปฏิบัติอย่างไรสำเร็จ ท่านก็ต้องชี้แจงข้อปฏิบัติให้
บุคคลอื่นได้ทราบ ซึ่งข้อปฏิบัติสำหรับผู้ที่บรรลุนิพพานเป็นพระโสดาบันจะไม่เป็น
อย่างอื่นเลย นอกจากเป็นผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติปัฏฐาน รู้ลักษณะของสภาพธรรมที่
กำลังปรากฏตามปกติในชีวิตประจำวัน

ถ. อาจารย์มีความเห็นว่า ไม่ว่าจะเป็นฆราวาสหรือนักบวชก็แล้วแต่
ถ้าเป็นผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติ ก็มีโอกาสนั้นจะบรรลุได้ อย่างนั้นใช่ไหม

ส. ใช่ เพราะแต่ละท่านสะสมปัจจัยที่จะเป็นแต่ละบุคคล แต่ละขณะ
วิจิตรต่าง ๆ กัน ตามความเป็นจริง

ถ. มีโอกาสเท่ากัน เหมือนกันหรือ

ส. แล้วแต่บุคคล ในครั้งที่พระผู้มีพระภาคยังไม่ปรินิพพาน ผู้ที่เป็นคฤหัสถ์ รู้แจ้งอริยสัจธรรมเป็นพระโสดาบันก็มี ผู้ที่เป็นพระภิกษุไม่รู้แจ้งอริยสัจธรรมก็มี แม้ในครั้งนั้น เพราะฉะนั้น ย่อมแล้วแต่แต่ละบุคคล

ข้อความต่อไป

ท่านพระสารีบุตรกราบทูลว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ กัสติของอริยสาวกนั้นเป็นสตินทรีย์ ด้วยว่าอริยสาวกผู้มีศรัทธา ปราศจากความเพียร เข้าไปตั้งสติไว้แล้ว พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักยึดหน่วงนิพพานให้เป็นอารมณ์ ได้สมาธิ ได้เอกัคคตาจิต

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ กัสมาธิของอริยสาวกนั้นเป็นสมาธิทรีย์ ด้วยว่าอริยสาวกผู้มีศรัทธา ปราศจากความเพียร เข้าไปตั้งสติไว้ มีจิตตั้งมั่นโดยชอบ พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักรู้ชัดอย่างนี้ว่า สงสารมีที่สุดและเบื้องต้นอันบุคคลรู้ไม่ได้แล้ว เบื้องต้นที่สุดไม่ปรากฏแก่เหล่าสัตว์ผู้มีวิชาเป็นเครื่องกั้น มีต้นหาเป็นเครื่องผูกไว้ ผู้เล่นไปแล้ว ท่องเที่ยวไปแล้ว ก็ความดับด้วยการสำรอกโดยไม่เหลือแห่งกองมิดคืออวิชชา นั้นเป็นบทอันสงบ นั้นเป็นบทอันประณีต คือ ความระงับสังขารทั้งปวง ความสละคืนอุปธิทั้งปวง ความสิ้นต้นหา ความสิ้นกำหนด ความดับ นิพพาน.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็ปัญญาของอริยสาวกนั้นเป็นปัญญินทรีย์ อริยสาวกนั้นแล พยายามอย่างนี้ ครั้นพยายามแล้วระลึกอย่างนี้ ครั้นระลึกแล้วตั้งมั่นอย่างนี้ ครั้นตั้งมั่นแล้วรู้ชัดอย่างนี้ ครั้นรู้ชัดแล้วย่อมเชื่อมั่นอย่างนี้ว่า ธรรมเหล่านี้ ก็คือธรรมที่เราเคยได้ฟังมาแล้วนั่นเอง เหตุฉะนั้น บัดนี้เราถูกต้องด้วยนามกายอยู่ และเห็นแจ้งแทงตลอดด้วยปัญญา

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็ศรัทธาของอริยสาวกเป็นสัทธินทรีย์ ดังนี้แล

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดีละ ฯ สารีบุตร ...

๑๑๙๒

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๑๖ มกราคม ๒๕๖๖

ข้อความตอนท้ายที่ท่านพระสารีบุตรกล่าวถึงปัญญอินทรีย์ว่า อริยสาวกนั้นแล พยายามอย่างนี้ ครั้นพยายามแล้วระลึกอย่างนี้ ถ้าท่านผู้ฟังกำลังระลึกอยู่ในขณะนี้ ให้ทราบว่าเป็นข้อปฏิบัติที่ท่านพระสารีบุตรได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า

อริยสาวกนั้นแล พยายามอย่างนี้ ครั้นพยายามแล้วระลึกอย่างนี้ ครั้นระลึกแล้วตั้งมั่นอย่างนี้ ครั้นตั้งมั่นแล้วรู้ชัดอย่างนี้ ครั้นรู้ชัดแล้วย่อมเชื่อมั่นอย่างนี้ว่า ธรรมเหล่านี้ก็คือธรรมที่เราเคยได้ฟังมาแล้วนั่นเอง

กำลังฟังเรื่องตา เรื่องหู เรื่องจมูก เรื่องลิ้น เรื่องกาย เพราะฉะนั้น ก็มีความเพียรที่จะระลึก เมื่อระลึกแล้วก็รู้ชัด เมื่อรู้ชัดแล้วก็รู้ว่า ย่อมเชื่อมั่นอย่างนี้ว่า ธรรมเหล่านี้ก็คือธรรมที่เราเคยได้ฟังมาแล้วนั่นเอง ไม่ได้ต่างกันเลยในการที่จะรู้ว่า กำลังเห็นขณะนี้ เป็นอนัตตา ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน หรือในการที่จะรู้ว่า กำลังได้ยินเป็นอนัตตา ข้อสำคัญ คือ จะต้องพิจารณาว่า เป็นอนัตตาอย่างไร แล้วน้อมไปพร้อมสติที่จะรู้ลักษณะจริง ๆ ของสภาพธรรมตามที่ได้ยินได้ฟังจนกว่าจะรู้ชัดว่าเป็นธรรมที่เราเคยได้ยินได้ฟังมาแล้วนั่นเอง ซึ่งจะไม่พ้นจากทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจในขณะนี้

และท่านผู้ฟังจะทราบว่า ผู้ที่จะถึงพร้อมด้วยอินทรีย์ ๕ คือ ผู้ที่อบรมเจริญสติ ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจนั่นเอง แต่ว่าขณะใดที่ยังไม่พร้อม คือ ยังไม่รู้แจ้งอริยสัจธรรม ก็ชื่อว่า กำลังเป็นผู้ที่เจริญอินทรีย์อยู่

อุปสมสูตร ข้อ ๘๙๐ - ข้อ ๘๙๑ มีข้อความว่า

ครั้งนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคม พระผู้มีพระภาคแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่าผู้ถึงพร้อมด้วยอินทรีย์ ผู้ถึงพร้อมด้วยอินทรีย์ ดังนี้ ด้วยเหตุเพียงเท่าใดหนอ ภิกษุจึงชื่อว่า เป็นผู้พร้อมด้วยอินทรีย์

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัทอินทรีย์ วิริยอินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธิอินทรีย์ ปัญญาอินทรีย์ อันให้ความสงบ ให้ถึงความตรัสรู้

ดูกร ภิกษุ ด้วยเหตุเพียงเท่านี้แล ภิกษุจึงชื่อว่า เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยอินทรีย์

จบ สูตรที่ ๙

ถ. อินทรีย์ ๕ ถ้าข้อใดข้อหนึ่งยิ่งหย่อนไป เช่น ปัญญาอ่อนลงไปสักนิด สติ จะเกิดได้ไหม

ส. ขณะนั้นจะไม่ใช้สติปฏิฐาน ต้องอาศัยการฟังการพิจารณาจนกระทั่ง เป็นความเข้าใจ เช่น บางท่านอาจจะสงสัยว่า สติมีลักษณะอย่างไร ก็จะต้องฟังและ พิจารณาจนกระทั่งเข้าใจในเรื่องลักษณะของสัมมาสติ จึงจะเป็นปัจจัยให้สติที่เป็น สตินทรีย์ พร้อมทั้งวิริยอินทรีย์ สัทอินทรีย์ สมาธิอินทรีย์ ปัญญาอินทรีย์เกิด เพราะว่า อินทรีย์ทั้ง ๕ ต้องกระทำกิจพร้อมกันเพื่อการตรัสรู้ เพื่อการรู้แจ้งสภาพธรรม เพราะฉะนั้น ต้องเป็นในขณะที่สติระลึกลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ

ถ. ต้องเสมอกันทั้ง ๕ ใช่ไหม

ส. ใช่ เพราะว่าต้องกระทำกิจเดียวกัน

แม้พระผู้มีพระภาคเอง ใน **สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค จพินทริยวรรค ที่ ๓ ปุณฺณภาสสูตร** มีข้อความที่ทรงแสดงว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เรายังไม่รู้ทั่วถึงความเกิด ความดับ คุณ โทษ และ อุบายเครื่องสลัดออกแห่งอินทรีย์ ๕ ประการนี้ ตามความเป็นจริงเพียงใด เราก็กังไม่

ปฏิญาณตนว่า ได้ตรัสรู้พระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ เพียงนั้น

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เมื่อใด เรารู้ทั่วถึงความเกิด ความดับ คุณ โทษ และ อุบายเครื่องสลัดออกแห่งอินทรีย์ ๕ ประการนี้ ตามความเป็นจริง เมื่อนั้น เราจึง ปฏิญาณตนว่า ได้ตรัสรู้พระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ ก็แล ญาณทัสสนะได้บังเกิดขึ้นแก่เราว่า วิมุตติของเราไม่กำเริบ ชาตินี้เป็นชาติมีในที่สุด บัดนี้ ความเกิดอีกไม่มี

แสดงให้เห็นว่า ผู้นั้นจะต้องเป็นผู้ที่รู้ชัดตามความเป็นจริง ในขณะที่สติเกิด ในขณะที่หลงลืมสติ และ รู้ทั่วถึงความเกิด ความดับ คุณ โทษ และอุบายเครื่อง สลัดออกแห่งอินทรีย์ ๕ ประการนี้

เวลาที่สติระลึก รู้ลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏ ยังไม่ได้ละการยึดถือ สภาพธรรมว่าเป็นเรา ไซ้ใหม่ เพราะฉะนั้น จึงอยากจะมีสติมาก ๆ เพราะว่ายังไม่ ประจักษ์แจ้งในคุณ โทษ ความเกิดและความดับ และทางที่จะสลัดอินทรีย์ ๕ โดยการที่ไม่ยึดถืออินทรีย์ ๕ ว่าเป็นตัวตน หรือเป็นเราด้วย

ซึ่งการอบรมเจริญปัญญาไปเรื่อย ๆ ทีละเล็กทีละน้อย จะเป็นการคลายการ ยึดถือแม้สติ วิริยะ สมาธิ ศรัทธา และปัญญาที่เกิด ว่าเป็นเรา ถ้ายังไม่สลัด หรือ ไม่คลายการยึดถืออินทรีย์ ๕ ว่าเป็นเรา ก็ยังไม่สามารถดับกิเลสได้ แต่จะต้องมาจากการ ระลึก รู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏตามปกติตามความเป็นจริง ซึ่งมีมาก ในชีวิตประจำวันในวันหนึ่ง ๆ

ที่ผ่านมาแล้วทั้งหมดในวันนี้ที่สติไม่ระลึก นั้นแหละเป็นของจริง ซึ่งผู้อบรม เจริญสติวันหนึ่งจะเกิดระลึก สลับจนกระทั่งชินในสภาพที่มีสติและหลงลืมสติว่า แม้ขณะที่มีสติก็เป็นเพียงสภาพธรรมขณะหนึ่ง แม้ขณะที่หลงลืมสติก็เป็นเพียง สภาพธรรมขณะหนึ่ง ที่สำคัญ คือ ปัญญา ที่ค่อย ๆ รู้ลักษณะของสภาพธรรมที่ กำลังปรากฏ ไม่ใช่แค่เพียงสติระลึก แต่ข้อสำคัญ คือ ปัญญา ปัญญินทรีย์ จะต้อง

เจริญขึ้น โดยสามารถพิจารณารู้ลักษณะของรูปที่กำลังปรากฏว่า เป็นเพียงรูปไม่ใช่เรา หรือว่าสามารถพิจารณารู้ลักษณะของนามธรรมที่กำลังปรากฏว่า เป็นแต่เพียงสภาพธรรมอย่างหนึ่งที่ไม่ใช่เรา

บางท่านไม่อยากจะระลึกรู้ลักษณะของอกุศลธรรม แต่เวลาที่ระลึกลักษณะของกุศลธรรม ขณะนั้นควรจะเป็นผู้ละเอียดที่จะรู้ทั่วว่า มีความยินดี มีความเกี้ยวข้อง มีความยึดถืออกุศลธรรมนั้นว่าเป็นเราหรือเปล่า เพราะว่าเป็นผู้ที่ยินดีจะระลึกรู้ลักษณะของกุศลธรรม แต่ไม่เป็นผู้ที่ยินดีที่จะระลึกได้แม้ลักษณะของอกุศลธรรม ซึ่งเมื่อยังเป็นผู้มีอกุศลธรรมอยู่ ควรอย่างยิ่งที่จะต้องระลึกรู้ลักษณะของอกุศลธรรมนั้นด้วย ไม่ใช่ระลึกได้แต่เฉพาะลักษณะสภาพที่เป็นกุศลธรรมเท่านั้น

เพราะฉะนั้น ข้อความใน **สัทธาสูตร** ที่ท่านพระสารีบุตรกล่าววว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ กิวิริยะของอริยสาวกนั้นเป็นวิริยอินทรีย์ ด้วยว่าอริยสาวกผู้มีศรัทธา ปราศจากความเพียรแล้ว พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเป็นผู้มีสติประกอบด้วยสติเป็นเครื่องรักษาตนอย่างยิ่ง จักระลึกถึง ตามระลึกถึง กิจที่ทำและคำที่พูดมานานได้

ถ้าเคยกระทำอกุศลกรรมมาแล้ว หรือว่าอกุศลจิตเกิดขึ้นแล้ว ถ้าสติระลึกได้ สามารถที่จะรู้ว่าขณะนั้นเป็นอกุศลธรรม และสามารถที่จะระลึกได้ต่อไปแม้ในขณะนั้นว่า เป็นแต่เพียงสภาพธรรมอย่างหนึ่งซึ่งกำลังระลึกถึงอกุศลธรรม จะเบา จะสบาย จะละคลายการยึดถือว่าเป็นตัวตนใหม่

อกุศลจิตใด ๆ ก็ตามที่เคยเกิดขึ้น และผ่านไป สติเคยระลึกใหม่ หรือว่าขณะที่ระลึกละทิ้ง เป็นอกุศลวิตก ระลึกด้วยความไม่ผ่องใส ระลึกด้วยความเดือดร้อนใจ ในขณะนั้นก็เป็นการระลึกถึงอดีตที่ได้กระทำแล้วด้วยอกุศลจิต แต่ถ้าสติสามารถระลึกได้ และรู้ในลักษณะที่เป็นอกุศล และยังสามารถระลึกรู้ลักษณะสภาพของจิตซึ่งกำลังระลึกถึงอดีตว่า เป็นแต่เพียงสภาพธรรมอย่างหนึ่ง ในขณะนั้นย่อมเป็นประโยชน์ที่จะรู้ว่า แม้ขณะนั้นไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน แทนความเดือดร้อนใจ

เพราะฉะนั้น มีประโยชน์ทุกอย่าง ถ้าเป็นสติที่ระลึก เพราะว่าเป็นโสภณธรรม ไม่ใช่เป็นอกุศลวิตก

ในวันหนึ่ง ๆ ใครจะคิดอะไร ที่ไหน อย่างไรก็ตามให้ทราบ ว่า ขณะที่หลงลืมสติ ทั้งหมดนั้น เมื่อเป็นผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติปัฏฐาน คือ สติสามารถที่จะเกิดแทรก สลับกับทุก ๆ ขณะที่ได้ผ่านมาแล้วด้วย จึงจะเป็นการอบรมเจริญอินทรีย์ & สามารถ รู้ในสภาพธรรมที่เป็นอนัตตาได้ มิฉะนั้นแล้ว ความเป็นตัวตนก็เพิ่มพูนขึ้นทุกภพ ทุกชาติในสังสารวัฏ

ท่านผู้ฟังถามว่า ทำอย่างไรจึงจะรู้ชัดเร็ว ๆ

ตลอดเวลา หลงลืมสติ และยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นตัวตน ซึ่งในวันหนึ่ง ในภพหนึ่ง ในชาติหนึ่ง จะมีมากกว่าขณะที่ระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรม เพราะฉะนั้น จะเร็วไม่ได้ นอกจากค่อย ๆ อบรมเจริญปัญญาเพื่อคลายการยึดถือ สภาพธรรมว่า เป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคล ที่ละเอียดที่ละน้อย

ถ. ขณะที่ถูกศัลจิตเกิด จิตย่อมขุ่นมัว อย่างคนมีโทสะ หรือโมหะ โดยมากโทสะรู้สึกจะมาก เพราะจะประทุษร้ายอารมณ์ ซึ่งพวกคณาจารย์เขาว่า ขณะที่จิตเป็นโทสะ น้ำหล่อเลี้ยงจิตจะขุ่นมัวไม่พอใส จึงระลึกถึงสภาวะปรมาตมที่ ได้ว่า ไม่ใช่ตัวตน

สุ. ขณะนี้สภาพธรรมอะไรกำลังปรากฏ สติย่อมสามารถจะระลึกได้ เพราะฉะนั้น ถ้าขณะนั้นลักษณะความขุ่นมัวปรากฏ สติก็สามารถระลึกได้ ขณะนี้ ไม่สามารถจะระลึกถึงลักษณะที่ขุ่นมัวได้ เพราะสภาพที่ขุ่นมัวไม่ได้ปรากฏ ถูกไหม แต่ ขณะนี้สภาพธรรมใดปรากฏ สภาพธรรมนั้นสติสามารถจะระลึกได้ เพราะสภาพธรรม นั้นกำลังปรากฏ เพราะฉะนั้น ขณะที่กำลังขุ่นมัว สติย่อมระลึกได้ เพราะสภาพที่ ขุ่นมัวกำลังปรากฏ

ถ. หมายความว่า ให้เห็นสภาพที่ขุ่นมัวชัดเจนตอนนั้นเลย ใช่ไหม

สุ. ระลึกรู้ว่า เป็นธรรมอย่างหนึ่ง ลักษณะที่ขุ่นมัวเป็นสภาพธรรมที่มีจริง ไม่อยากระลึกถึงลักษณะที่ขุ่นมัวหรือ

ถ. ก็ระลึก แต่ไม่ชัด

ส. ทำไมจะต้องขัดเร็ว ๆ ก็บอกแล้วว่า หลงลืมสติวันนี้ตั้งเท่าไร ซึ่งในขณะที่หลงลืมสติก็ยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นตัวตนเพิ่มขึ้น ๆ และถึงเวลาที่สติระลึคนิดหนึ่ง ที่ว่ายังไม่ขัด ก็ถูกแล้ว จะขัดได้อย่างไรในเมื่อหลงลืมสติมาก และยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นตัวตนมาก จะให้ระลึกลับที่ ขัดทันทีไม่ได้ เมื่อไม่ได้ก็สบายใจ เพราะว่าเป็นของจริง เป็นของปกติ เป็นของที่ถูกต้องว่ายังขัดไม่ได้ จนกว่าจะระลึกลบ ๆ เนือง ๆ เพิ่มขึ้น แต่ก็ยังดีที่รู้ว่าไม่ขัด ไม่ชอบหรือที่รู้ว่าไม่ขัด

ถ. ผมเคยทำมา ถ้าเจริญสติติดต่อกันเป็นชั่วโมง ๆ จิตจะผ่องใสและปัญญาจะปรากฏชัด แต่ถ้าผมระลึกเป็นขณะ ยิ่งเวลามีโทสะ ไม่ได้เรื่องเลย

ส. นั่นเป็นเครื่องเปรียบเทียบกับที่ว่า เวลาที่ระลึกเป็นชั่วโมง ๆ แล้วรู้ชัด แต่เวลาโทสะเกิดไม่ได้เรื่องเลย เป็นการพิสูจน์ธรรมแล้วว่า รู้ชัดจริงหรือเปล่า ถ้าเป็นการรู้ชัดจริง ๆ ย่อมคลายการยึดถือสภาพธรรมทุกอย่างที่สติระลึกในขณะนั้นว่าไม่ใช่ตัวตน นี่คือผลของการอบรมเจริญอินทรีย์ ๕ ซึ่งเมื่อได้อบรมเจริญแล้ว มีการค่อย ๆ รู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมเพิ่มขึ้น มากขึ้น ละเอียดขึ้น ขณะใดที่เป็นความขุ่นเคืองและสติระลึก ขณะนั้นย่อมคลายการยึดถือความขุ่นเคืองนั้นว่าเป็นตัวตน นั่นคือผลที่ถูกต้อง

แต่ถ้าจะกล่าวว่า เวลาที่ปฏิบัติ สติเกิดหลายชั่วโมง มีความรู้สึกที่ชัดเจน และเวลาที่โทสะเกิดไม่ได้เรื่องเลย นั่นแสดงให้เห็นแล้วว่า ไม่ใช่ผลที่ถูกต้อง ถ้าเป็นการรู้ชัดจริง ๆ เพิ่มความรู้ในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมมากขึ้น แม้ขณะที่สติระลึกลักษณะของโทสะ ก็จะต้องคลายการยึดถือลักษณะที่ขุ่นเคืองนั้นว่าเป็นตัวตนได้

เพราะฉะนั้น การรู้ชัดเรื่องสติเป็นชั่วโมง ๆ นั้นจะมีประโยชน์อะไร ในเมื่อเวลาที่ เป็นปกติธรรมดา เวลาที่ขุ่นเคืองปรากฏ ก็ไม่ได้เรื่อง

ถ. จิตเขาเปรียบว่าเหมือนน้ำ น้ำที่กำลังขุ่นอยู่จะให้ใสทันทีไม่ได้ จะต้องให้หยุดนิ่งก่อน จิตจึงจะผ่องใส สามารถเห็นสิ่งสกปรก เขาเปรียบเทียบกับอย่างนั้น ผมจึงมีความสงสัย

ส. เป็นข้อความที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดง หรือว่าทรงแสดงการศึกษาโดยลำดับ เริ่มตั้งแต่มีศรัทธาที่จะฟัง

ถ. ก็มีศรัทธาที่จะฟัง การปฏิบัติ ท่านก็บอกว่า อกุศลให้ละเสีย เจริญกุศลให้มาก ๆ ท่านก็บอกอย่างนี้

ส. ท่านผู้ฟังละอกุศลอะไร และเจริญกุศลอะไรมาก ๆ

ถ. เจริญให้เห็นสภาวะธรรมชาติ

ส. เจริญอะไร และละอะไร

ถ. ละสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ

ส. ละอย่างไร

ถ. ถ้าปัญญาพอ ปรากฏชัดก็ละได้

ส. แต่ละอย่างไร

ถ. ถ้าจิตผ่องใส อะไรเกิดขึ้นก็เห็น

ส. จิตผ่องใสเป็นอย่างไร ทำอย่างไรจิตจึงผ่องใส

ถ. ก็เจริญกุศลมาก ๆ

ส. เจริญกุศลมาก ๆ เจริญอย่างไร

ถ. เจริญสติ ให้มีสติมาก ๆ

ส. ขณะนี้ทางตาระลึกหรือเปล่า

ถ. ขณะนี้ไม่ทันแล้ว

ส. ก็ไม่ได้มาก ๆ แล้ว อย่าคิดว่ามากแล้ว รู้แล้ว ชัดแล้ว วิถีพิสูจน์ คือ ขณะนี้ทางตาระลึกหรือเปล่า และสามารถน้อมรู้ลักษณะของสภาพรู้ อากาโร ซึ่งกำลังเพียงเห็นทางตาเท่านั้นเองหรือเปล่า

ถ. ถ้าจิตเราระลึกเดี๋ยวนี้ พอเห็นที่ไรก็เป็นคน สัตว์ บุคคลทุกที่ ความหลงก็เกิด

ส. และถ้าสติไม่ระลึกเดี๋ยวนี้ จะระลึกเมื่อไร ในเมื่อขณะก่อนก็ผ่านไปแล้ว ขณะต่อไปก็ยังไม่เกิด มีแต่ขณะที่กำลังเห็นเดี๋ยวนี้ที่เป็นของจริง ถ้าไม่ระลึกในขณะนี้ จะระลึกเมื่อไร

ถ. ระลึกแล้ว เห็นเป็นสัตว์ เป็นบุคคล ก็หลงทุกที

ส. เพราะฉะนั้น จึงต้องระลึกอีกบ่อย ๆ เนือง ๆ เอาคำว่า บ่อย ๆ เนือง ๆ หรือความเพียรไปไว้ที่ไหน

ถ. ถ้าเราเห็นเป็นสัตว์ เป็นบุคคล จะระลึกอย่างไร

ส. เพราะฉะนั้น ที่ไปมีสติ ๒ - ๓ ชั่วโมงชัดเจน ก็ทิ้งไปได้ เพราะขณะนี้ ไม่ทราบว่าจะระลึกทางตาอย่างไร ถูกไหม

ถ. ของเก่าดับไปนานแล้ว หมายความว่า มาพูดให้ฟัง

ส. เพราะฉะนั้น ต้องเข้าใจ ต้องฟังและพิจารณาด้วยดี ต้องเปรียบเทียบ ลักษณะของสัมมาสติ ต้องอาศัยการฟังและความเข้าใจว่า ขณะที่หลงลืมสติต่างกับ ขณะที่มึนสติอย่างไร นี่เป็นขั้นต้น ไม่ใช่เข้าใจว่า มีสติ ๒ - ๓ ชั่วโมง รู้สภาพธรรม ชัดเจน แต่ว่าทางตาในขณะนี้ไม่ระลึกเลย ไม่สามารถจะระลึกได้

ถ. ในขณะที่มีสติ ไม่ใช่หมายความว่า เริ่มต้นจะชัดไปเลย แต่ต้องเจริญ ไปทีละนิดทีละหน่อย และมากขึ้น ๆ ในชั่วโมงหรือสองชั่วโมงนั้น ปัญญาจะมีเกิดบ้าง สองสามขณะ ที่ว่าปรากฏชัด ไม่ได้หมายความว่า ปรากฏชัดเป็นชั่วโมง

ส. หนึ่งชั่วโมง สองชั่วโมง ขณะนั้นปรากฏชัดบ้าง ก็ผ่านไปแล้ว ขณะนี้เป็นเครื่องวัด เครื่องสอบ เครื่องพิสูจน์ คือ ทางตาระลึกบ้างหรือเปล่า

ถ. ผมฟังอาจารย์ ผมก็ระลึกตามอาจารย์ทุกครั้ง ระลึก แต่ก็หลงอยู่นั่นเอง ขณะที่หลงจะให้เจริญอย่างไร หรือว่าให้ผ่านไปเลย

ส. ขณะที่มึนสติต่างกับขณะที่หลงลืมสติอย่างไร

ถ. ต่างกันมาก

ส. ต่างกันอย่างไร

ถ. ถ้าไม่มีสติ ก็หลง

ส. ไม่มีสติก็หลง ญกแล้ว แต่ขณะที่มีสตินั้นคืออะไร

ถ. ขณะที่สติ ก็พยายามจะระลึกว่า เสียงปรากฏ เชื่อตามที่ท่านสอนว่า เป็นเสียง เป็นรูป แต่ระลึกอย่างไรก็ไม่ปรากฏชัด

ส. ขออนุโมทนาที่รู้ว่า ยังไม่ปรากฏชัด เพราะการที่จะรู้ว่า เสียงไม่ใช่ตัวตน สภาพที่ได้ยินเป็นสภาพรู้ ต้องอาศัยการระลึกลบๆ เนืองๆ ไม่ทราบว่าเป็นปัจจุบันชาตินี้จะละลายการยึดถือสภาพธรรมที่ปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกายลงแค่ไหน แต่ว่าผู้ที่มีสติ เป็นผู้รู้ตามความเป็นจริง

การเป็นผู้ที่มีปกติระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรม จะทำให้เป็นผู้รู้ตรงตามความเป็นจริงว่า ขณะนั้นสติเกิดหรือไม่เกิด ระลึกรู้ลักษณะของรูปธรรมหรือนามธรรม ทางตา หรือทางหู หรือทางจมูก หรือทางลิ้น หรือทางกาย หรือทางใจ ที่ละลักษณะ

๑๑๙๓

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๓๐ มกราคม ๒๕๖๖

มีท่านผู้ฟังท่านหนึ่งกล่าวว่า เวลาที่ท่านระลึกถึงรูปแข็ง ซึ่งเวลานี้ทุกท่านก็มีแข็งกำลังปรากฏ แต่ท่านผู้นั้นกำลังนอนอยู่ เพราะฉะนั้น รูปแข็งของท่านก็เป็นแข็งในท่าของอิริยาบถที่นอน นั่นแสดงถึงอตตสัญญาที่ยังมีอยู่ เพราะยังมีความเกี่ยวโยงแข็งส่วนหนึ่งที่ปรากฏกับแข็งส่วนอื่น ๆ ต่อ ๆ ไป แต่ตามความเป็นจริง ถ้าระลึกทันทีที่ลักษณะของแข็ง จะปรากฏเฉพาะแข็งตรงหนึ่งตรงใด โดยที่ไม่โยงไปถึงแข็งส่วนอื่น ๆ ให้มีความรู้สึกเป็นอิริยาบถ หรือท่าทางซึ่งเป็นลักษณะของอตตสัญญา เพราะตราบได้ที่ยังมีการปรากฏของแข็งโยงไปเรื่อย ๆ จนยังรู้อยู่ว่า ขณะนั้นกำลังอยู่ในอิริยาบถหรือท่าทางที่ยังนอนอยู่ อตตสัญญาย่อมมี เนื่องจากเป็นลักษณะอาการที่ยังไม่ได้เพิกอิริยาบถ

ในขณะนี้เอง ถ้าท่านผู้หนึ่งผู้ใดระลึกที่แข็งที่กำลังปรากฏ โดยไม่โยงไปถึงส่วนอื่น จะมีท่าทางหรือจะนึกถึงว่า แข็งนั้นเป็นส่วนหนึ่งส่วนใดของกายซึ่งอยู่ในอิริยาบถหนึ่งอิริยาบถใดหรือเปล่า ก็มีเฉพาะแข็งชนิดเดียวเท่านั้นเอง เพราะฉะนั้นแสดงให้เห็นว่า อินทรีย์แต่ละอินทรีย์ต้องแยกขาดจากกัน มิฉะนั้นจะไม่เข้าใจถึงลักษณะของอตตสัญญาที่เคยชินต่อการที่จะยึดถือสภาพธรรมว่า เป็นตัวตน

และแม้ว่าสภาพธรรมจะปรากฏเพียงเล็กน้อยชนิดเดียวตรงที่กระทบจริง ๆ เท่านั้น แต่เพราะยังมีการนึกถึงด้วยอตตสัญญาในส่วนอื่น ๆ อยู่ จึงทำให้ยังคงมีความรู้สึกได้ว่า แข็งนั้นยังคงมีอยู่ในอิริยาบถใด ซึ่งต้องเพิกถอนอิริยาบถก่อน จึงจะเป็นอนัตตสัญญา เพราะว่าไม่มีตัวตน ไม่มีสิ่งหนึ่งสิ่งใดในแข็งที่กำลังปรากฏ

เพราะฉะนั้น กว่าจะชินกับอนัตตสัญญาจริง ๆ คือ แข็งเป็นเพียงแข็งเท่านั้นเอง แต่แต่ละครั้งที่กำลังกระทบสัมผัส ไม่มีส่วนอื่นเจือปนอยู่ในที่นั้นเลยทั้งสิ้น จึงสามารถเห็นความต่างกันของอนัตตสัญญาและอตตสัญญาได้

ถ. ขณะที่นั่งฟังนาน ๆ สภาพแข็งก็ปรากฏอยู่ในสภาพเก่า แต่ถ้าความคิดนึกของเราไปสนใจอย่างอื่น สภาพแข็งก็ดับไป หมายความว่า รูปดับหรือนามดับ

ส. ถ้าไม่รู้ ก็ทิ้งไป จะมานั่งคิดเดี๋ยวนี้อะไร จะมีประโยชน์อะไร ในเมื่อสภาพธรรมขณะนี้กำลังปรากฏ สภาพธรรมชั่วขณะเมื่อครู่นี้ ถ้าเป็นอนัตตสังขยาจริง ๆ จะรู้ว่าไม่มี แต่ว่าขณะนี้สภาพธรรมใดกำลังปรากฏ ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนี้ แทนที่จะไปนั่งนึกว่าจะไร้ดับ แต่จะต้องศึกษาลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนี้ เพื่อไถ่ถอนความเป็นเราออกจากกำลังเห็นขณะนี้

ถ. ที่อาจารย์พูดว่า ที่เขาเห็นสภาพแข็ง ถอนตัวตนไม่ได้ หมายความว่า เห็นสภาพแข็งตลอดไปเลย และก็ ...

ส. ถ้าไม่นึกที่จะโยงไปถึงส่วนต่าง ๆ แต่ระลึกทันที่ขณะหนึ่ง จะมีเฉพาะลักษณะแข็งเล็กน้อยเท่านั้นที่ปรากฏตรงส่วนที่กระทบสัมผัส ยังไม่โยงไปถึงแข็งตอนอื่นที่จะให้เป็นการนึกถึงธัตตสังขยาว่า กำลังอยู่ในอิริยาบถใด

ถ. หมายความว่า ให้ระลึกขณะที่กระทบครั้งแรก ใช่ไหม

ส. ความจริงเป็นอย่างนั้นหรือเปล่า

ถ. เป็นอย่างนั้น

ส. ความจริงเป็นอย่างนั้น ระลึกขณะนั้น สภาพธรรมปรากฏขณะนั้นและดับขณะนั้นตามความเป็นจริง ถ้าไม่โยงไปถึงส่วนอื่นที่จะเป็นธัตตสังขยา แต่เพราะว่าโยงอยู่เสมอ ไม่ว่าจะนั่ง จะนอน จะยืน จะเดิน จะเห็น จะพูด จะคิด จะนึก จะทำกิจการงานใด ๆ ก็ยังคงมีธัตตสังขยาอยู่ ยังคงจำส่วนอื่นไว้อยู่ แม้ว่าในขณะนั้นมีสภาพธรรมเพียงเล็กน้อยเท่านั้นที่กำลังเป็นสติปัฏฐาน ที่สติกำลังระลึก

ถ. ขณะที่กระทบครั้งแรก รูปดับหรือนามดับ

ส. เอาอีกแล้ว ท่านผู้ฟังบอกว่าในขณะที่ท่านนั่งนาน ๆ และมีแข็งปรากฏถ้าท่านไปสนใจอย่างอื่น แข็งนั้นดับ ท่านว่าอย่างนี้ใช่ไหม

ถ. ถูกต้อง

ส. แต่ตามความเป็นจริง ถ้าเป็นผู้ที่อบรมเจริญสติปัฏฐาน และสติมีกำลัง ไม่สามารถที่จะยับยั้งสติไม่ให้ระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมอื่นซึ่งเกิดปรากฏต่อ

ท่านผู้ฟังกำลังนั่งในขณะนี้ ถ้าสติระลึกที่แข็ง เสียงปรากฏ แข็งมีไหมในขณะที่ เสียงปรากฏ

ถ. ไม่มี

ส. แข็งไม่มี เพราะฉะนั้น ถ้าเป็นผู้ที่อบรมเจริญสติปัฏฐาน ไม่ใช่เป็นผู้บังคับสติ เมื่อเสียงปรากฏ สติระลึกที่เสียง เพราะฉะนั้น จึงรู้ได้ว่า สภาพธรรมแต่ละขณะต่างกัน ไม่เที่ยง ในขณะที่แข็งปรากฏ เสียงไม่ปรากฏ ในขณะที่เสียงปรากฏ แข็งไม่ปรากฏ เพราะฉะนั้น ต้องรู้ลักษณะของสภาพธรรมแต่ละขณะตามความเป็นจริง ไม่ใช่ตั้งใจตั้งใจที่จะให้รู้แข็ง และกับบอกว่า ถ้าตั้งใจไปรู้อย่างอื่น แข็งดับ ไม่ใช่อย่างนั้น

ถ. ที่ผมมีความคิดขัดแย้ง เพราะผมฟังมาก ฟังธรรมทั้งวัน แต่ไม่ได้ฟังอาจารย์คนเดียว เพราะอาจารย์มีเฉพาะตอน ๖ โมงเช้าและสามทุ่มเท่านั้น ผมก็ฟังอย่างอื่น ก็มีความขัดแย้ง เพราะว่าปฏิบัติยังไม่ถึง จึงมีความสงสัยอยู่เรื่อย

ส. ขัดแย้งอย่างไร

ถ. อาจารย์อื่นบอกว่า ต้องทำอย่างนั้น ความจริงที่อาจารย์บรรยายอยู่นี้ ก็ถูก ไม่ผิดเลย แต่ว่าปฏิบัติไป รู้สึกว่ามีความฟุ้งซ่านมาก

ส. ปฏิบัติแล้วฟุ้งซ่าน จะเป็นผลของการปฏิบัติหรือ

ถ. ฟังธรรมแล้วก็ไปคิด มีความเห็นว่าถูกเหมือนกันหมด

ส. แสดงว่าข้อปฏิบัติเหมือนกัน

ถ. ก็เหมือนกัน แต่ลักษณะการบรรยาย อย่างอาจารย์ให้จับสภาวะอย่างเดียว ให้เห็นการเกิดดับให้ได้

ส. สภาพธรรมมีกี่อย่าง

ถ. ก็มีตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ

ส. ไม่ใช่มีอย่างเดียว จะไปจับสภาพธรรมอย่างเดียวยังได้อย่างไร ในเมื่อสภาพธรรมมีหลายอย่าง

ถ. คณาจารย์อื่นเขาบอกว่า

ส. และจะเหมือนกันไหม

ถ. ถูกคนละแง่ ผมก็พูดยาก

ส. ท่านผู้ฟังไม่กล้าที่จะบอกว่าผิดหรือ

ถ. ผมยังตัดสินใจไม่ได้

ส. แต่ความเป็นผู้ตรงต่อเหตุผล ถ้าไม่ถูกก็ต้องผิด ใช่ไหม

ถ. ของอาจารย์ก็ถูก ของอาจารย์ท่านอื่นพูดก็ถูก แต่ถูกคนละอย่าง

ส. ไม่เหมือนกัน ใช่ไหม และจะถูกเหมือนกันได้ไหม

ถ. ถูกธรรมเหมือนกัน

ส. ธรรมที่มี เป็นมิจฉามรรคและสัมมามรรค ถ้าไม่ถูกสัมมามรรค ก็ต้องถูกมิจฉามรรค

สาวก คือ ผู้ฟัง และเป็นผู้ที่น้อมประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดง และต้องพิจารณาธรรมที่ได้ยินได้ฟังโดยละเอียดว่าความเข้าใจของท่านตรงกับพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดง หรือค้านกับที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดง เพราะพระผู้มีพระภาคทรงแสดงว่า ข้อปฏิบัติผิดมี ถ้าท่านผู้ฟังกล่าวว่า ข้อปฏิบัติทุกอย่างถูก แม้ว่าเป็นข้อปฏิบัติที่ไม่ตรงกัน ก็ควรที่จะได้พิจารณาว่า ความคิดเห็นของท่านผู้ฟังตรงกับพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงหรือไม่

อังคุตตรนิกาย ทสกนิบาต มิจฉัตตสูตร ข้อ ๑๓๒

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย มิจฉัตตะ (ความเป็นผิด) ๑๐ ประการนี้ ๑๐ ประการเป็นไฉน คือ มิจฉาทิฏฐิ ๑ มิจฉาสังกัปปะ ๑ มิจฉาวาจา ๑ มิจฉากัมมันตะ ๑

มิจฉาอาชีวะ ๑ มิจฉาวายามะ ๑ มิจฉาสติ ๑ มิจฉาสมาธิ ๑ มิจฉาญาณะ ๑
มิจฉาวิมุตติ ๑ ดูกร ภิกษุทั้งหลาย มิจฉัตตะ ๑๐ ประการนี้แล ฯ

จบ สูตรที่ ๑๐

แสดงให้เห็นว่า ความเห็นผิดในข้อปฏิบัติมี รวมทั้งการรู้ผิดและการพ้นผิด
คือ คิดว่าเมื่อปฏิบัติผิดอย่างนั้นแล้วสามารถที่จะบรรลุธรรม และเข้าใจผิดว่า
ได้บรรลุธรรมแล้วด้วย

นี่คือพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดง เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล หรือว่า
ท่านผู้ฟังไม่อยากจะให้พระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้เลย เพราะว่าอยากจะให้ข้อปฏิบัติ
ทุกอย่างถูกต้องทั้งนั้น ถ้าเป็นอย่างนี้ ก็ควรพิจารณาว่า ความเห็นของท่านจะตรงกันหรือ
ว่าจะค้านกับพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดง

และสำหรับความเข้าใจในเรื่องของการไปสู่สำนักเพื่อปฏิบัติธรรม ที่ท่านผู้ฟัง
มารับฟังธรรมที่นี่ ท่านจะกล่าวว่า เป็นสำนัก หรือไปสู่สำนักที่แสดงธรรม ได้ไหม
ได้ แต่ต้องเป็นผู้ที่พิจารณาจริง ๆ ว่า เป็นเพราะอหังการของท่าน หรือว่ามาเพราะ
เข้าใจผิด นี่เป็นสิ่งที่สำคัญ

บางท่านมีอหังการที่จะไปสู่วัดวันละหลายครั้ง อย่างท่านอนาถปิณฑิกเศรษฐี
และวิสาขามหาอุบาสิกา บางท่านอาจจะมีอุปนิสัยอหังการชอบอยู่ที่วัดนาน ๆ
หลายชั่วโมง หรืออาจจะถึงกับค้างอยู่ที่วัดก็ได้ แต่ต้องพิจารณาว่า ท่านผู้นั้นมีความ
เข้าใจผิดในข้อปฏิบัติหรือเปล่า คือ ถ้ามีความคิดว่า การอบรมเจริญปัญญานั้น
จะต้องไปสู่สำนัก ปัญญาจึงจะเจริญ ถ้าเข้าใจอย่างนั้น เป็นผู้เข้าใจผิด แต่ถ้าเป็น
ผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐานในขณะนี้ และไม่ว่าจะอยู่ในสถานที่ใดก็ตาม พร้อมกันนั้น
เป็นผู้ที่รู้อหังการของตนเองในการไปสู่สำนักว่า เพื่อฟังธรรม หรือเพื่อต้องการที่จะอยู่
กับสหายธรรมท่านอื่นที่วัด นั่นก็เป็นอหังการจริง ๆ แต่ไม่ใช่เป็นเพราะความเข้าใจผิด
ต้องเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐาน มิฉะนั้นแล้วไม่สามารถรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้

เพราะฉะนั้น ความเข้าใจเป็นสิ่งที่สำคัญ ที่ว่า มิจฉัตตะ (ความเป็นผิด)
๑๐ ประการนี้ เริ่มด้วยมิจฉาทิฏฐิ คือ ความเห็นผิด ๑ มิจฉาสังกัปปะ ความดำริ

คือ ความคิด การตรึก การพิจารณาธรรมผิด ๑ เพราะฉะนั้น ควรจะได้พิจารณา
จริง ๆ ว่า ไม่ว่าท่านจะคิดเรื่องข้อปฏิบัติอย่างหนึ่งอย่างใดก็ตาม ให้ทราบว่ ขณะนั้น
เป็นมิจฉาสังกับปะ หรือว่าเป็นสัมมาสังกับปะ เพราะหนทางผิดกับหนทางถูกต่างกัน
และเป็นการที่จะทำให้ทั้งกาย ทั้งวาจา และความดำริทางใจ ต่างกันด้วย

ข้อความตอนหนึ่งใน **อังคุตตรนิกาย ทสกนิบาต สัมมัตตสูตร ข้อ ๑๐๔**

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

... ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ปุริสบุคคลผู้มีความเห็นผิด มีความดำริผิด มีวาจา
ผิด มีกามงานผิด มีกามเลียงชีพผิด มีความพยายามผิด มีความระลึกละผิด มีความ
ตั้งใจผิด มีความรู้ผิด มีความหลุดพ้นผิด สมาทานกายกรรม วจีกรรม มโนกรรม
ให้บริบูรณ์ตามความเห็นอย่างไรแล้ว เจตนา ความปรารถนา ความตั้งใจ และ
สังขารเหล่าใด ธรรมเหล่านั้นทั้งหมด ย่อมเป็นไปเพื่อผลที่ไม่น่าปรารถนา ไม่น่าใคร่
ไม่น่าพอใจ ไม่เกื้อกูล เป็นทุกข์ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะเป็นวิภูฏิอันชั่วช้า ฯ

บางท่านอาจจะไม่ทราบว่า เวลาที่มีความเห็นผิดแล้ว ทำให้ นอกจากมีความ
ดำริผิดแล้ว ยังมีวาจาผิดด้วย เพราะฉะนั้น ไม่ได้หมายความว่า เมื่อคิดว่าตนเองเป็น
พุทธบริษัทแล้ว ไม่ว่าจะปฏิบัติอย่างไรก็ต้องถูก แต่ต้องพิจารณาจริง ๆ ว่า ถ้าเป็น
ความเห็นผิดแล้ว จะทำให้ดำริผิดถึงกับมีวาจาผิด มีกามงานผิด มีกามเลียงชีพผิด

สำหรับความเห็น ถ้าคลาดเคลื่อนไป จะทำให้การปฏิบัติผิด แม้ความ
พยายามก็ผิด ความระลึกละก็ผิด มีความตั้งใจผิด มีความรู้ผิด มีความหลุดพ้นผิด
เพราะมีท่านที่กล่าวว่า ท่านได้เป็นพระอนาคามีบุคคลบ้าง หรือว่าเป็นพระอรหันต์
บุคคลบ้าง

เพราะฉะนั้น พระผู้มีพระภาคทรงอุปมาการแทรกซึมของความเห็นผิดไปทั่ว ใน
การประพฤติปฏิบัติทางกาย ทางวาจา ทางใจ ว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนพืชสะเดา พืชบวบขม หรือพืชน้ำเต้าขม
อันบุคคลเพาะแล้วในแผ่นดินที่ชุ่มชื้น ย่อมเข้าไปจ้บรสดินและรสน้ำอันใด รสดินและ
รสน้ำทั้งหมดนั้น ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นรสขม เป็นรสเผ็ดร้อน เป็นรสไม่น่ายินดี

ข้อนั้นเป็นเพราะเหตุไร เพราะพืชเป็นของไม่ดี แม้ฉันใด ดูกร ภิกษุทั้งหลาย
ปุริสบุคคลผู้มีความเห็นผิด มีความดำริผิด มีความระลึกผิด มีความตั้งใจผิด
มีความรู้ผิด มีความหลุดพ้นผิด สมาทานกายกรรม วจีกรรม มโนกรรม ให้บริบูรณ์
ตามความเห็นอย่างไรแล้ว เจตนา ความปรารถนา ความตั้งใจ และสังขารเหล่าใด
ธรรมเหล่านั้นทั้งหมด ย่อมเป็นไปเพื่อผลที่ไม่น่าปรารถนา ไม่น่าใคร่ ไม่น่าพอใจ
ไม่เกื้อกูล เป็นทุกข์ ข้อนั้นเป็นเพราะเหตุไร เพราะเป็นทวิฏฐิที่ชั่วช้า ฉะนั้นเหมือนกัน
ฯ

นี่เป็นอันตรายที่สุด จึงต้องเข้าใจข้อประพจน์ปฏิบัติให้ถูกต้อง มิฉะนั้นแล้ว
ถ้าเข้าใจผิดเพียงเล็กน้อย ทีละเล็กทีละน้อย จะทำให้ ไม่เกื้อกูล เป็นทุกข์ ข้อนั้นเป็น
เพราะเหตุไร เพราะเป็นทวิฏฐิ คือ ความเห็น ที่ชั่วช้า

สำหรับผู้ที่มีความเข้าใจในข้อปฏิบัติถูก และประพจน์ปฏิบัติธรรมถูก
พระผู้มีพระภาคตรัสอุปมาว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนพืชอ้อย พืชข้าวสาลี หรือพืชของ
อันบุคคลเพาะลงแล้วในแผ่นดินที่ชุ่มชื้น ย่อมเข้าไปจึบรสดินและรสน้ำอันใด รสดิน
และรสน้ำทั้งหมดนั้น ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นรสที่น่ายินดี เป็นรสหวาน เป็นรสอัน
น่าชื่นใจ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะพืชเป็นของดี แม้ฉันใด ดูกร ภิกษุทั้งหลาย
ปุริสบุคคลผู้มีความเห็นชอบ มีความดำริชอบ มีวาจาชอบ มีกามารมณ์ชอบ มีการ
เลี้ยงชีพชอบ มีความพยายามชอบ มีความระลึกชอบ มีความตั้งใจชอบ มีความรู้
ชอบ มีความหลุดพ้นชอบ สมาทานกายกรรม วจีกรรม มโนกรรม ให้บริบูรณ์ตาม
ความเห็นอย่างไรแล้ว เจตนา ความปรารถนา ความตั้งใจ และสังขารเหล่าใด
ธรรมเหล่านั้นทั้งหมด ย่อมเป็นไปเพื่อผลอันน่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ เกื้อกูล
เป็นสุข ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะทวิฏฐิเป็นของเจริญ ฉะนั้นเหมือนกันแล ฯ

จบ สูตรที่ ๔

เพราะฉะนั้น ควรที่จะเห็นว่า พระธรรมที่พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงแล้ว ทั้งหมด เป็นประโยชน์ที่จะต้องน้อมรับพิจารณา ไม่ใช่คิดด้วยความพอใจของท่านว่า ข้อปฏิบัติทั้งหมดถูก

บางท่านกล่าวว่า ไม่ว่าจะประพฤติอย่างไรก็ตาม ก็ถูกนามธรรมและรูปธรรม ทั้งหมด ไม่พ้นจากมหาสติปัฏฐานเลย เป็นความจริงที่ว่า ไม่มีอะไรนอกจากนามธรรม และรูปธรรมทุกขณะ แต่ปัญญาที่จะรู้จริง ๆ ว่า ในขณะที่กำลังเห็น ในขณะที่กำลัง ได้ยิน ในขณะที่กำลังคิดนึก ทุก ๆ ขณะนี้ ขณะไหน ลักษณะไหนเป็นนามธรรม ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน ขณะไหน ลักษณะไหนเป็นรูปธรรม ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน ที่จะรู้จริง ๆ จะต้องอบรมเจริญปัญญาอย่างไร ไม่ใช่เมื่อ ระลึกอะไรก็ต้องเป็นนามธรรมและรูปธรรมทั้งนั้น โดยที่ปัญญาไม่ได้รู้ว่า ขณะนั้น ลักษณะใดเป็นนามธรรม ลักษณะใดเป็นรูปธรรม

เพราะฉะนั้น ความเห็นผิดมีจริง ไม่ใช่ไม่มี เป็นสภาพธรรมชนิดหนึ่ง เป็นนามธรรม ทำให้มีความดำริผิด หรือวาจาผิด ตลอดจนไปถึงความระลึกผิด ความรู้ผิด ความพินิจ

๑๑๙๔

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๓๐ มกราคม ๒๕๖๖

ถ. ที่ผมพูดว่าถูก ไม่ใช่หมายความว่า ปฏิบัติอย่างไรก็ถูกหมด แต่หมายความว่า อุปนิสัยของบางคนอาจต้องสงบก่อน จึงจะมีสติปัญญาพิจารณาเห็นธรรมได้ชัดเจน ไม่ใช่ว่าปฏิบัติอย่างไรก็ถูกหมด

ส. ข้อปฏิบัติผิดมีไหม

ถ. มี

ส. จะบอกได้ไหม หรือไม่สมควรที่จะบอกก็ไม่เป็นไร แต่ว่ามีใช้ไหม

ถ. ก็มี เพราะถ้าศึกษายังไม่เข้าใจ มีความสงสัย ก็ยังมีความเห็นผิดอยู่ นี่ขั้นจินตญาณ นี่ขั้นปฏิบัติต่อไป ถ้าปัญญายังเห็นไม่ชัดอีก ก็ยังเห็นผิดอยู่ ติดอยู่ ติดปัญญา หรือติดใจอยู่

ส. ขออนุมิทนาที่ไม่ใช่ข้อปฏิบัติทุกอย่างถูก

ถ. ไม่ได้หมายความว่าอย่างนั้น

ส. อีกข้อหนึ่งที่ท่านผู้ฟังถามเรื่องเพศบรรพชิตและคฤหัสถ์ว่า ผู้ใดเจริญสติปัฏฐานจะมีโอกาสบรรลุธรรมผลมากกว่ากัน

เป็นคำถามที่แสดงถึงการหวังผล มากกว่าการที่จะพิจารณาอริยาคัยที่แท้จริงของตนเอง ซึ่งเป็นสิ่งที่ต้องละความหวังในผลที่ยังไม่เกิด โดยการระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏเดี๋ยวนี้ทันที ไม่ว่าจะอยู่ในเพศใด มิฉะนั้นแล้วจะรอโอกาส คอยวันเวลาที่จะเป็นเพศบรรพชิต โดยที่อริยาคัยจริง ๆ ก็ยังคงเป็นคฤหัสถ์อยู่ ยังไม่ได้บวช ยังไม่สามารถที่จะสลักรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะได้

และข้อที่น่าพิจารณา คือ เพราะเหตุใดพระอริยบุคคลจึงมีทั้งผู้ที่เป็นคฤหัสถ์และบรรพชิต ไม่ใช่มีแต่บรรพชิตเท่านั้น เช่น ท่านอนาถปิณฑิกเศรษฐี วิสาขา-มหาอุบาสิกา พระเจ้าพิมพิสาร พระเจ้าสิริสุทโธทนะ และอุบาสกอุบาสิกาอื่น ๆ

อีกมาก ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ไม่จำเป็น หรือไม่ใช่ว่าจะต้องเป็นบรรพชิตจึงจะบรรลุ มรรคผลได้

เพราะฉะนั้น ในขณะนี้ ท่านผู้ฟังกำลังเป็นเพศใดก็ตาม ถ้าเป็นผู้มีปกติอบรม เจริญสติปัฏฐาน ย่อมสามารถรู้ธัมมัตถ์ของตนเองจริง ๆ ว่า เป็นผู้ที่มีความสันโดษ พอที่จะสละรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ สละความยินดีในเงินและทอง ในเกียรติยศ ในลาภ ในสักการะ ชื่อเสียง บริวารได้ จึงจะสามารถรักษาศีลใน เพศบรรพชิตและอบรมเจริญสติปัฏฐานในเพศบรรพชิตได้

ไม่ใช่เพียงคิดถึงผล ต้องการผล หวังผล แต่ต้องรู้ธัมมัตถ์ของตนเองจริง ๆ ว่า สามารถที่จะมีความสันโดษอย่างนั้นได้ไหม เพราะแม้ในสิกขาบทของสามเณรซึ่งยังไม่ถึงขั้นพระภิกษุ ก็ยังต้องเป็นผู้ตรงต่อตนเอง คือ ต้องพิจารณาว่า เป็นผู้ที่ยังมีความสันโดษพอที่จะไม่ยินดีจริง ๆ ในเงินและทอง ไม่ยินดีในเงินและทองจริง ๆ หรือเปล่า ต้องพร้อมที่จะพิจารณาตนเองว่า สามารถที่จะสละรูป เสียง กลิ่น รส ในเพศของคฤหัสถ์ ได้ไหม

ท่านผู้ฟังคงจะไม่ทราบว่า ที่ดิฉันไม่สนับสนุนให้ผู้หนึ่งผู้ใดรับรื้อนบวช แต่ให้ระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏทันทีในขณะนี้ ก็เพื่อให้ละความหวัง ซึ่งเป็นโลกะ แทนที่จะหวังและรอบไปในการเจริญสติปัฏฐาน ก็ให้เป็นผู้ที่สละกิเลสถึงลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏทันที เพื่อให้รู้ธัมมัตถ์ของตนเองตามความเป็นจริง เพราะการสะสมของคฤหัสถ์ที่ยินดีในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโผฏฐัพพะ ในเงินและทอง หรือว่าในเกียรติยศบริวาร ไม่ใช่เป็นสิ่งที่จะละได้ง่าย ๆ

เรื่องการละความยินดีพอใจในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ต้องเป็นพระอริยบุคคลชั้นพระอนาคามี ไม่ใช่ชั้นพระโสดาบัน ไม่ใช่ชั้นพระสกทาคามี และไม่ใช่ชั้นปุถุชน ซึ่งการที่บุคคลใดมีกุศลศรัทธาที่จะสละเกียรติยศหรือบริวารในเพศของคฤหัสถ์ลงบ้าง ไม่ใช่สิ่งที่จะกระทำได้โดยง่ายนัก แต่วิถีชีวิตของแต่ละท่านก็ต่างกันไปตามเหตุตามปัจจัย เพราะฉะนั้น เพื่อจะแสดงให้เห็นธัมมัตถ์ต่าง ๆ กัน โดยการสนทนาระหว่างผู้ที่อบรมเจริญอินทรีย์ ๕ ในสมัยนี้ จะขอตัดตอนการสนทนาธรรม

กับท่านผู้ฟังที่จังหวัดเชียงใหม่ในวันที่ ๒ - ๔ ธ.ค. พ.ศ. ๒๕๒๕ ให้ท่านผู้ฟังได้รับฟัง เพื่อที่จะได้พิจารณาสภาพธรรมช่วงหนึ่งของสังสารวัฏฏ์ว่า กว่าที่ปัญญาจะเจริญขึ้นถึงขั้นรู้แจ้งอริยสัจธรรมในวันหนึ่งข้างหน้า ซึ่งไม่ทราบว่าจะเป็นชาติหนึ่งชาติใด การสนทนาธรรมระหว่างท่านผู้ที่กำลังเจริญอินทรีย์นี้ จะแสดงให้เห็นถึงอริยาคัยที่สะสมมาต่าง ๆ กัน ซึ่งอีกไม่นาน ไม่ถึง ๕๐ ปี หรือไม่ถึง ๑๐๐ ปี ผู้ที่กำลังฟังข้อความนี้ หรือว่ากำลังสนทนาในขณะนี้ ก็คงจะจากโลกนี้ไปแล้ว เพราะฉะนั้นผู้ที่ได้ฟังข้อความนี้ในกาลข้างหน้า ก็อาจจะเคยเป็นบุคคลหนึ่งบุคคลใดที่กำลังสนทนาธรรมกันในขณะนี้ก็ได้

ถ. มีนามธรรมบางอย่างเรารู้ง่าย เรารู้ชัด แต่บางอย่างทำไม่รู้ได้ยาก เช่นทางจักขุทวาร การเห็นกับความคิดนึกเป็นนามธรรมเช่นเดียวกัน แต่การเห็นผมรู้สึกว่ายาก และรู้สึกว่ายังไม่รู้ลักษณะ แต่การคิดนึกต้องเป็นนามธรรมอย่างแน่นอน จะเป็นเพราะเหตุอะไร จะเป็นไปได้ไหมว่า เห็นนี้ ยาก

สุ. เป็นเพราะเราเคยทราบว่า ทางตา เห็นเป็นทวารหนึ่ง ทางหูอีกทวารหนึ่ง มีลักษณะที่ปรากฏคนละอย่าง ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย แต่พอถึงทางใจที่คิดนึก เราก็อธิบายว่าไม่ต้องอาศัยตาเห็น เราก็อธิบายได้ เราก็อธิบายว่า ต้องเป็นนามธรรมแน่ ๆ ที่กำลังคิดนึก เพราะต่างจากทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกายใช่ไหม ก็เลยคิดว่า นี่แหละนามล้วน ๆ

ถ. จะเป็นการรู้ชัดได้ไหม

สุ. ยัง อยู่ในขั้นเข้าใจ

ถ. เพราะฉะนั้น ภาวนาปัญญาไม่มีโอกาสเกิดขึ้นทีละเล็กทีละน้อย ใช่ไหม

สุ. ภาวนาปัญญา คือ ปัญญาที่เกิดจากการอบรม ไม่ใช่เกิดปุบปับทันที เหมือนเราจะตัดต้นไม้ ครั้งเดียวนี้ยังไม่ขาด ต้องอาศัยค่อย ๆ ตัด ทีละน้อย ๆ จนกว่าจะถึงตอนที่ขาด เพราะฉะนั้น ตอนที่ขาดต้องอาศัยมาจากรั้งที่ ๑ รั้ง ๒ ที่ ๓ ขึ้นไป ภาวนา คือ การค่อย ๆ อบรม จนกว่าปัญญาอีกขั้นหนึ่งจะเกิด จนกว่าปัญญา

ขั้นต่อไปอีกจะเกิด ซึ่งปัญญานี้เจริญได้ เติบโตได้แน่นอน แต่ว่าโทยาก โทช้า ต้องอาศัยความเข้าใจก่อน

เพราะฉะนั้น ดิฉันไม่ค่อยหวังเรื่องสติที่จะมีคนปรารภว่า สติไม่ค่อยเกิด สติเกิดน้อย เพราะถ้าความเข้าใจเพิ่มขึ้นอีก ๆ ย่อมเป็นปัจจัยปรุงแต่งให้สติระลึกรู้ตรงตามความเป็นจริง แต่ถ้าความเข้าใจนิดเดียวและพยายามให้สติเกิดมาก ๆ สติจะไประลึกที่ไหน ในเมื่อไม่มีความเข้าใจที่เป็นพื้นฐานที่ถูกต้อง ก็เสียเวลาเปล่า ๆ และจะยิ่งเห็นความเป็นอนัตตาของสติ ถ้ามีความเข้าใจมากขึ้น ๆ เพราะฉะนั้น ถ้าสติระลึกรู้ ก็ตรงกับที่เข้าใจ

สติเป็นอนัตตา ถ้าเกิดน้อย แต่มีความเข้าใจมาก ก็เหมือนกับคนที่มีเครื่องปรุงมาก ๆ พร้อมทั้งจะปรุงให้มากเท่าไรก็ได้ แต่ถ้ามีเครื่องปรุงนิดเดียว จะทำงานใหญ่ ก็ไม่มีทางที่จะเป็นไปได้

ถ. ที่อาจารย์กล่าวว่า ขณะที่สติ รู้นามธรรมและรูปธรรม อาจารย์มักจะกล่าวว่า ต้องละด้วย การละการคลายจะเกิดขึ้นนี้ ...

ส. รู้นิดเดียว จนไม่รู้สีก เหมือนจับด้ามมีด จะบอกว่าไม่ละไม่คลาย ก็ไม่ได้ แต่น้อยจนกระทั่งไม่ปรากฏ ซึ่งก็ดูเหมือนว่า ไม่ได้ละอะไร ไม่ได้คลายอะไร อย่างพอจับด้ามมีดที่ มาดูแล้ว ยังไม่สีก จับตั้ง ๑๐ วัน ก็ยังไม่สีก แต่ต้องเป็นเหตุที่จะให้เกิดการสีกได้

ถ. คือ เจ้าตัวปัญญานั้นเอง

ส. ใช่ ต้องเพิ่มขึ้นทีละนิดเดียว

ผู้ฟัง ปัญญามีหน้าที่ละอย่างเดียว เกิดขึ้นนิดเดียว และละนิดเดียว คือ ละความไม่รู้ ต้องเป็นตามลำดับขั้น แต่เราไม่รู้ว่ ลักษณะของนามธรรมเป็นอย่างไร ที่ว่านามธรรมเป็นธาตุรู้ ต้องพิจารณาทีละขั้น ถึงแม้จะไม่ชัดแต่ก็เชื่อว่า ต้องละและละโดยที่เราไม่รู้สีกตัว

ถ. เรื่องการพิจารณานามรูป ถ้าพูดถึงขั้นนี้ เรียบตรง ๆ ว่า ผมมีปัญญา เพียงแค่ว่า เกิดทีละทวารผมรู้สึกจะเข้าใจ และก็เห็นตามลักษณะ เกิดทีละทวาร สังเกตเห็นได้ชัด แต่ทวารไม่ปะปนกัน จะถือว่า เป็นปัญญาไหม

ส. เป็นปัญญาขั้นเข้าใจถูก

ถ. ก็ยังเป็นขั้นเข้าใจ ไซ้ไหม

ส. เข้าใจถูก

ถ. แต่ก็มีพิจารณาลักษณะ

ส. ไซ้ เหมือนอย่างพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า หรือพระสาวก ตั้งแต่ครั้งที่บำเพ็ญพระบารมีที่กำลังรับฟังพระธรรมจากพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์หนึ่งพระองค์ใดก็ตาม ก็เหมือนกับที่เรากำลังนั่งฟัง และต่างคนต่างก็สติระลึกรู้ แต่ท่านเหล่านั้นไม่ได้เดือดร้อน ไม่ได้เร่งรัดว่า ท่านมาถึงขั้นไหน แต่ท่านก็รู้ว่า ไกล จณกระทั่งท่านบำเพ็ญเพียรกันไปเรื่อย ๆ เกิดชาติไหนท่านไม่ห่วงเลยว่า สติของท่าน จะต้องให้ถึงญาณนี้ ชาตินี้ หรือชาตินั้น แต่คนยุคนี้อย่างไรก็อยากได้ผลกันจริง ๆ เหมือนกับว่านานแล้ว ๆ ต้องถึงขั้นนี้ ต้องถึงขั้นนั้น ซึ่งของท่านเป็นชาติ ๆ ที่ท่านทำ กันไปโดยไม่เดือดร้อน เพราะความที่ท่านทราบจริง ๆ ว่า ชีวิตจริงเป็นอย่างไร สติจะต้องระลึกรู้ตรงตามความเป็นจริงอย่างนั้น แต่ละชาติได้แค่นี้ก็แค่นี้ และค่อย ต่อไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะสมบูรณ์

ถ. ขอให้เริ่มถูก

ส. ไซ้ นี่สำคัญที่สุด และถ้าต้องการนิดหนึ่งจะถอยหลัง จะถอยไปนิดหนึ่ง ถอยกลับไปอีกแล้ว

ถ. ต้องการปัญญา

ส. ต้องการปัญญา หมายความว่า ตัวเราขณะนั้น สติไม่ได้ระลึกรู้ ลักษณะสภาพของจิต ตกไปอีกแล้ว ถอยหลังกลับไปอีกแล้ว

ถ. คงจะหลายครั้งที่สติเกิด และมีโลภะเข้ามาเกี่ยวข้องไซ้ไหม

ส. โลกนี้มาแบบเป็นประจำ สมมติว่า เรากำลังสนทนาธรรม ถ้าสติระลึกจะรู้ว่า ใจที่ผ่องใสปราศจากอกุศลมี นิดเดียวเป็นโลกะแล้ว ได้ยวดยุเรื่อง ตันกล้วยสลักกับเรื่องธรรมไป อะไรอย่างนี้ เพราะฉะนั้น มาเร็วมาก ตามชีวิตจริง ๆ ซึ่งสติจะต้องระลึกว่า แม้ขณะที่กำลังพูดธรรม ถ้าเกิดอารมณ์สนุกหรือหัวเราะขึ้นมา อกุศลหรืออกุศล คือ ต้องละเอียดจนกระทั่งกวาดอกุศลออกไปจริง ๆ ได้ทุกขณะว่า เป็นนามธรรมและรูปธรรมแต่ละอย่างจริง ๆ

คนส่วนใหญ่มักจะปล่อยช่วงว่าง คือ ช่วงนี้จะเจริญสติ จะทำสติให้เต็มที่สักครึ่งวัน และอีกตั้งกี่วันในอาทิตย์หนึ่ง ที่ช่วงว่างนั้นไม่มีทางที่สติจะได้แทรกไปรู้ ลักษณะความละเอียดของจิตว่า ลักษณะนั้นเป็นกุศลธรรมหรือเป็นอกุศลธรรม เป็นนามธรรมชนิดไหน แต่ถ้าอบรมเจริญปัญญาอย่างละเอียด และค่อย ๆ แทรกอย่างละเอียดตามปกติ นั้นจึงจะเป็นผลที่แท้จริง คือ สามารถที่จะมีสติแทรกอย่างละเอียดในการพูด ในการคุย ในชีวิตประจำวันแท้ ๆ จึงจะดับกิเลสได้ แต่ถ้าจะไปกันเป็นช่วง ๆ อย่างนั้น ไม่มีทาง เพราะว่าขาดความละเอียด

ถ. ดูเหมือนจะมีโลกะ โทสะ เกิดเป็นประจำวัน เราจะมีหลักอะไร หรือมีแนวทางระงับให้น้อยลงไป

ส. พังธรรม ต้องเริ่มจากการฟัง ฟังจริง ๆ และวันหนึ่งจะได้ผลเพิ่มขึ้น แต่ไม่ใช่ว่าฟังวันนี้ พรุ่งนี้ค่อยว่าโทสะจะน้อย จะต้องอดทนจริงที่จะฟังไป ๆ จนกระทั่งรู้ตัวเองว่า เพราะการฟังนี้เองทำให้กุศลทุกด้านเจริญขึ้น และอกุศลค่อย ๆ ลดลง เพราะว่าธรรมไม่ใช่ยาแก้ปวดศีรษะ ซึ่งยาแก้ปวดศีรษะเมื่อดีเดียวก็อาจจะหายได้ แต่นี่ต้องนานจนกระทั่งเป็นความเข้าใจธรรมจริง ๆ

ข้อสำคัญ คือ เวลาฟังธรรม ไม่ใช่จุดประสงค์อื่นว่า อยากหายปวดศีรษะ หรืออยากให้ร่างกายแข็งแรง หรืออยากให้ไม่มีโทสะ แต่ฟังธรรมเพื่อเข้าใจพระธรรม และปัญญาที่เข้าใจจะทำหน้าที่ของเขา และเมื่อถึงเวลา ความเป็นอนัตตาจะทำให้ปรากฏเองว่า ญาณแต่ละขั้นนั้นเป็นอนัตตาแท้ ๆ เพราะฉะนั้น สวากแต่ละองค์ ไม่ว่าจะเป็นพระภิกษุหรือภิกษุณี การบรรลุของแต่ละท่านจึงต่างกัน เป็น

ชีวิตประจำวันจริง ๆ แต่ว่าอุบาสกอุบาสิกาไม่มีการกล่าวไว้ เพราะว่าเป็นชีวิตของ
ฆราวาสที่ยังมีกิเลสอย่างชาวบ้าน เพราะฉะนั้น ก็ไม่มีการแสดงว่าจะบรรลุเมื่อไร
แต่ให้เห็นความเป็นอนัตตาว่า เมื่อไรก็ได้จริง ๆ

บางคนก็กลัวว่า ตอนนี้นักเลงแรง ไม่อยากให้สติเกิด หรือสติไม่ควรจะเกิด
เป็นห่วงว่าของไม่ดี ๆ อย่างนี้ สติไม่ควรจะเกิด แต่ไม่รู้เลยว่า ของไม่ดีนี้เป็นของจริง
ซึ่งสติจะต้องรู้ว่าไม่ใช่ตัวตน จะต้องเห็นคุณของสติว่า แม้ขณะนั้นยังสามารถรู้ได้ว่า
เป็นอนัตตา ไม่ใช่เรา แต่เป็นสภาพธรรมซึ่งเป็นไปตามกำลังของการสะสมของ
แต่ละเพศ เพราะฉะนั้น ก็ละเลียดไปจนถึงชีวิตครอบครัวยุคนี้ ชีวิตของฆราวาส

ผู้ฟัง จดหมายที่เขียน เข้าใจว่า เขาคงเข้าใจไม่น้อยเหมือนกัน

ส. ขอให้คุณศุกล พุดถึงเรื่องของคนทอดปลาทองโก

ศุกล ที่กรุงเทพฯ ใกล้ ๆ บ้านผม เขามีอาชีพทอดปลาทองโกขาย เป็นคนจีน
ผมไม่เคยพบเขาในการสนทนาธรรม หรือที่วัดใดวัดหนึ่ง วันนั้นประมาณสักตีห้า
ผมเดินไปตลาด เขากำลังเปิดรายการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของยานเกราะ ตอน
กลับมาเป็นจังหวะที่เขาเปลี่ยนมาฟังรายการแนวทางการเจริญสติปัฏฐานของ
อาจารย์สุจินต์ ผมก็หยุดฟัง เท่าที่ผมสังเกตดู รู้สึกว่าเขาฟังกันทั้งครอบครัว ทั้งพ่อ
ทั้งแม่ ทั้งลูก ๒ คน เขาฟังกันหมด ก็นึกแปลกใจว่า มีคนที่เราไม่นึกไม่ฝันว่าจะสนใจ
เรื่องแนวทางการเจริญสติปัฏฐาน นึกว่าคนที่ฟังนี้ส่วนน้อยเหลือเกิน แต่ยังดีที่มีคนรู้จัก
ประโยชน์ที่ควรหาใส่ตัวเอง เป็นคนจีนแท้ ๆ เลย

อีกรายหนึ่ง คนที่ฟังธรรมที่วัดบวร เขานำเทปไปอัดรายการทุกวันอาทิตย์
เมื่อมีโอกาสสนทนากับผม เขาบอกว่า ผมต้องทำหน้าที่อัดเทปไปให้เขาฟังทุกครั้ง
ตอนแรกผมไม่สนใจคิดว่าเป็นบุคคลที่ใกล้ชิด แต่เมื่อสนิทกันก็ถาม เขาเล่าว่า เขาไป
ให้ผู้มีพระคุณ คือ เริ่มจากมีผู้หญิงคนหนึ่งเป็นคนจีน อยู่สามแยก เป็นลูกคนโต
ทำการค้าขาย โดยที่ตัวเขาเองไม่มีเวลามาฟังที่วัดบวรเลย แต่เขาเปิดฟังทางวิทยุ
รายการแนวทางการเจริญสติปัฏฐาน และวันหนึ่งคนที่อัดเทปนี้เขาไปกินอาหารที่ร้านนี้
มีโอกาสด้านสนทนา เขาก็ถามผู้หญิงจีนนี้ว่า ฟังธรรมหรือเปล่า มีความรู้ในทาง

พุทธศาสนาหรือเปล่า ค่อยไปค่อยมา คนที่อัดเทปก็รู้สึกว่าเขาไม่ค่อยรู้อะไรเสียแล้ว ผู้หญิงจีนนั้นจึงบอกว่า คุณลุง ถ้ามีโอกาสฟังรายการธรรมของสทร. ๒ บางนานะ ออกอากาศ ๒ เวลา ความที่เขาอยากจะรู้ว่าคืออะไร จึงฟัง หลังจากฟังแล้ว ผู้หญิงคนนี้ก็ถามว่า คุณลุงฟังแล้วรู้สึกอย่างไรบ้าง ก็บอกว่า ดีเหมือนกัน ผู้หญิงคนนี้ก็พูดว่า คุณลุง เราฟังรายการธรรมนี้ไม่ผิดหวัง ใช้คำนี้เลย ขอให้ฟังตลอดไปเถอะ หลังจากนั้น ก็ให้คนอัดเทปนี้ไปซื้อพระไตรปิฎก ซึ่งอรรถกถามาให้ และวิทยุของเขา ต้องใช้วิทยุอย่างดีเพื่อที่จะอัดเสียงสำหรับตอนเช้า ๖ โมง และตอนกลางคืน ๓ โมง สำหรับฟังเองโดยไม่ต้องรบกวนคนอื่น แต่สำหรับรายการวันอาทิตย์ เขามีโอกาสได้ฟังธรรมเท่า ๆ กับคนที่ได้ไปฟังด้วยตนเองตลอดมาเลย เพราะมีผู้ที่อัดเทปไปให้ เป็นที่น่าอนุโมทนาอย่างยิ่ง คือ เกิดจากบุคคลหนึ่งที่ฟังและเห็นประโยชน์ ก็แนะนำให้อีกคนหนึ่ง ปรากฏว่า คนนี้จำเป็นต้องทำหน้าที่อัดเทปไปให้เป็นการตอบแทนบุญคุณว่า เขาเป็นผู้มีพระคุณ ทำให้ผมได้ฟังรายการธรรม

ผมดีใจว่า ธรรมของพระพุทธเจ้าไม่จำกัดว่า จะต้องเป็นคนไทย ไม่แน่นอนเลย ขึ้นอยู่ที่ว่า บุคคลนั้นเขาพร้อมที่จะรับสิ่งที่ดีมีประโยชน์หรือเปล่า เพราะจากตัวอย่างของทั้งสองคนที่ผมได้เรียนให้ทราบ จะเห็นได้ชัดเจนว่า เป็นคนจีนแท้ ๆ พ่อจีน แม่จีน มาจากครอบครัวจีนแท้ ๆ เพราะฉะนั้น เป็นของธรรมดา ไม่แปลก แต่เมื่อก่อนแปลกมาก เดียวนี้ไม่แปลก

และผมก็พูดกับหลาย ๆ คนว่า การฟังธรรมไม่ใช่ว่า คนนี้ฟังเมื่อ ๑๐ ปีมาแล้ว จะรู้มาก ส่วนคนที่ฟังเมื่อเดือนที่แล้ว หรือปีที่แล้ว จะรู้น้อย ผมคิดว่าไม่เป็นอย่างนั้น เพราะทุกสิ่งทุกอย่าง เป็นเรื่องของบุญกิริยา บารมีก็ดี การสั่งสมมาก็ดี ถ้าบุคคลผู้นั้นมีเหตุมีปัจจัยพร้อม เมื่อโอกาสอำนวยให้ เขาย่อมได้รับประโยชน์เต็มที่ โดยที่ไม่ต้องรอเวลาว่า ต้องไปฟังเมื่อ ๑๐ ปีก่อนจึงจะได้ความรู้เท่านี้

๑๑๙๕

วัดป่าแดง จังหวัดเชียงใหม่

วันที่ ๓ ธันวาคม ๒๕๒๕

ถ. เรื่องสำนักปฏิบัติ ซึ่งข้อปฏิบัติของผู้เป็นอาจารย์สอนแต่ละแห่งก็มีแนวทางแตกต่างกันไปมากบ้างน้อยบ้าง ในความเห็นหรือความเข้าใจของหลวงพ่อบุญในส่วนที่จะมีการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ถ้าพูดถึงข้อปฏิบัติที่จะเป็นประโยชน์และเป็นแนวทางที่ถูกต้อง หลวงพ่อคิดว่า ควรจะเป็นแนวทางลักษณะเดียวกันตั้งแต่ต้น หรือว่าแยกกันไปก่อนและมารวมกันเป็นจุดเดียวกันในภายหลัง คือ สงสัยว่า แม้กระทั่งพระคุณเจ้าบางรูปก็พูดว่า ปฏิบัติอย่างไร ๆ ก็ถึงพระนิพพานเหมือนกัน ทำให้ผมเกิดความข้องใจว่า นี่เป็นความคิดส่วนตัวของท่านหรือเปล่า และถูกต้องหรือเปล่า แต่ถ้าไม่ถูก ก็น่าเป็นห่วง น่าสงสารบุคคลที่อาจจะยึดถือบุคคลที่พูดอย่างนั้น

พระ เมื่อครูนั่ง ดูเหมือนได้ฟังจากคุณโยมอาจารย์แล้ว หลวงพ่อก็ได้กล่าวเสริมไปแล้วว่า ความเห็นที่ถูกต้อง ต้องตั้งแต่เบื้องต้น และนำมาปฏิบัติให้ถูกต้องไปทีละน้อย เป็นทางที่ถูกต้อง เป็นทางตรง ไม่ต้องไปวุ่นวาย แบบอื่นที่เขาว่าคงจะต้องไปวุ่นวายอยู่อีกนานมาก

ถ. และถ้านาน คิดว่าจะกลับถูกได้หรือเปล่า

พระ ไม่มีใครรับรองได้ ก็คงจะวุ่นวายเป็นเหยื่อของปลาและเต่าไปเรื่อย ๆ

สุ. มีใครบ้างที่จะแยกชีวิตออกไปจากรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ เพราะฉะนั้น แม้เวลาอ่านพระไตรปิฎก ก็เหมือนกับในขณะนี้ พิสูจน์ธรรมอยู่ในตัว จิตประเภทไหน โลภะขณะนี้ ทางตาหรือทางหู โทสะ ทางตาหรือทางหู หรือทางจมูก หรือทางลิ้น หรือทางกาย และทรงขยายไปจนกระทั่งถึงความเป็นอนัตตาของจิตแต่ละขณะที่ประกอบด้วยปัจจัยอย่างละเอียดที่จะช่วยให้เห็นความเป็นอนัตตา เพื่อละการยึดถือว่าเป็นตัวตน จึงจะไปสู่ความเข้าใจในอรรถของพญานาคที่ว่า สัพเพ ธมมา อนัตตา

ไม่มีอะไรเลยที่จะไม่ใช่อนัตตา แต่อนัตตาส่วนมากจะคิดว่า เป็นคำ ๆ หนึ่ง ซึ่งพูดตามได้ง่าย ๆ เมื่อเป็นชาวพุทธแล้วก็พูดตามได้ว่า ทุกอย่างเป็นอนัตตา แต่ไม่ทราบเลยว่า ทุกอย่างที่ว่านั้น ขณะนี้หรือเปล่า กำลังเห็นขณะนี้ที่เป็นอนัตตา คืออย่างไร ทางหูที่เป็นอนัตตา คืออย่างไร

มีนักศึกษาชาวอังกฤษคนหนึ่งกำลังทำดอกเตอร์ทางพระวินัย รู้สึกว่าเขาตั้งหน้าตั้งตาค้นคว้าเรื่องของพระวินัย แต่ถ้าเขาไม่รู้ประโยชน์ว่า ทำไมเขาจึงค้นคว้าเรื่องของพระวินัย ประโยชน์สูงสุดของการที่จะรักษาศีลมาก ๆ เพื่อที่จะระงับกาย วาจาไม่ให้ล่วงไปด้วยกำลังของกิเลส ก็เพื่อการรู้แจ้งอริยสัจธรรม ที่ว่าธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา เพราะฉะนั้น ถ้าเขาไม่เข้าใจจุดประสงค์ การค้นคว้าเรื่องของพระวินัยก็ไม่มี ความหมาย ไม่มีเหตุผลประกอบเลยว่าทำไมจึงต้องเป็นอย่างนั้น จึงได้คุยกันว่า แม้แต่เพียงคำ ๆ เดียว เช่น คำว่า อนัตตา ถ้าไม่พิสูจน์ธรรมด้วยสติที่ระลึกตามที่ได้ ฟังพระธรรม จะไม่เข้าใจว่า ที่กำลังเห็นเป็นอนัตตาได้อย่างไร ที่ปากว่าทุกอย่างเป็น อนัตตา ต้องรวมการเห็นในขณะนี้ด้วย และการเห็นอย่างไรจึงจะเป็นอนัตตา การเห็น อย่างไม่เป็นอัตตา ซึ่งถ้าไม่เป็นอัตตาก่อน ก็ไม่ต้องอบรมเจริญปัญญาที่จะละความ เป็นอัตตา

พระ ตรงนี้สำคัญ

สุ. แต่รู้สึก ว่า คนข้ามแม้แต่จุดเล็ก ๆ น้อย ๆ ซึ่งมีประโยชน์มากถ้าไม่ ละเลยคำนั้น พยายามที่จะเข้าใจ อนัตตาทางตา อนัตตาทางหู อนัตตาทางจมูก อนัตตาทางลิ้น อนัตตาทางกาย อนัตตาทางใจ

พระ ติดอยู่อย่างหนึ่ง เข้าใจว่าเป็นสมณะ และยังหาทางไม่เจอว่าจะทำ อย่างไม่เป็นวิปัสสนา เห็นรูป ตามธรรมดาจิตเคยชำนาญสั่งสมมากก็ดู อนุพยัญชนะ และถ้าไม่รู้สีกตัวก็เพลินไป แต่เมื่อรู้สีกตัวก็ไม่มีทางอื่น มีอยู่ทางเดียวที่ จะระงับได้ คือ เพ่งเข้าไปเห็นอย่างนี้

สุ. ทั้งหมดนี้ ยังเป็นเรื่องของความพยายามที่จะให้จิตสงบ แต่ไม่ใช่การ ค่อย ๆ รู้ลักษณะของสภาพธรรม และค่อย ๆ คลายจนดับได้ด้วยการเพิ่มความรู้ขึ้นว่า

ลักษณะของนามธรรมซึ่งเป็นสภาพรู้แยกขาดจากลักษณะของรูปธรรม เพราะจะรู้เพียงลักษณะของรูปเท่านั้นไม่ได้ เวลาที่กำลังเพลินไปทางอนุพยัญชนะ หมายความว่า ขณะนั้นพยายามที่จะโน้มไปหารูปอื่นเพื่อที่จะไม่ไปติดในอนุพยัญชนะ เพราะฉะนั้นเป็นการหลีกไปหลีกมา แต่การอบรมเจริญสติปัฏฐาน ต้องอาจหาญว่าสิ่งที่จะระลึกถึง ลักษณะของสิ่งที่ปรากฏ โดยการรู้ว่าลักษณะที่เป็นรูปธรรมแยกขาดจากลักษณะของนามธรรมก่อน ต้องตั้งต้นอย่างนี้ เพราะจะมุ่งรู้รูป ละรูป ไม่รู้อนุพยัญชนะของรูป เป็นไปไม่ได้ ตราบใดที่ยังไม่รู้ ว่า ลักษณะของรูปธรรมต่างกับลักษณะของนามธรรมซึ่งเป็นธาตุรู้ สภาพรู้ โดยต้องประจักษ์ความแยกขาดจริง ๆ จึงจะเห็นว่าเป็นอนัตตา ไม่ใช่ตัวเรา ลักษณะของรูปเป็นอย่างหนึ่ง ลักษณะของนามที่กำลังเห็นก็ไม่ใช่เราด้วย ทั้ง ๒ อย่าง มิฉะนั้น ยังมีเราที่รู้อย่างนั้น มีเราที่รู้อย่างนี้ ตัวเราที่เป็นนามธรรมนี้ไม่มี ถ้าไม่เจริญสติปัฏฐานจะไม่ทราบเลยว่า เป็นเพียงธาตุรู้ อการรู้ แยกขาดออกไปจากรูป ซึ่งรูปเพียงปรากฏ แต่ว่าไม่รู้

พระ ที่กล่าวเมื่อครู่นี้ ตอนที่เห็นรูปปัจจุบัน และก็ไหลไปตามสิ่งที่เห็น เป็นนิมิตอนุพยัญชนะอะไรอย่างนั้น เมื่อรู้สึกตัวแล้ว ก็เปลี่ยนไปเป็นอสุภา เห็นโครงกระดูก ถ้าหากจะเปลี่ยนมาเป็นวิปัสสนา จะเปลี่ยนตอนที่ได้เห็นโน้น เห็นนี้ ...

สุ. เพราะเหตุว่าสัมมาสติเป็นสภาพที่ระลึกถูก คือ ระลึกลักษณะของรูป และศึกษาสังเกตจนรู้ชัดว่า ลักษณะนั้นเป็นรูป และรู้ลักษณะของนามธรรม จนสติเริ่มระลึกที่ลักษณะของนามธรรม และโน้มพิจารณาจนกระทั่งรู้ชัด ซึ่งต้องอาศัยความเข้าใจโดยการฟังเป็นสังฆารมณ์ ไม่ใช่เป็นตัวตนซึ่งจะทำวันนี้หรือพรุ่งนี้เพราะคิดว่าจะต้องปฏิบัติ แต่เมื่อมีความรู้จากการฟังเรื่องนามธรรมและรูปธรรมชัดเจน คล่องแคล่วมั่นคงจริง ๆ จะเป็นปัจจัยให้สัมมาสติเกิดระลึกโดยสภาพที่เป็นอนัตตา จึงไม่ยึดถือว่า เป็นเราที่เป็นสติ หรือที่จะทำสติ

ถ้าเป็นเราที่จะทำสติ จะยุ่งมากกว่า จะระลึกตรงไหน จะทำตรงไหน จะจดจำตรงไหน แต่ถ้าเป็นสัมมาสติ จะระลึกถูกตามที่ได้ฟังและเข้าใจแล้ว ไม่มีผิดเลย สัมมาสติจะค่อย ๆ ระลึกที่ลักษณะของรูปบ้าง ที่ลักษณะของนามธรรมบ้าง แต่ถ้าขาด

พื้นฐานที่มั่นคงในเรื่องลักษณะของนามธรรมทางตา ลักษณะของนามธรรมทางหู รูปธรรมทางตา รูปธรรมทางหู เหล่านี้ ไม่มีทางที่สัมผัสสติจะเกิดได้ จะมีแต่ลักษณะของสมาธิกับความตั้งมั่นที่แนบแน่นที่จะทำให้มีการกำหนดจดจำ หรือจะทำอย่างหนึ่งอย่างใดด้วยความเป็นตัวตน

ถ้าพิจารณาถึงอดีตชาติของพระสาวกทั้งหลาย ก่อนที่ท่านจะตรัสรู้ ท่านบำเพ็ญบารมีกันมา แสangkัปบ้าง เป็นต้น ชีวิตของท่านก็เคยเกิดเป็นพี่น้องของพระผู้มีพระภาคบ้าง เป็นญาติกับท่านผู้โน้นผู้นี้บ้าง มีการประกอบอาชีพอย่างนั้นอย่างนี้บ้าง ดูเหมือนไม่ได้กล่าวถึงการเจริญสติของท่านเลยที่จะเป็นปัญญาบารมีที่จะทำให้รู้แจ้งอริยสัจธรรม แต่ถ้าเข้าใจว่า ท่านเคยฟังพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ และท่านก็เป็นผู้ที่มีการเจริญสติปัฏฐาน เหมือนอย่างในสติปัฏฐานสูตรซึ่งจะไม่ขาดคำว่าเป็นผู้มีปกติเจริญสติปัฏฐาน เพราะว่าแต่ละชีวิตก็มีนามธรรมและรูปธรรมซึ่งเกิดขึ้นตามเหตุตามปัจจัย ถ้าเข้าใจอย่างนี้ก็ไม่สงสัยว่า ในชาติที่ได้ไปเฝ้าพระพุทธเจ้าพระองค์โน้น ในฐานะที่เป็นพ่อค้า ในฐานะที่เป็นอะไรก็ตาม ท่านก็เป็นผู้ที่มีการเจริญสติปัฏฐาน และอีกหลาย ๆ ชาติ ท่านไปเกิดเป็นอะไร ท่านก็เป็นผู้ที่มีการประกอบเจริญสติปัฏฐาน จนกระทั่งถึงชาติที่ท่านบรรลุ แต่ท่านไม่เคยคิดว่า ท่านจะต้องทำสักครั้งชั่วโม่ง หรือว่าสักวันหนึ่ง พอฟังมาแล้ว ก็รีบมาทำ หรืออะไรอย่างนั้น เพราะท่านคงจะเป็นผู้ที่เข้าใจว่า การอบรมเจริญปัญญาต้องค่อย ๆ เป็น ค่อย ๆ ไปจากความไม่เข้าใจเป็นเข้าใจขึ้น จนกระทั่งสติสามารถระลึกได้บ่อย ๆ เนือง ๆ จากชาติหนึ่งไปอีกชาติหนึ่ง จนกระทั่งความรู้มั่นคงขึ้น

ถ้ามุ่งที่ความรู้ คงไม่มุ่งที่จะจดจำที่ไหน คงไม่มีวิธีที่ว่า จะเปลี่ยนจากโน้นไปนี่ แต่เมื่อฟังแล้วระลึกได้ว่า ทางตาลักษณะของนามธรรมเป็นอย่างไร ก็จะระลึกในสิ่งที่กำลังปรากฏทันที เพราะว่าขณะนี้กำลังเกิดดับเร็วมาก ก่อนที่จะทันย้ายหรือเปลี่ยนอารมณ์ แต่ถ้าย้ายหรือเปลี่ยนอารมณ์ไปก็ไม่ว่าความจริงในขณะนี้ว่า เกิดแล้วดับแล้วอย่างรวดเร็วทั้งรูปทั้งนาม ก็ข้ามขณะที่กำลังปรากฏอยู่เรื่อย ๆ เพราะว่าหากเพียงที่จะให้สิ่งใหม่เกิดขึ้น ซึ่งเป็นอนาคต ไม่ใช่ที่กำลังเป็นอยู่ ถ้าโกรธเกิดแล้วไม่

ชอบความโกรธ ก็ไม่มีวันที่จะรู้ว่า ลักษณะที่โกรธเป็นสภาพธรรมอย่างหนึ่ง เพราะกำลังมีความต้องการที่จะไม่ให้โกรธ ก็ต่อข้างหน้าไปเลย อนาคตเข้ามาเลย

พระ ความโกรธเกิดขึ้น ใช้สติรู้ว่าตัวโกรธ โดยมากอยากจะระงับและหาวิธีระงับ

ส. เพราะตัว ไม่ชอบเลยที่ตัวนี้โกรธ อย่างกับความโกรธนั้นยังเป็นตัว แต่ถ้ารู้แน่ ๆ ไม่หวั่นไหว เพราะว่าโลภะไม่ใช่ตัว โทสะไม่ใช่ตัว อิชสาไม่ใช่ตัว มัจฉริยะ ไม่ใช่ตัว เห็นไม่ใช่ตัว ถ้ารู้อย่างนี้จริง ๆ ก็มีความกล้าที่จะรู้ว่า โกรธขั้นนี้ ถ้าไม่เคยโกรธมาแล้วในอดีตและสะสมมาจนมีกำลัง โกรธขั้นนี้ก็เกิดไม่ได้ เพราะฉะนั้น โกรธขั้นนี้เป็นไปตามเหตุตามปัจจัย เป็นสภาพธรรมอย่างหนึ่ง พอกำลังที่จะรู้ลักษณะของความโกรธในขณะนี้ว่า เป็นสภาพธรรมอย่างหนึ่ง ภายหลังก็สบาย ไม่ว่าความโกรธขั้นไหนก็สามารถรู้ได้ว่า เป็นสภาพธรรมอย่างหนึ่ง แต่ถ้าความโกรธขั้นนี้ กลัวหวั่นไหว ไม่อยากที่จะให้เป็นเราที่โกรธถึงขั้นนี้ ก็ไม่รู้ว่า เป็นสภาพธรรมอย่างหนึ่ง ต่อไปโกรธขั้นนี้ หรือสูงกว่านี้ หรือต่ำกว่านี้เกิดขึ้น ก็เป็นที่ตั้งของความหวั่นไหวได้

ความพอใจก็เช่นเดียวกัน โลภะไม่ว่าขั้นไหน ต้องระลึกได้ว่า ถ้าไม่เคยมีโลภะมาก่อน และไม่เคยสะสมจนมีกำลัง โลภะขั้นนี้ก็เกิดไม่ได้ แต่เมื่อรู้ว่าจะสามารถระลึกรู้โลภะขั้นนี้ได้ ภายหลังโลภะขั้นไหนเกิดขึ้น สติก็สามารถระลึกได้ว่า แต่ละขั้นก็เป็นไปตามเหตุปัจจัย

เพราะฉะนั้น ดิฉันคิดว่า ส่วนใหญ่คนมักจะติดที่ความคิด ไม่ยอมที่จะพิจารณาว่า ขณะนั้นเป็นสภาพที่รู้ค่า พยายามที่จะปิดไม่ให้คิด จึงไม่รู้ว่าความจริงว่า การรู้ค่าไม่ใช่การเห็น เป็นจิตคนละขณะ และมีสมมติสัจจะกับปรมาตตสัจจะ ปรมาตตสัจจะไม่ต้องมีชื่อ การได้ยินในขณะนี้ไม่ต้องมีชื่อ ก็เป็นสภาพที่มีจริง แต่คิดเมื่อไร สมมติสัจจะตามมาทันที เพราะฉะนั้น ผู้ที่อบรมเจริญสติปัฏฐานก็รู้ชัดทั้ง ๒ โลกกว่า โลกทางใจเป็นโลกของสมมติสัจจะเวลาที่คิดนึกเกิดขึ้น ซึ่งก็เป็นปรมาตตด้วย เพราะไม่ใช่เรา จนกว่าปัญญาจะรู้ว่า ไม่ว่าจะคิดเรื่องอะไร ก็เพราะปัจจัยปรุงแต่ง

อย่างกำลังเห็นกระเป๋าก็ไม่มีใครสักคนเดียวที่ไม่คิดเรื่องกระเป๋าก็พอเห็นหนังสือก็ไม่มีใครสักคนเดียวที่จะไม่คิดเรื่องหนังสือ พอเห็นเสื้อก็ไม่มีใครสักคนเดียวจะไม่คิดเรื่องเสื้อหรือรูปร่างสัณฐาน ซึ่งแปลว่าความคิดมีหลายระดับขั้น ขั้นระลึกถึงรูปร่างสัณฐาน ยังไม่เป็นคำ แต่ต้องคิดถึงแล้ว มิฉะนั้นจะหยิบจะจับมุนั้นมุนี่ไม่ได้ แสดงว่าสติปัฏฐานต้องละเอียดไปจนกระทั่งรู้ว่า ความคิดมีขั้นไหนที่ต่างจากเพียงการเห็นซึ่งเป็นอนัตตา และความหมายของอนุพยัญชนะนั้นแค่นั้น เพราะว่าเพียงเห็นยังไม่นึกถึงรูปร่างสัณฐาน จึงจะเป็นอนัตตาจริง ๆ เนื่องจากเป็นเพียงสภาพธรรมที่คนตาบอดไม่เห็น

มีเรื่องลงหนังสือพิมพ์ว่า มีคนหนึ่งตาบอดมานาน ดิฉันจำไม่ได้ว่าตั้งแต่กำเนิดหรือเปล่า และภายหลังมีการรักษาจนกระทั่งเขามองเห็นได้ แต่เมื่อเห็นเท่านั้น เขากลัวมาก ตกใจ โลกสว่างนี้ไม่เคยปรากฏกับเขาเลย ครั้งแรกที่ปรากฏน่าตกใจมากสำหรับเขา แต่สำหรับเราซึ่งเห็นตั้งแต่เล็ก ๆ เห็นมาทุกวันตั้งแต่เกิด และค่อย ๆ เห็นเรื่อย ๆ ถ้าไม่เห็นคงจะตกใจ เพราะว่าเคยเห็น และก่อกำเนิดในการเห็นด้วย รู้ว่าเห็นอะไร แต่สำหรับเขาจากโลกมืดมาสู่โลกที่สว่างจ้าทันที ยังไม่ได้เป็นสิ่งที่หนึ่งสิ่งใดเลย สภาพนั้นเป็นของจริงอย่างหนึ่งซึ่งปรากฏทางตา เป็นอนัตตา ซึ่งคนที่มีตาเห็นแล้ว และเคยรู้ เคยนึกถึงสิ่งที่เห็น จะต้องระลึกจนกระทั่งแยกออกได้ถึงความต่างกันของสภาพจิตของแต่ละทวาร ต้องขาดจากกันเป็นแต่ละทวาร ไม่อย่างนั้นตัวตนก็ยังมีจะสงบชั่วคราว จะไม่มีโลภะชั่วคราว จะไม่นึกถึงอนุพยัญชนะ ก็ภพที่ชาติก็ชั่วคราวอยู่นั่นเอง จนกว่าสติปัฏฐานจะเจริญขึ้นและประจักษ์แจ้งได้จริง ๆ ในความเกิดดับซึ่งกำลังเกิดดับเป็นปกติ

พระ คนทางเหนือที่จะถาม ก็มีเรื่องเข้าสำนัก ถ้าเขาอยู่ข้างนอกอย่างนี้ เขาก็เข้าใจว่า ไม่ได้ปฏิบัติกัมมัฏฐาน ถ้าได้ไปสำนักใดสำนักหนึ่งก็เข้าใจว่า บุคคลนี้ได้ไปปฏิบัติและรู้จักการปฏิบัติกัมมัฏฐาน และส่วนมากก็ปฏิบัติกันตอนที่ไปนั่นแหละ

สุ. แต่ถ้าถามขณะนี้ว่า ของจริงคืออะไร อยู่ที่ไหน เขาจะตอบไม่ได้ เพราะของจริงของเขาไปอยู่ในห้อง นอกห้องอย่างในขณะนี้เขาตอบไม่ได้เลยว่า

เป็นของจริง เป็นสังขาร ซึ่งอริยสังขารก็มาจากคำว่า สังขาร ถ้าเป็นภาษาไทย ธรรมก็คือของจริงซึ่งมีเป็นปกติ แต่เมื่อเป็นภาษาบาลีก็ต้องไปใส่ในห้วงว่า สังขาร จะต้องอยู่ที่นั่น ลืมไปว่า กำลังเห็นจริงหรือเปล่า กำลังได้ยินเป็นธรรมหรือเปล่า เป็นสังขารคือธรรมที่มีจริงหรือเปล่า สามารถที่จะเป็นอริยสังขาร คือ ทำให้ผู้ที่ประจักษ์แจ้งดับความยึดถือว่าเป็นตัวตนและดับกิเลสได้หรือเปล่า

เรื่องของผู้ที่เข้าห้องไม่ใช่เรื่องของปัญญา เพราะไม่สามารถรู้ได้ว่า สิ่งที่กำลังมีจริงในขณะนี้ เป็นของจริงไหม ถ้าถามเพียงว่า ของจริงอยู่ที่ไหน เขาก็ตอบไม่ได้ เพราะถ้าขณะนี้ เป็นของจริง และเขาตอบว่าจริง ปัญญาสามารถรู้สิ่งที่มีจริงได้ไหม ถ้าไม่รู้ ชื่อว่าปัญญาหรือเปล่า ถ้าไม่รู้ต้องเป็นอวิชชา แต่ปัญญาต้องรู้ได้ทุกอย่างหมด และต้องรู้จนทั่ว จนกว่าจะดับความเป็นตัวตนได้จริง ๆ

และเขาก็ไม่คิดถึงคำว่า เป็นผู้ที่มีปกติระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่มีปัจจัยปรุงแต่งเกิดขึ้นจึงเป็นอนัตตา แต่ละคนมีตาเห็น มีปัจจัยปรุงแต่ง เป็นอนัตตา คนนี้มีโลกะ คนนั้นมีโทสะ แล้วแต่การปรุงแต่ง จะให้ทุกคนเหมือนกันได้อย่างไร ไม่มีทางที่ใครจะไปรู้จักจิตของบุคคลอื่น และต้องทำให้เหมือนกันเป็นแบบเดียวกัน เพราะฉะนั้น ถ้าเพียงเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐานจะรู้ได้เลยว่า ขณะนี้เป็นปกติ เพราะว่าการนั่งของแต่ละคนก็ไม่เหมือนกัน การพูดของแต่ละคนก็ไม่เหมือนกัน เป็นปกติ การเดิน ยืน นั่ง นอนของแต่ละคนก็ไม่เหมือนกัน เป็นปกติ ตามเหตุตามปัจจัย ถ้าไม่รู้ความเป็นปกติ ไปรู้ความไม่เป็นปกติ จะละการยึดถือสภาพที่เป็นปกติในชีวิตประจำวันได้อย่างไร

พระ ทั้ง ๒ – ๓ สำนัก เวลาบรรยายเป็นอนัตตาหมด ตา หู จมูก ลิ้น กาย เป็นอนัตตา รูปนี้บังคับไม่ได้ แต่ปฏิบัติกลับเป็นอัตตา ให้สติตั้งอยู่ที่โน่นที่นี้ ต้องบังคับสติ เป็นอย่างนั้นทุกแห่ง

สุ. จึงไม่สอดคล้องกับธรรมที่ศึกษาว่า ธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา และทางตาที่กำลังเห็น ก็จะต้องระลึกตามปกติจนกว่าจะรู้ เพราะฉะนั้น พวกสำนักจะขาด

การเห็นความสำคัญของปัญญาที่จะต้องรู้ทั่ว ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น
ทางกาย ทางใจ ตามปกติในชีวิตประจำวันจริง ๆ

๑๑๙๖

สนทนาธรรมที่วัดป่าแดง จังหวัดเชียงใหม่ (ต่อ)

วันที่ ๓ ธันวาคม ๒๕๒๕

ส. ยังมีท่านที่คิดว่า ปกติเจริญสติปัฏฐานไม่ได้ และบางท่านคิดว่า
เจริญได้ แต่ไม่บรรลु ซึ่งความจริงแล้วถ้าไม่เป็นผู้มีปกติเจริญสติปัฏฐานต่างหากที่จะ
ไม่บรรลุ เพราะว่าเว้นช่วงห่างมาก และของจริงอย่างนี้ไม่สามารถจะรู้ด้วย ถ้าไปรู้
เฉพาะในห้อง

พระ ที่เข้าไปในห้อง ส่วนมากคงจะเป็นสมณะ ไปกำหนดจิต ตั้งใจที่จะ
กำหนดให้รู้เฉพาะอย่าง เป็นต้นว่า ยุบหนอ พองหนอ

ส. ในอรรถกถากล่าวว่า ความเห็นผิดหรือข้อปฏิบัติผิดที่ไม่ใช่สัมมามรรค
เป็นโลภมูลจิตที่วิภูษิตสัมปยุตต์ เพราะในขณะนั้นไม่ใช่ศรัทธาในการเข้าใจคำสอน
ที่สติสามารถจะระลึกให้ตรงตามที่ได้ทรงแสดงไว้ เพราะฉะนั้น ศรัทธาก็ไม่มี เพราะ
ศรัทธาเป็นโสภณเจตสิกซึ่งต้องเกิดกับกุศล ในเมื่อมีความเข้าใจว่า ไม่ต้องระลึกรู้
ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ แต่ต้องไปนั่งบังคับให้ระลึกรู้
อย่างเดียว นั่นไม่ใช่ลักษณะของศรัทธาในคำสอนแล้ว และผลที่ตามมา คือ เป็นการ
ผิดปกติ ไม่ทราบที่ท่านได้ฟังบ้างหรือเปล่า เรื่องของการผิดปกติต่าง ๆ ที่เกิดจากการ
ปฏิบัติแบบนั้น ๆ

พระ ได้ฟัง

ส. ซึ่งโดยมากจะเห็นผลที่ผิดปกติเมื่อเป็นผลใหญ่ปรากฏ แต่ถ้าเรา
พิจารณาถึงเหตุว่า ผลใหญ่ที่ปรากฏว่าผิดปกติอย่างมากนั้น จะต้องมาจากการ
ค่อย ๆ ผิดปกติทีละน้อย ๆ โดยไม่รู้สีกตัว เพราะฉะนั้น ลักษณะที่ผิดปกติโดย
ไม่รู้สีกตัว ต้องเป็นลักษณะของโมหะไม่ใช่ปัญญา และก็ไม่เล็กกัน ผิดปกติที่ ก็เลิกไป
พักหนึ่ง ก็กลับเข้าไปทำใหม่อย่างเก่าอีก และพยายามทำโดยเข้าใจว่า ตัวเองจะทำได้
ดีกว่าคราวก่อน แต่ผลก็คืออย่างเดิม

พระ ที่เป็นเช่นนั้น เพราะไม่รู้ทาง

สุ. แน่นนอน การอบรมเจริญปัญญาเป็นเรื่องของความเข้าใจถูกต้องตั้งแต่ในขั้นต้นในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม ต้องเห็นความสำคัญของปัญญาที่ต้องรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมตามปกติ ซึ่งจะค่อย ๆ เจริญขึ้นตามความเข้าใจ และต้องมาจากการฟังเป็นขั้นต้น ถ้าขาดการฟัง อย่างที่หลายท่านบอกว่า ปฏิบัติเลย เรียนแล้วไม่ได้ เพราะว่าไม่ได้ปฏิบัติ แต่จะปฏิบัติถูกได้อย่างไร จะรู้ได้อย่างไรว่าที่กำลังปฏิบัตินั้นถูกหรือผิด ปฏิบัติเลยนี้ ปฏิบัติไม่ถูกแน่ ๆ แต่เวลาที่มีความเข้าใจถูกต้องที่ละเล็กทีละน้อย การปฏิบัติจะผิดไม่ได้ ถ้าความเข้าใจถูกต้องเพิ่มขึ้น ๆ

ถ้าใครคิดว่า ไม่ต้องเข้าใจก่อน ปฏิบัติเลย ปัญญาย่อมเจริญไม่ได้ ปัญญา คือ ความเข้าใจถูกต้องในขั้นต้น และค่อย ๆ เจริญขึ้น จนกระทั่งเป็นการรู้แจ้งชัดพร้อมสติ

พระ เป็นความจริงอย่างที่โยมอาจารย์พูด คือ ให้เข้าใจถูกต้องก่อน เมื่อปฏิบัติ ก็ค่อย ๆ ถูกต้องไปตามที่เข้าใจ และจะได้สั่งสมความเคยชินที่ถูกต้องขึ้นไปเรื่อย ๆ

สุ. ไม่มีทางอื่นเลย ที่ปัญญาจะเจริญโดยไม่อาศัยการฟัง การเรียน การพิจารณาก่อน อยู่ดี ๆ ปัญญาจะมาจากไหน สวบบาบมาได้อย่างไร ในเมื่อความเข้าใจขั้นต้นไม่มีเลย ว่า สภาพใดเป็นนามธรรม สภาพใดเป็นรูปธรรม แม้ฟังเฉย ๆ ก็ยังต้องพิจารณาจนกว่าจะเข้าใจ แม้อย่างนั้นกว่าสติจะค่อย ๆ ระลึก แม้แต่สติค่อย ๆ ระลึกแล้วกว่าปัญญาจะค่อย ๆ รู้อีก เพียงแต่ในคำสองคำว่า นามธรรมและรูปธรรม ซึ่งส่วนมากจะคล่องปากว่า ทางตา เห็นเป็นนาม สีเป็นรูป ทางหู ได้ยินเป็นนาม เสียงเป็นรูป ฟังดูเหมือนกับว่ารู้แล้ว แต่ความจริงเปล่าเลย รู้ชื่อ รู้คำ รู้ตาม แต่ขณะนี้จริง ๆ ที่เป็นปัจจุบันธรรมที่กำลังปรากฏและดับไปอย่างรวดเร็ว ถ้าสติไม่ค่อย ๆ ระลึกบ่อย ๆ ศึกษาบ่อย ๆ รู้ตามที่ได้ยินได้ฟังมา จนกระทั่งเป็นความเข้าใจเพิ่มขึ้น ไม่มีทางที่จะรู้เลยว่า นามธรรมล้วน ๆ นามธรรมแท้ ๆ ที่แยกขาดจริง ๆ จากลักษณะของรูปนั้น ต่างกับรูปธรรมอย่างไร เพราะไปเหมาเอาว่า อนัตตาทั้งหมด นามธรรมและรูปธรรมทั้งนั้น ก็จบ

ขณะที่กำลังเข้าห้องฟังจึงอย่างใดอย่างหนึ่ง เข้าใจว่า ไม่ได้ศึกษาลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม มีแต่ความเพียรที่ว่า กำหนดเอาไว้ดี ๆ เดียวจะได้ประจักษ์ความเกิดดับ แต่ตัวปัญญาที่จะรู้ลักษณะของนามธรรม ลักษณะของรูปธรรม ถ้าไม่ได้ฟังจริง ๆ ไม่ได้พิจารณาจริง ๆ ไม่มีปัจจัยที่จะระลึกในขณะนั้นได้

และถ้าเร็วอย่างคนสมัยนี้คิด ก็ไม่ต้องอบรมเจริญปัญญาจนถึงกับ ๆ หรือแสนกับ และท่านก็บรรลุไปก่อนแล้วด้วย แสนกับ แต่สมัยนี้บอกว่า วันนี้ เดือนนี้ ชาตินี้ ก็ไม่ต้องมีบารมีอะไรเลย

ปัญญาขั้นการฟังอย่างนี้ เป็นขั้นเริ่มต้น แต่ไม่ควรจะทอดทิ้ง เพราะว่าต้องมีขั้นติบารมี ความอดทนที่จะฟัง ที่จะพิจารณา ที่จะเข้าใจเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ

ถ. ... (ได้ยินไม่ชัด)

ส. การฟังมาก จะด้วยการอ่าน หรือด้วยการฟังก็แล้วแต่

ถ. ... (ได้ยินไม่ชัด)

ส. ทุกอย่างที่เกิดขึ้น แม้ว่าดับไปแล้วก็ไม่สูญหาย สะสมสืบต่อในจิต ขณะต่อไปเรื่อย ๆ

ถ. ... (ได้ยินไม่ชัด)

ส. ไม่หมด

ถ. ขอให้อาจารย์อธิบาย

ส. ที่พระองค์ทรงสอนเรื่องการทำบุญ ให้ท่าน

ถ. เท่าที่ผมเห็นมาผิดหมด ทำบุญเพื่อปรารถนาจะเอาสวรรค์ชั้นฟ้า

ส. เราต้องเป็นผู้ที่ตรงต่อตัวเอง โลกะยังมี ก็ยังพอใจที่จะเห็นสิ่งที่น่าดู ไซ้ใหม่ เกิดมาก็มีโลกะประจำตัว ประจำใจ ไม่ใช่เพราะว่าเขาสอน เราชอบด้วย เพราะฉะนั้น ต้องเป็นผู้ตรง ที่กล่าวว่ายังมีกิเลส ก็ถูก เพื่อที่จะได้อบรมเจริญปัญญา จึงจะละกิเลสได้ แต่ต้องยอมรับก่อนว่า มีกิเลสทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ครบทุกอย่าง มากหรือน้อยแล้วแต่การสะสม เพราะฉะนั้น ทานบารมีจะเกี่ยวข้องกับการดับกิเลสได้อย่างไร ลองคิดว่า แม้เพียงสิ่งภายนอกเรา

ยังไม่สามารถสลະได้ จะสลະสิ่งทั้งหมดที่เคยยึดถือไว้ เป็นตัวตน เป็นเรา เป็นของเรา ซึ่งเหนียวแน่นกว่าวัตถุภายนอกได้อย่างไร ถ้าไม่ค่อย ๆ อบรมนิสัยให้เป็นอุปนิสัยที่สามารถจะสลະได้

ถ. ถ้าศึกษาอย่างเดียว แล้วไม่ปฏิบัติ ... ปัญญา....

สุ. คำถามถามว่า ถ้าเราจะศึกษาอย่างเดียวแล้วไม่ปฏิบัติด้วย ก็ไม่สามารถจะรู้แจ้งธรรมและดับกิเลสได้ ถ้าพูดอย่างนี้จะถูกหรือผิด

ถูกต้อง แต่ต้องเข้าใจว่า ปฏิบัติคืออะไร หมายความว่าอย่างไร

ถ. อยากให้อาจารย์อธิบาย

สุ. เวลานี้กำลังทำงานอะไรกันอยู่หรือเปล่า ปฏิบัติ แปลว่า ทำ ไซ้ใหม่ เพราะฉะนั้น แปลเป็นภาษาไทยง่าย ๆ ให้เข้าใจ คือ ต้องทำอะไร ไซ้ใหม่ ถ้าศึกษาเฉย ๆ แต่ไม่ทำ คือ ไม่อบรมเจริญปัญญา ก็ไม่รู้แจ้งอริยสัจธรรม เพราะฉะนั้น ในขณะนี้กำลังทำอะไรอยู่หรือเปล่า

ถ้าใช้คำว่า ปฏิบัติ หมายความว่าถึงทำ ก็อยากจะทราบว่าจะทำอะไร กำลังปฏิบัติ หรือกำลังทำอะไรหรือเปล่า

ถ. กำลังปฏิบัติธรรม

สุ. ถ้าไม่ศึกษาจะไม่ทราบเลยว่า จิตที่เกิดขึ้นทุกขณะ เกิดขึ้นทำกิจของจิตนั้นแล้วดับ จะไม่มีจิตสักขณะเดียวซึ่งไม่ได้ทำกิจหน้าที่อะไร ทันทีที่เกิดในโลกนี้ จิตขณะแรกทำกิจปฏิสนธิ คือ สืบต่อจากจิตจิตของชาติก่อน จึงชื่อว่าปฏิสนธิจิต ตามกิจ คือ ปฏิสนธิ เพราะฉะนั้น ไม่ว่าจะมีจิตกี่ดวง ก็ขณะ พระผู้มีพระภาคทรงแสดงว่า จิตแต่ละขณะทำกิจอะไร

ให้ทราบว่า จิตทุกขณะ ปฏิบัติหรือทำกิจของจิตนั้น ๆ เห็น เป็นกิจเห็นของจิต ได้ยินเป็นอีกกิจหนึ่งของจิต ซึ่งสำหรับกิจเห็นภาษาบาลีใช้คำว่า ทัสสนกิจ ทัสสนะ ทัสสนา ที่เราใช้ คือ กิจเห็น ขณะที่กำลังได้ยินเดี๋ยวนี้ จิตเกิดขึ้นทำสวนกิจ คือ กิจได้ยิน ขณะที่ได้กลิ่น ถ้าจิตไม่เกิดขึ้นทำขายนกิจ คือ กิจได้กลิ่น กลิ่นจะปรากฏ ไม่ได้เลย เพราะฉะนั้น จิตทุกดวงเกิดขึ้นทำกิจ จิตที่เป็นอกุศลก็ทำกิจของอกุศล

ถ้าเกิดโลภะขึ้น ทำกิจอะไรบ้าง เวลาทำอาหารอร่อย ๆ โลภะทำกิจของโลภะหรือเปล่า
โลภะก็ทำกิจของโลภะ

เพราะฉะนั้น ในขณะที่กำลังได้ยิน หรือกำลังเห็นในขณะนี้ จิตเกิดดับนับ
ไม่ถ้วน และทำกิจเฉพาะของจิตนั้น ๆ กุศลจิตก็ทำกิจของกุศลจิต อกุศลจิตก็ทำกิจ
ของอกุศลจิต แต่ถ้าสติปัญญานี้ คือ สติไม่ระลึกถึงลักษณะสภาพของจิตในขณะนี้
จะไม่สามารถรู้ได้เลยว่า อกุศลจิตต่างกับกุศลจิต เมื่อไม่สามารถรู้ จะสะสมกุศลได้
อย่างไร เมื่อยังแยกไม่ออกว่า อะไรเป็นกุศล อะไรเป็นอกุศล

แต่เมื่อแยกออกว่า ขณะไหนเป็นอกุศล ขณะไหนเป็นกุศล กุศลจึงค่อย ๆ
เจริญขึ้นได้ ไม่อย่างนั้นก็จะปนเปและแยกกันไม่ออก

ขณะนี้ก็มีกุศลไหม

ถ. ... (ได้ยินไม่ชัด)

ส. และขณะนี้ก็มีกุศลด้วยไหม

ถ. ไม่มี

ส. แน่ใจหรือ

ถ. แน่ใจ

ส. ในห้องนี้มีอะไรไม่สวຍบ้างไหม

ถ. ไม่มี

ส. จริงหรือ

ถ. ความจริงเป็นธาตุทั้งนั้น

ส. สภาพของสิ่งที่ปรากฏจะพ้นไปจากอิฏฐารมณฺ์ สิ่งที่น่าพอใจ หรือ
อนิฏฐารมณฺ์ สิ่งที่ไม่น่าพอใจ ไม่มี จะต้องเป็นผู้ที่ตรงจริง ๆ ที่จะรู้ว่า มีแต่กุศลเท่านั้น
หรืออกุศลก็มีด้วย ต้องเริ่มตรงเป็นไม้บรรทัด ตั้งแต่เริ่มต้นเลย

ถ. ... (ได้ยินไม่ชัด)

ส. เพราะฉะนั้น ต้องมีสติที่จะระลึกได้ว่า กุศลและอกุศลสลับกันแล้ว เร็ว
มาก ขณะกำลังพูด มองออกไปข้างนอก ดอกไม้สวຍ

ถ. จิตกับสติเหมือนกันหรือเปล่า

ส. สติเป็นเจตสิก จิตเป็นจิตปรমัตถ์ ไม่ใช่เจตสิก นามธรรมมี ๒ อย่าง คือ จิตกับเจตสิก เกิดด้วยกัน ดับพร้อมกัน มีอารมณ์เดียวกัน

ถ. สภาพธรรมที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้า เราพิจารณาไม่ทัน

ส. จะให้ทันขณะไหน

ถ. คือ ยังขาดสติ ยังขาดปัญญาที่จะพิจารณา

ส. ก็เรียกว่าไม่ได้พิจารณา

ถ. จะเป็นอกุศลหรือเปล่า

ส. เป็น แต่อกุศลก็ต้องมี ไม่ใช่มีแต่อกุศล เราต้องยอมรับความจริงว่า ถ้ามีแต่อกุศลอย่างเดียว โลกนี้ก็ต้องร้อนเป็นไฟ เพราะฉะนั้น ก็มีทั้งกุศลและอกุศล แต่ปัญญาต้องรู้ชัด อย่าลืม ไม่ใช่เพียงแต่รู้รวม ๆ ว่า มีทั้งกุศล มีทั้งอกุศล และจะทำอย่างไรถ้ารู้หยาบ ๆ แต่พอรู้ชัดขึ้นจึงสามารถแยกได้ว่า วันหนึ่งมีกุศลมากหรือมีอกุศลมาก เริ่มพิจารณาตนเองที่จะรู้ตามความเป็นจริง ไม่ใช่รู้อื่นเลย การศึกษาธรรมฟังดูเหมือนกับว่าต้องเปิดตำราอ่าน แต่ขณะที่กำลังอ่าน อย่าลืมนะ เป็นเรื่องของสภาพธรรมที่ตัว เป็นชีวิตทุกขณะที่ทรงแสดงไว้โดยละเอียด เพราะฉะนั้น การศึกษาธรรมที่ถูกต้อง คือ เมื่อฟังแล้วรู้ว่าไม่ใช่อยู่ในหนังสือ ไม่ใช่อยู่ในพระไตรปิฎก แต่กำลังเป็นเห็นเดี๋ยวนี้ และต้องสามารถพิจารณาได้ว่า เป็นกุศลหรืออกุศลในขณะนี้ด้วย

ถ้าศึกษาธรรมโดยตรงจากพระไตรปิฎก จะเป็นเรื่องสั้น ไม่ใช่เรื่องยาว ไม่ใช่เรื่องวกเวียน เพราะสามารถเข้าใจลักษณะของสภาพธรรมได้ และพิสูจน์ได้ อย่างคำว่า วิญญาน หรือคำว่า จิต ที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงโดยศัพท์หลาย ๆ ศัพท์ ก็เพราะถ้าใช้ศัพท์เดียว เช่น คำว่า จิต คนก็จะเข้าใจว่า สภาพคิดคือจิตใจ แต่ถ้าใช้คำว่า วิญญาน คือ สภาพรู้ ด้วย ก็จะได้หมดความสงสัยว่า จิตกับวิญญานนั้น ไม่ใช่สภาพธรรมอย่างเดียวกัน เพราะแท้ที่จริงแล้ว จะใช้คำว่าจิตหรือจะใช้คำว่า วิญญาน หรือจะใช้คำว่ามโน หรือจะใช้คำว่ามโนส ก็หมายความว่าถึงสภาพรู้ ธาตุรู้

อาการรู้ แต่ทำไมจึงใช้คำว่า จักขุวิญญาณ เพราะว่าสภาพรู้นี้อาศัยตาจึงเห็น วิญญาณ คือ สภาพรู้ จักขุ คือ ตา

เพราะฉะนั้น กำลังเห็นในขณะนี้ ที่เราใช้คำว่า เห็น ถ้าเป็นพวกที่ใช้ภาษาบาลีเขาจะไม่เข้าใจเลย ใช่ไหม แต่ถ้าบอกว่า จักขุวิญญาณ เขารู้เลยว่า หมายความว่า กำลังเห็นในขณะนี้ตามธรรมดา หรือการได้ยินในขณะนี้ ถ้าเราพูดว่า ได้ยิน เราทุกคนก็เข้าใจ แต่คนที่ใช้ภาษาบาลีต้องใช้คำว่า โสตฺตวิญาณ คือ สภาพรู้ทางหู

จิตมีหลายประเภท และจะรู้ได้อย่างไรว่าหมายถึงจิตไหน จิตมีถึง ๘๙ ชนิด จึงจำเป็นที่จะต้องบ่งชี้ว่าจิตนี้รู้ทางตา จึงใช้คำว่า จักขุวิญญาณ เพื่อให้รู้ว่าต่างกับจิตอื่นซึ่งไม่ได้รู้ทางตา คือ ไม่ใช่กำลังเห็นในขณะนี้

เพราะฉะนั้น ก็มีเหตุผลไปทุกคำ ทุกอย่าง ทุกเรื่อง ทุกตอนของธรรมที่พิจารณาและทำให้เข้าใจได้ว่า เพราะเหตุไรจึงใช้ศัพท์นี้ ต้องมีความหมาย

ถ. ได้อ่านพระสูตร คีรีมานนทสูตร ซึ่งมีข้อความว่า แท้ที่จริงแล้ว มนุษย์เรามีกิเลสตั้ง ๑๕๐๐ อย่าง แต่สรุปแล้วมีเพียง ๕ อย่างเท่านั้น คือ โลภะ โทสะ โมหะ มานะ ทิฏฐิ ถ้าผู้ใดละจากกิเลส ๕ ตัวนี้ ผู้นั้นก็มุ่งไปถึงนิพพานได้ ข้อนี้เป็นจริงแค่ไหน

ส. แน่นนอน

ถ. ถ้าอย่างนั้น พวกเราทุกคนที่นั่งอยู่กัน ณ ที่นี้ ถ้าละจากกิเลส จะเป็นอย่างหยาบ หรืออย่างละเอียด ถ้าละโลภะ โทสะ โมหะ มานะ ทิฏฐินี้ได้ จะมีโอกาสถึงที่เรียกว่า โลกุตตรธรรม ได้หรือเปล่า

ส. ถ้าพูดว่า ถ้าใครสามารถจะละ คือ ดับสนิท โลภะ โทสะ โมหะ ทิฏฐิ มานะแล้ว เป็นพระอรหันต์ คำพูดนี้ไม่ผิด แต่ว่าจะละอย่างไร นี่คือปัญหา

ถ. จะละอย่างไร ขอเชิญอาจารย์อธิบาย

ส. คงต้องฟังไปถึง ๑๗๐๐ กว่าครั้ง

ถ. ถ้าเช่นนั้นจะตายเสียก่อน อายุก็ตั้ง ๗๐ - ๘๐ กันแล้ว ไม่ทันถึง ๑๐๐๐ ครั้ง ลองเอาสั้น ๆ

ส. ถ้าสิ้น ผู้ที่รับฟังต้องเป็นอุคฆมิทัตฺถญฺญ คือ เมื่อจบคำสิ้น ๆ แล้ว บรรลุทันที แต่ก็น่าจะพิจารณาว่า เพราะเหตุใดพระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรม ๔๕ พรรษา และเมื่อรวบรวมสังคายนาแล้ว ยังต้องจัดออกเป็นหมวดหมู่ว่า เป็นพระวินัยปิฎก ส่วนหนึ่ง เป็นพระสุตตันตปิฎกส่วนหนึ่ง เป็นพระอภิธรรมปิฎกส่วนหนึ่ง โดยที่ทุกพุทธวจนะมีคุณค่าสุดที่จะเปรียบ เพราะถ้าสามารถเข้าใจทุกพยานะได้จริง จะเกื้อกูลให้ทุกท่านเจริญปัญญาได้โดยถูกต้อง ไม่ผิดพลาด

แต่ถ้าใครคิดว่า ไม่ต้องอาศัยพระธรรมเทศนา ๘๔,๐๐๐ พระธรรมชั้น หรือว่า ทั้ง ๓ ปิฎก และจะสามารถอบรมเจริญปัญญาของตนเองได้ ก็เป็นเรื่องที่ผู้ไม่น่าจะพิจารณาว่า จะสำเร็จไหม โดยที่ไม่ต้องอาศัยการศึกษาพระธรรม

ผู้ฟัง เป็นไปไม่ได้

ส. เป็นไปไม่ได้ เพราะฉะนั้น จึงต้องศึกษา ถ้าศึกษาเพียงนิดเดียวสั้น ๆ และสำเร็จ ทำไมพระผู้มีพระภาคจึงทรงเทศนาไว้โดยละเอียดถึง ๔๕ พรรษา ก็ต้องมีเรื่องที่น่าคิดอีก

๑๑๙๗

โรงแรมเวียงแก้ว จังหวัดเชียงใหม่

วันที่ ๓ ธันวาคม ๒๕๒๕

ถ. เวลาของเราที่เข้ามาฟังมีน้อย ซึ่งทุกคนก็สนใจและศึกษากันมาบ้างแล้ว ขออาจารย์ให้ข้อคิดอะไรเล็ก ๆ น้อย ๆ ให้แต่ละคนเอาไปปรับปรุงตัวเองให้ดีขึ้น โดยใช้เวลาเพียงเล็กน้อยสั้น ๆ ถ้าจะพูดกันยาว ก็คงไม่จบ

ส. ความเป็นปุถุชนของเรา ก็แสนโง่โง่ปมาแล้ว สภาพของความเป็นปุถุชนนี้ แม้สภาพธรรมกำลังปรากฏทางตาชัด ๆ อย่างนี้ ทางหูอย่างนี้ ก็ไม่ได้รู้เลยว่า ไม่ใช่ตัวตน กิเลส กิเลส กิเลส โง่โง่ปมาแล้ว เพราะฉะนั้น การที่เราจะให้มีความนิมิตเดียวมาทำให้เรารู้ชัด แม้แต่พระผู้มีพระภาคเอง ก็ไม่ทรงสามารถช่วยให้คนที่ไม่ใช่อุคสมภูติปัญญาบุคคลสามารถรู้แจ้งอริยสัจธรรมทันทีที่จบเทศนา นี่เป็นเหตุที่ทรงแสดงธรรมโดยละเอียดถึง ๔๕ พรรษา ละเอียดอย่างมากที่จะช่วยเกื้อกูลผู้ที่ไม่สามารถจะรู้แจ้งสภาพธรรมโดยเร็วให้พิจารณาแล้วให้พิจารณาอีก ให้ฟังแล้วให้ฟังอีก ให้อ่านแล้วให้อ่านอีก ไม่มีวันจบตลอดชีวิต แม้ว่าดิฉันจะได้ศึกษามากหลายสิบปี ดิฉันขอเรียนให้ทราบว่า ไม่จบ จนตาย

เพราะฉะนั้น ถ้าใครต้องการสั้น ๆ เดี่ยวนี้ก็สั้นพอแล้ว พอหรือยัง

ถ. มีคำหนึ่งผมสนใจ คือ อาจารย์พูดว่า ธรรมของพระผู้มีพระภาคเปรียบเหมือนทหารที่ยิงไวและยิงไกลให้ถูกเป้าหมาย ขอให้อธิบายคำนี้

ส. ไม่ต้องมีลูกศร แต่มีสติและปัญญา ที่จะระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ทางตากำลังเห็นนี้ ไกลหรือใกล้ ไม่ต้องเดินออกไปก่อนจึงจะเห็น ใช่ไหม กำลังเห็นอยู่ นี่ให้ถูก ถ้ายังถูกก็รู้ว่า ขณะนี้สภาพธรรมกำลังเกิดดับ จึงต้องยิงไว ไม่อย่างนั้นก็ไม่สามารถจะประจักษ์สักที

ยิงไว คือ สติสามารถระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมทุกอย่างที่กำลังเกิดดับตามความเป็นจริง ต้องตามความเป็นจริงด้วย ซึ่งถ้าตามความเป็นจริงแล้ว อายุของ

สังขารสั้นที่สุด ไม่ได้ยาวพอที่จะต่อเป็นคนกำลังนั่ง เพราะว่าโลกของทางตาเพียงแต่เห็น ดับไปก่อนที่โลกได้ยินเสียงจะเกิดขึ้น แต่เวลานี้ไม่เร็ว ไม่ได้ดังด้วย ยังไม่ขาดออกเป็นตอน ๆ เป็นโลก ๆ เป็นส่วน ๆ ที่จะประจักษ์ว่า อายุของสังขารนี้สั้นมากทันทีที่เกิด ก็ดับ ดับไปแล้ว

ถ. ท่านอนาถปิณฑิกคบตีใกล้จะตาย มีความเสียใจที่ไม่ได้ฟังพระธรรมขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า แต่กลับได้ยินท่านพระอานนทกับท่านพระสารีบุตรมาเทศนาให้ฟัง ในที่สุดก็ร้องไห้น้อยใจ และตายไป ยังได้ไปเกิดในชั้นดุสิต ไม่ฟังพระธรรมจากพระโอรส เพียงแต่ได้ฟังจากท่านพระสารีบุตรและท่านพระอานนทเท่านั้น คนเราสมัยนี้สามารถที่จะฟังและเข้าใจถึงแก่นอย่างนี้ได้ไหม จะเป็นอย่างท่านอนาถปิณฑิกจะได้ไหม

สุ. ชาตินี้ยังไม่ได้ อีกแสนกัปคงจะได้

ถ. ถ้าอย่างนั้น ก็ทำบุญทำทานไปเรื่อย ๆ เถอะ

สุ. ความจริงท่านอนาถปิณฑิกเศรษฐีได้เฝ้าพระผู้มีพระภาค และเมื่อได้ฟังพระธรรมจบ ก็บรรลุเป็นพระโสดาบันบุคคล

คำว่า บารมี ไม่ควรเป็นเพียงคำที่ชินหู แต่ควรจะเป็นการเข้าใจจริง ๆ ว่าหมายความว่าอย่างไร

เวลานี้ใครอยากจะดับกิเลสบ้าง เพราะบางคนที่ไม่อยากหมดกิเลสก็มี ถูกไหม ต้องเป็นผู้ที่ตรงจริง ๆ ว่า ใครอยากจะหมดกิเลส และใครยังไม่อยากหมดกิเลส

ถ. โลกะยังมี

สุ. โลกะยังมี ก็ยังไม่อยากให้หมดกิเลสวันนี้ แต่ถ้ากิเลสหมดได้ จะเป็นการสิ้นความทุกข์ความโศกทั้งปวง เพราะว่าตราบใดที่ยังมีกิเลส จะต้องมียุทธมีโศกแน่นอน และการที่จะดับกิเลสได้ ก็ไม่ใช่โดยรวดเร็ว ไม่ใช่ว่าจะอยากจะหมดกิเลสพรุ่งนี้เลย หรือขณะนี้เลย อาจจะเสียดายถ้าจะหมดกิเลสเดี๋ยวนี้ หรือว่าพรุ่งนี้ใช่ไหม

เพราะฉะนั้น ที่จะเข้าใจว่าอะไรเป็นบารมี ต้องเป็นผู้ที่ตรงว่า บารมีคืออะไร เพื่ออะไร คือ ต้องมีจุดประสงค์ด้วย สมมติว่า ทำทานเพราะถ้าไม่ทำทานเกิดชาติหน้าจะยากจน อย่างนี้จะเป็นบารมีไหม

ถ. ไม่เป็น

สุ. บารมีทั้ง ๑๐ ขาดไม่ได้สักบารมีเดียว แต่ต้องทราบจุดประสงค์ว่า ใครก็ตามที่ทำความดีทุกอย่าง แต่ไม่ใช่เพื่อปัญญาที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรม ก็ยังไม่เป็นบารมี

ถ้าทำบุญและปรารถนาสิ่งอื่น ไม่ใช่บารมี แต่เมื่อรู้ว่าการอบรมเจริญปัญญา ต้องค่อย ๆ เป็น ค่อย ๆ ไป และเจริญกุศลทุกประการเพื่อจุดนั้นจุดเดียว คือ เพื่อรู้แจ้งอริยสัจธรรม กุศลทั้งหลายที่บำเพ็ญจึงจะเป็นบารมี เพราะต้องการที่จะถึงฝั่ง คือ พระนิพพาน เพราะฉะนั้น เวลานี้ทุกคนกำลังอยู่ฝั่งซึ่งตรงกันข้ามกับนิพพาน ยังอยู่ฝั่งกิเลส และการที่จะไปถึงอีกฝั่งหนึ่ง ถ้าไม่มีบารมี ก็ถึงไม่ได้

ถ. เราจะตัดกิเลสได้อย่างไร

สุ. ต้องเป็นปัญญา ไม่ใช่เรา เราทำอะไรไม่ได้เลย เราเป็นความไม่รู้ ลักษณะของสภาพธรรม เราเป็นการยึดถือการเห็นการได้ยินว่า เป็นเราเห็น เราได้ยิน เพราะฉะนั้น ถ้าเป็นเรา คือ เป็นตัวตน ไม่สามารถที่จะดับกิเลสได้ด้วยความรู้ ด้วยความยึดถือ ด้วยความเป็นตัวตน ไม่ใช่หน้าที่ของมิจฉาทิฏฐิที่จะดับกิเลส แต่มิจฉาทิฏฐิทำให้เกิดกิเลสเพิ่มขึ้น อวิชชาทำให้เกิดทั้งโลภะโทสะได้ ทำให้เกิดมิจฉาทิฏฐิได้

ปัญญาเท่านั้นจะทำกิจละลาย จนกระทั่งสามารถดับกิเลสได้จริง ๆ จึงต้องอบรมเจริญปัญญา ถ้าไม่มีปัญญา หรือปัญญายังไม่เกิด หรือปัญญายังไม่เจริญ ก็ไม่มีอะไรที่จะดับกิเลสได้ เพราะฉะนั้น ที่ถามว่า ทำอย่างไรเราจะดับกิเลสได้ ทำอย่างไรปัญญาของเราจึงจะเกิดได้ ก็คือ ต้องอาศัยการฟัง ถ้าไม่ใช่พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ไม่ใช่พระปัจเจกพุทธเจ้า ทุกคนเป็นสาวก คือ ผู้ฟังพระธรรม มิฉะนั้นไม่จำเป็นต้องมีผู้ที่บำเพ็ญบารมีถึงความตรัสรู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า

ที่ทรงสามารถแสดงธรรมที่ได้ทรงตรัสรู้ด้วยพระองค์เองให้คนอื่นได้ฟัง ได้พิจารณาได้น้อมนำมาประพฤติปฏิบัติอบรม จนรู้แจ้งและดับกิเลสได้เช่นเดียวกับพระองค์ด้วย เพราะฉะนั้น จึงต้องฟังพระธรรม

และกำลังเข้าใจ จะนำไปสู่การระลึกรู้ที่ถูกต้อง สามารถประจักษ์แจ้งลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏได้ แต่ถ้าไม่เคยฟังเรื่องการเห็นเกิดดับ สติจะระลึกได้ อย่างไรในขณะที่กำลังเห็นว่า สภาพไหนเป็นนามธรรม สภาพไหนเป็นรูปธรรม จึงไม่มีเรา เพราะว่าสภาพหนึ่งเป็นสภาพรู้ เป็นนาม อีกสภาพหนึ่งเป็นรูป เพราะฉะนั้น เราจึงไม่มี เกิดขึ้นและกดับไปแล้วด้วย ถ้าไม่ฟังอย่างนี้ ไม่มีทางที่สติจะระลึกได้ถูก ปัญญาขั้นการฟังอย่างนี้เป็นขั้นเริ่มต้น

ถ. อยากให้อาจารย์ยกตัวอย่าง ปฐมิกสถิน เพราะว่าผู้ถามนั่งสมาธิ ผมฟังจากอาจารย์ การทำสมาธิ ... (ได้ยินไม่ชัด)

ส. อยากให้เป็นขณะนี้จะได้ไหม คือ ทุกคนนั่งแล้ว ของจริงสามารถจะพิสูจน์ได้ว่า ขณะนี้ทุกคนนั่ง มีใครอยากสงบบ้างไหม เท่านั้นก่อน อย่าไปหวังถึงกับจะต้องไปทำอย่างอื่นให้ยุ่งยาก แต่ในขณะที่กำลังนั่งเดี๋ยวนี้เอง กุศลเกิดได้ไหม กุศลขั้นไหนจะเกิด และจะสงบไหม และจะสงบถึงขั้นไหน

ถ้าความสงบยังไม่เกิด หรือว่าสติสัมปชัญญะยังไม่ระลึกลักษณะที่สงบ และจะพูดถึงเรื่องความสงบที่มั่นคงจนกระทั่งสูงกว่านี้มาก ก็เป็นสิ่งที่ยากจะเข้าใจได้ เหมือนกับขณะนี้ ถ้าจะพูดถึงเรื่องโลกุตตรปัญญา คือ ปัญญาที่ประจักษ์ลักษณะของนิพพาน โดยที่ไม่รู้ลักษณะของเห็นที่กำลังเห็น หรือได้ยินที่กำลังได้ยิน ก็ไม่มีประโยชน์อีกเหมือนกัน ฉะนั้น การพูดถึงความสงบที่ตั้งมั่นคง ก็ต้องเริ่มตั้งแต่ในขณะที่กำลังนั่ง ถ้าจะใช้คำว่า นั่ง ในขณะนี้นั่งหรือเปล่า และเมื่อสงบเพราะเป็นกุศลแล้ว จะสงบขึ้นได้อย่างไร เพราะเหตุว่าสมถภาวนามีถึง ๔๐ และสามารถที่จะสงบได้จริง ๆ ถ้าเข้าใจ

เพราะฉะนั้น อยู่ที่มีความเข้าใจเท่านั้น ไม่ว่าจะ เป็นกุศลที่เป็นการภาวนา
ขั้นสมถะหรือวิปัสสนา ต้องเกิดเพราะความเข้าใจ ถ้าปราศจากความเข้าใจ ไม่มีทาง
ที่จะเป็นความสงบที่มั่นคง ที่ใช้คำว่า สมาธิ ได้

ถ. ... (ได้ยินไม่ชัด)

ส. มีท่านผู้ใดคัดค้าน หรือไม่เห็นด้วยบ้างไหมว่า สงบ หมายความว่าถึง
ขณะที่เป็นกุศล เพราะขณะนั้นไม่มีโลภะ โทสะ โมหะ ไม่มีอกุศล จึงสงบ
ความหมายของสงบ คือ ไม่มีอกุศลเกิดในขณะนั้น

ถ. มีวิธีใดที่จะทำให้จิตสงบ มีโลภะ โทสะ โมหะน้อยลง

ส. อุดทนใหม่ หรือว่าต้องการเดี๋ยวนี้ อยากจะได้เดี๋ยวนี้ หรืออดทนที่จะรู้
ว่า ไม่สงบมานานแสนนาน เพราะฉะนั้น กว่าจะเป็นผู้สงบขึ้น ๆ ก็ต้องอาศัยกาลเวลา
ถ้ามีความอดทน สามารถที่จะสงบขึ้นทีละเล็กทีละน้อยได้ เพราะไม่มีใครที่จะทำให้
บุคคลอื่นหรือแม้แต่ตัวเองสงบได้ทันทีอย่างที่ต้องการ แต่ต้องอาศัยปัญญาที่ค่อย ๆ
เจริญขึ้น เมื่ออกุศลค่อย ๆ ระวังลง ความสงบก็ค่อย ๆ เพิ่มขึ้น เพราะว่าที่จะสงบ
ต้องเพราะอกุศลลดน้อยลง

ถ. ถ้าจิตฟุ้งซ่าน ขณะที่เรานั่งสมาธิและจิตฟุ้งไปทางอื่น จะมีวิธีแก้ไข
อย่างไร

ส. ทราบไหมว่า ทำไมฟุ้ง อยากจะให้เข้าใจชัด ๆ ว่า ฟุ้งคืออะไร และ
ทำไมจึงเกิดอาการฟุ้งขึ้น ต้องมีเหตุ ทุกอย่างต้องมีเหตุ เพราะฉะนั้น ที่กล่าวว่า ฟุ้ง
ฟุ้งคืออะไร

ถ. ฟุ้งคือความโกรธ

ส. เพราะฉะนั้น ขณะนี้ถ้าโกรธชื่อว่า ฟุ้ง ใช่ไหม เดี๋ยวนี้เองถ้าโกรธชื่อว่า
ฟุ้งไหม เพราะฉะนั้น คำถามนี้ก็เหมือนกับว่า ทำอย่างไรจึงจะไม่มีโลภะ โทสะ โมหะ
ซึ่งแสนยาก เพราะมีมาตั้งนานแล้ว จะให้ไม่มีในวันนี้ พรุ่งนี้ เดือนนี้ เป็นสิ่งที่เป็นไป
ไม่ได้ และไม่ใช่ว่าเราซึ่งจะไม่มี แต่ต้องเป็นปัญญาว่าเกิดแล้วหรือยัง ปัญญาเจริญ

แล้วหรือยัง ถ้าปัญญายังไม่เกิด ไม่มีใครหรือมีวิธีอะไรที่จะทำให้กุศลจิตไม่เกิด แต่เมื่อปัญญาเกิดแล้ว ปัญญาต้องเจริญขึ้น ๆ ถึงขั้นที่จะทำให้กุศลลดลงด้วย

ถ. แล้วปัญญาอาศัยอะไร

ส. อาศัยการฟังเป็นขั้นต้น การพิจารณาเป็นขั้นที่ ๒ การระลึกรู้เป็นขั้นที่ ๓

ถ. สติในโพธิปักขิยธรรมหมายถึงอะไร

ส. หมายถึงสติปัฏฐาน ระลึกเป็นไปในสภาพธรรมที่กำลังปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ

ถ. เราจะทำอย่างไรถึงจะละ ... ได้

ส. โดยมากคำถามมักจะเป็นว่า ทำอย่างไรเราจะไม่โลภะ โทสะ โมหะ ทำอย่างไรเราจึงละมิฉฉาภิภูติ ทำอย่างไรเราจึงจะสงบ แต่ยังไม่มีความถามว่า ทำอย่างไรเราจึงจะเข้าใจสภาพธรรมขึ้น

เรา จะสำเร็จไหม ถ้าปัญญาไม่เกิด ความเข้าใจไม่เกิด มุ่งหน้าแต่เพียงว่า ทำอย่างไรจะละโลภะ โทสะ โมหะ โดยที่ไม่มีการพิจารณาว่า ทำอย่างไรความเข้าใจลักษณะของสภาพธรรมจะเกิดขึ้น จะเจริญขึ้น จะเพิ่มขึ้น

เพราะฉะนั้น ปัญหาทั้งหมด เรื่องจะสงบขึ้น เรื่องจะไม่มีโลภะ โทสะ โมหะ ทั้งหมด จะมาอยู่ที่คำถามว่า ทำอย่างไรจึงจะเข้าใจลักษณะของสภาพธรรมขึ้น ความไม่รู้ก็เป็นความไม่รู้ จะเปลี่ยนสภาพไม่รู้ให้เป็นความรู้ไม่ได้ เมื่อยังไม่ถึงเวลาที่จะรู้

ถ. สมถะและวิปัสสนาต่างกันอย่างไร

ส. สมถะ คือ กุศลจิตที่สงบจากอกุศลเพิ่มขึ้น มันคงขึ้น จนกระทั่งปรากฏลักษณะของความสงบที่ประกอบด้วยสมาธิขั้นต่าง ๆ จนกระทั่งถึงฌานจิต นั่นคือสมถภาวนา

วิปัสสนา คือ การอบรมเจริญปัญญา ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ และน้อมพิจารณาจนรู้ชัดในลักษณะที่เป็นนามธรรม ไม่ใช่เรา เป็นรูปธรรม ไม่ใช่เรา จนกระทั่งลักษณะความเป็นอนัตตาของนามธรรมและรูปธรรมปรากฏ

ถ. มีคนบอกว่า ถ้าปฏิบัติเฉพาะสมถะ ไม่ปฏิบัติวิปัสสนา ปัญญาจะไม่เกิด

ส. ปัญญาคนละขั้น การอบรมเจริญความสงบ ต้องประกอบด้วยปัญญาที่รู้ว่า ลักษณะของจิตที่สงบเป็นอย่างไร จึงจะอบรมความสงบให้เจริญขึ้น ถ้าเป็นปัญญาขั้นวิปัสสนาต้องรู้ว่า วิปัสสนารู้อะไร และก็เพิ่มการระลึกรู้ในสภาพธรรมที่ปรากฏ ให้ความรู้เพิ่มขึ้น

๑๑๙๘

วัดสวนดอก จังหวัดเชียงใหม่

วันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๒๕

ถ. มีคนบอกว่า ถ้าใครปฏิบัติวิปัสสนาปัญญาจะเกิดขึ้นเอง เกิดขึ้นได้อย่างไร

ส. ปฏิบัติอย่างไร อยู่ที่ข้อปฏิบัติ พุทฺธเจยฺย ๗ ข้อปฏิบัติเป็นอย่างไรก็ไม่ทราบ และจะให้ผลอะไร เกิดขึ้นได้อย่างไร ต้องบอกมาให้ชัดเจนว่า ปฏิบัติอย่างไร

ถ. นั่งภาวนายุบหนอ พองหนอ อะไรอย่างนี้

ส. ท่านผู้ฟังบอกว่า ปฏิบัติวิปัสสนา อย่างเช่น นั่งและภาวนา ถ้าขณะที่กำลังนั่งภาวนาว่า ยุบหนอ พองหนอ รู้อะไร คือ จะต้องทราบว่า รู้อะไร ถ้าเป็นปัญญาต้องรู้ ในขณะที่นั่นรู้อะไร

ถ. รู้ว่า หายใจเข้า หายใจออก

ส. ใครหายใจเข้า ลักษณะของนามธรรมเป็นอย่างไร ลักษณะของรูปธรรมเป็นอย่างไร ถ้าไม่สามารถรู้ลักษณะที่ต่างกันของนามธรรมกับรูปธรรม ไม่ใช่วิปัสสนาทั้งนั้น

ถ. ต้องเรียนเรื่องขั้น ๕ ละเอียดก่อนหรือ

ส. ไม่ใช่โดยชื่อ ขณะนี้กำลังเห็นเป็นขั้นอะไร ไม่อย่างนั้นขั้น ๕ ก็เอามาจากหนังสือ แต่ขณะที่กำลังเห็นขั้นอะไร ต้องมีความรู้ นี่คือนิปัญญาก่อนที่จะเป็นวิปัสสนา

เพราะฉะนั้น ไม่ใช่วิปัสสนา จนกว่าจะเข้าใจก่อน และสติจึงจะค่อย ๆ ระลึก จนกว่าจะรู้ชัด และไม่มีวิธีที่ว่า จะต้องทำอย่างนั้นอย่างนี้ แต่ต้องอาศัยความเข้าใจ ถ้าบอกว่า ยังไม่เข้าใจ ก็แปลว่า ยังทำอะไรไม่ได้ จนกว่าความเข้าใจจะเกิดขึ้น

ถ. เข้าใจในที่นี้ หมายถึงเข้าใจอะไร

ส. เห็นนี่ชั้นอะไร กำลังเห็นเดี๋ยวนี้ ชั้นอะไร ถ้าจะพูดเรื่องชั้น ๕ กำลังเห็นเดี๋ยวนี้ชั้นอะไร ถ้าไม่รู้ ยังทำวิปัสสนาไม่ได้ เพราะว่ากำลังเห็น แต่ไม่รู้ จะเป็นวิปัสสนาได้อย่างไร

ถ. เจริญวิปัสสนาก่อน จึงทำสมาธิหรือ

ส. เจริญวิปัสสนาก่อน ทำอย่างไร

ถ. หรือทำสมาธิก่อน

ส. มิได้ เจริญวิปัสสนาทำอย่างไร

ถ. อย่างที่อาจารย์ว่า ต้องศึกษา มีความรู้อะไรต่าง ๆ

ส. เมื่อเข้าใจขึ้น สติก็ค่อย ๆ เริ่มระลึกไป เป็นปกติในชีวิตประจำวัน ค่อย ๆ เพิ่มความเข้าใจขึ้น

ถ. ขณะที่นั่งสมาธิ

ส. ทำไมใช้คำว่า นั่ง

ถ. นั่งหรืออะไรต่าง ๆ

ส. ก็ไม่ต้องใช้คำว่า นั่ง และไม่ต้องใช้คำว่า สมาธิด้วย ขณะนี้เองรู้อะไร

ถ. ต้องรู้เสียก่อน

ส. แน่นนอน ไม่ใช่เป็นสมาธิ ปัญญา คือ ความรู้ซึ่งเกิดจากความเข้าใจ ความรู้กับความเข้าใจอย่างเดียวกันหรือต่างกัน รู้โดยไม่เข้าใจมีไหม

ถ. ไม่มี

ส. และเมื่อเข้าใจแล้ว เข้าใจขึ้นอีก ๆ ก็เป็นความรู้

ถ. ความรู้เกิดจากความเข้าใจ

ส. แน่นนอนที่สุด นี่เป็นสิ่งที่ยาก ถ้าถามตามตำรา ตอบง่ายมาก แต่ถ้าถามถึงขณะจิตเดี๋ยวนี้ ตอบยากที่สุด เพราะว่าเกิดแล้ว ดับไปแล้ว เร็วมาก ถ้าสติไม่ระลึกก็เพียงแต่อนุมานว่า คงจะเป็นกุศล หรือว่าคงจะเป็นอกุศล แต่ไม่ใช่เพราะรู้จริง ๆ ว่า ลักษณะที่เป็นกุศลต่างกับลักษณะที่เป็นอกุศลอย่างไร

ถ. ที่ไม่รู้เป็นอวิชชา ถ้ารู้เป็นวิชชา

ส. ใช่ เพราะฉะนั้น วันหนึ่งอกุศลมากหรือกุศลมาก

ถ. อกุศลมาก

ส. อนุมิหนาทิรู้ความจริง แม้จะเป็นอกุศลแต่ก็ดีที่รู้ เพราะถ้าเป็นอกุศล แต่ไม่รู้ หรือเข้าใจว่าเป็นกุศล ต้องเป็นผลเสียมาก ใช่ไหม เพราะเข้าใจผิดคิดว่า ดีแล้ว แต่ความจริงยังไม่ได้ ความดีไม่มีวันพอ

ถ้าฟังธรรมบ่อย ๆ จะเข้าใจขึ้น และสติก็เกิดเพิ่มขึ้น แต่ไม่ได้หมายความว่า ฟังวันนี้ได้ยวสติจะเกิดมาก ๆ ไม่ต้องหวังรอ แล้วแต่ความเข้าใจ เพราะฉะนั้น ไม่ต้องหวังเรื่องสติจะเกิดหรือไม่เกิด แต่ควรหวังเรื่องความเข้าใจในลักษณะของ สภาพธรรมว่า เพิ่มขึ้นหรือยัง

ถ. วิธีปฏิบัติธรรมไม่ได้หมายถึงการนั่งวิปัสสนาหรือ

ส. ไม่ว่าจะได้นิยามคำไหน ขอให้เข้าใจความหมายของคำนั้นโดยตลอด ก่อนทำสิ่งหนึ่งสิ่งใด ก่อนที่จะตามข้อปฏิบัติอย่างหนึ่งอย่างใด ควรที่จะได้พิจารณา โดยละเอียดจริง ๆ ว่า ถ้าใช้คำว่า นั่งวิปัสสนา วิปัสสนาคืออะไร ทุกคนเข้าใจคำว่า นั่ง ใช่ไหม ขณะนี้กำลังนั่ง แต่นั่งวิปัสสนาหรือเปล่า

ถ. ยังไม่ค่อยเข้าใจ

ส. ยังไม่ค่อยเข้าใจ ทิ้งไปเลย อะไรที่เข้าใจไม่ได้ หรือยังไม่เข้าใจ ไม่ต้องสนใจ เอาสิ่งที่เข้าใจได้ และสามารถทำให้ปัญญาเจริญได้

ถ. การเจริญวิปัสสนา จำเป็นต้องเจริญสมณะก่อนหรือไม่

ส. นี่ก็เป็นอีกเรื่องหนึ่ง ซึ่งเป็นเรื่องใหญ่เท่า ๆ กัน คือ วิปัสสนาก็คือเรื่อง ใหญ่ สมณะก็เป็นเรื่องใหญ่ ใหญ่ในที่นี้หมายความว่า เป็นเรื่องละเอียดที่จะต้อง พิจารณาให้เข้าใจถูก เพราะคำว่า วิปัสสนา หมายความว่า ปัญญาที่ประจักษ์แจ้ง ทางตลอดในลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังเกิดดับ ไม่ใช่ตัวตน ตามปกติตามความ เป็นจริง คือ ในขณะนี้

สมณะ หมายความว่าถึงความสงบ แต่อย่าพอใจเพียงคำที่กล่าวว่า สงบ ต้อง พิจารณาอีกว่า ความสงบนั้นคืออะไร ถ้าเป็นความสงบจริง ๆ หมายความว่า สงบ

จากอกุศลทั้งหมด คือ ในขณะนั้นต้องไม่มีโลภะ ต้องไม่มีโทสะ ต้องไม่มีโมหะ จึงจะสงบ

ถ. ที่ว่าไม่มี หมายความว่ากดไว้หรืออย่างไร

ส. มิได้ แต่เพราะขณะนั้นเป็นกุศลจิต ขณะใดที่เป็นกุศลจิตขณะนั้นไม่ใช่อกุศลจิต และขณะใดที่เป็นอกุศลจิตขณะนั้นไม่ใช่กุศลจิต ช่วงขณะหนึ่ง ๆ

เพราะฉะนั้น สมณะ ที่ชื่อว่าสงบ ต้องเป็นกุศล จึงสงบจากอกุศลได้ ถ้านั่งเฉย ๆ ไม่คิดเรื่องอะไรทั้งนั้น สงบหรือเปล่า

ผู้ฟัง สงบ

ส. รู้ได้อย่างไรว่าไม่มีอกุศล ถ้าไม่รู้ ไม่ใช่สงบ ถ้าความไม่รู้เป็นความสงบวันหนึ่ง ๆ ก็ได้กุศลกันคนละมาก ๆ คือ นั่งเฉย ๆ เท่านั้นก็เป็นกุศลแล้ว ซึ่งนั่นไม่ใช่ความจริง และขณะที่ให้วัตถุหนึ่งวัตถุใดเพื่อประโยชน์สุขของบุคคลอื่น ที่เราใช้คำว่าทาน หรือการให้ ขณะนั้นจิตสงบไหม

ผู้ฟัง ยังไม่สงบ

ส. ถ้าไม่สงบจะให้หรือ สงบในที่นี้ไม่ใช่ว่าอยู่เฉย ๆ ไม่คิด แต่หมายความว่า ขณะนั้นไม่มีอกุศล ไม่มีโลภะ ไม่มีโทสะ ไม่มีโมหะ จึงให้ได้ ถ้ามีโลภะในสิ่งหนึ่งสิ่งใดจะไม่ให้สิ่งนั้น ยังเกี้ยวข้อง ยังยึดมั่น ยังผูกพัน ยังสละไม่ได้ ถ้ามีโทสะในคนที่รับก็ไม่ให้ ไซ้ไหม เกิดโกรธแล้ว วันนี้ไม่ให้ อาจจะทำให้วันหลัง แต่ขณะที่กำลังโกรธไม่พอใจนั้น ไม่ให้

ขณะที่กำลังให้ทาน ไม่ได้หมายความว่า ไม่มีความคิดนึกเรื่องอะไรเลย มีคิดแต่คิดเป็นกุศล ขณะใดที่เป็นกุศล ขณะนั้นไม่มีอกุศล จึงชื่อว่า สงบ คือ สงบจากอกุศล อย่าลืม ต้องมีคำต่อท้ายว่า สงบจากอกุศล คือ ขณะนั้นไม่มีโลภะ โทสะ โมหะ เพราะฉะนั้น เวลาให้ทาน จิตเป็นกุศล คือ ปราศจากโลภะ โทสะ โมหะ แต่ว่าเล็กน้อยเหลือเกิน จนกระทั่งไม่ปรากฏว่าสงบ

ถ. สงบหมายความว่า ...

ส. ไม่มีโลภะ ไม่มีโทสะ ไม่มีโมหะ เป็นกุศล ไม่ใช่เฉย ๆ หนึ่ง ๆ ไม่ได้คิดอะไร ไม่ใช่อย่างนั้น ขณะที่ เป็นกุศล ขณะนั้นสงบจากอกุศล คือ ไม่มีโลภะ ไม่มีโทสะ ไม่มีโมหะ

เพราะฉะนั้น การเจริญความสงบ ก่อนอื่นต้องเข้าใจลักษณะของความสงบว่า ต้องเป็นกุศล เริ่มจากพิจารณาในชีวิตประจำวัน เพราะว่าชีวิตประจำวันเป็นความจริง เมื่อจะเจริญความสงบให้มากขึ้นในชีวิตประจำวัน จะต้องรู้ว่า ในวันหนึ่ง ๆ มีโอกาส หรือมีขณะ หรือมีเวลาที่จะสงบบ้างไหม คือ ต้องเริ่มมีสติในขณะที่กำลังให้ทาน เพื่อที่จะได้รู้ว่า สภาพของจิตที่สงบในขณะที่ให้ต่างกับขณะที่กำลังเป็นโลภะ โทสะ โมหะ ที่เป็นอกุศล เพราะขณะที่ให้และจิตปราศจากโลภะ โทสะ โมหะ เล็กน้อยมาก สันมาก เมื่อเทียบกับโลภะซึ่งหลังไหลเข้ามา

เช่น ในขณะที่คิดจะให้ทาน ขณะนั้นต้องปราศจากโลภะ โทสะ โมหะ ถูกไหม จะให้อะไร ขณะที่กำลังตระเตรียมวัตถุที่จะให้ เช่น กำลังทำอาหารวุ้นววยอยู่ในครัว โลภะมีไหม โทสะมีไหม อาหารกำลังอร่อยดี กำลังจะตักใส่ถ้วยชามที่จะถวายทาน โลภะหรือเปล่า อาหารอร่อย ถ้าอาหารไม่อร่อยเป็นอย่างไร โทสะมีไหม ก็มี

เพราะฉะนั้น เวลาที่ให้ทานแต่ละครั้งให้ทราบว่า จิตสงบชั่วคราวเล็กน้อยจนไม่สามารถถึงความมั่นคงให้รู้ลักษณะของความสงบได้ และบางคนให้ไม่ใช่เป็นทานจริง ๆ เพราะอาจจะให้ในลักษณะของสังคม หรือให้โดยการหวังผล เพราะว่าเมื่อให้เขา เขาก็จะให้เรา อย่างนี้ ขณะนั้นสงบไหม ก็ไม่สงบ หรือว่าให้แล้วจะได้เกิดดี ๆ มีของกินของใช้ที่สะดวกสบาย ขณะนั้นสงบไหม ก็ไม่สงบอีก เพราะฉะนั้น ถ้าไม่ใช้การให้ซึ่งเป็นทานจริง ๆ โดยไม่หวังผลใด ๆ ทั้งสิ้น ซึ่งในขณะนั้นจิตสงบจริง ๆ เพราะไม่ได้หวังผล ก็ไม่สามารถที่จะสังเกตได้ว่า ลักษณะของจิตที่สงบในขณะที่สละให้โดยไม่หวังคืออย่างไร

แต่เวลาที่จิตเป็นกุศลจริง ๆ ในขณะที่ให้แล้วสงบ เวลาที่ระลึกถึงความผ่องใส ความสะอาดของจิตที่ให้โดยไม่หวัง ขณะนั้นเป็นสมถกัมมัฏฐานอย่างหนึ่ง ชื่อว่า

จาคานุสสติ คือ การระลึกถึงทาน เพราะฉะนั้น ต้องมีการให้ก่อน และการให้นั้นต้องมีสภาพของจิตที่สงบให้ระลึกได้ จึงจะสงบเป็นจาคานุสสติ

เรื่องของสมณะเป็นเรื่องที่ละเอียดอีกเรื่องหนึ่ง เช่นเดียวกับเรื่องของวิปัสสนา ซึ่งกุศลทุกประเภทสงบ เพราะฉะนั้น จะเจริญสมณะ หรือทำให้จิตสงบอย่างไร ก็คือ ทำกุศลทุกประเภท ขณะที่เป็นกุศล ขณะนั้นสงบ

ถ. ขณะที่เจริญเมตตา จิตเป็นกุศล ขณะที่เกิดโทสะซึ่งตรงกันข้ามกับสภาพที่เป็นกุศล สังเกตเห็นได้ง่าย แต่สภาพที่เป็นกุศลเห็นได้ยาก ใช่ไหม

ส. ถูกต้อง แต่ทำไมสภาพของกุศลจิตจึงสังเกตได้ยาก เช่น เมตตา และสภาพของอกุศลจิตจึงสังเกตได้ง่าย เพราะอะไร ต้องมีเหตุผล

ถ. เพราะความสั้นของขณะจิต ใช่ไหม

ส. เพราะว่าอกุศลเกิดมากในวันหนึ่ง ๆ แต่ก็เป็นข้อที่น่าคิดอีกอย่างหนึ่งว่า ทั้ง ๆ ที่อกุศลเกิดมากอย่างนี้ ชินกับอกุศล จนไม่รู้ว่าเป็นอกุศลก็ได้ คือ มีหลายเหตุ นานาประการ อย่างเช่น คำว่า เมตตา ที่ทุกคนใช้เสมอ ๆ ว่า แผ่เมตตา หรือว่า เจริญเมตตา ใช้อยู่เสมอใช่ไหม ทำอย่างไร

ถ. ก็ว่าตามคำบาลี

ส. เมตตาก็กลายเป็นคำพูด ถ้าอาศัยการว่าตามบาลี เพราะฉะนั้น เมตตาก็คือคำพูด ถ้าเป็นอย่างนั้นไม่ถูก

ถ. เมตตาต้องเกี่ยวกับการกระทำหรือ

ส. ต้องเป็นจิตที่เป็นกุศล

ถ. จิตที่ขอให้คนนั้นสบาย ให้คนนั้นมีความสุข จะเป็นไปได้หรือ

ส. ทุกคนมีกรรมเป็นของตน แต่ผู้ที่กำลังขอให้คนอื่นเป็นสุข ย่อมไม่เบียดเบียนคนอื่น เพราะว่าขอให้เขาเป็นสุข

ถ. ปัจจุบันนี้จะไปส่งเสริมให้เขาเป็นสุขได้ไหม

ส. ส่งเสริมไม่ได้ แต่ว่าทางอ้อม คือ ไม่เบียดเบียนเขา ข้อสำคัญที่สุดอย่าลืมว่า ธรรมเป็นเรื่องละเอียด จะแผ่เมตตากันก็ดี หรือว่าจะเจริญเมตตากันก็ดี

รู้ลักษณะของเมตตาจริง ๆ หรือรู้แต่คำ ว่าท่องอย่างนี้แล้วเป็นการแผ่เมตตา แต่ใจจริง ๆ ในขณะนั้น มีเมตตาสักนิดหนึ่งหรือเปล่า

ถ. ผมว่าต้องลงมือทำจริง ๆ เช่น เห็นเขาอดข้าว เราเอาข้าวให้กินเลย ไม่มีเงินใช้ เราให้เลย

ส. นี่คือการปฏิบัติธรรมในชีวิตประจำวัน นี่คือนิยามภาวนาในชีวิตประจำวัน แต่อย่าลืมว่า เมตตามีลักษณะที่คล้ายหรือใกล้เคียงกับโลกะ

ถ. ถ้าอย่างนั้นการปฏิบัติก็มีกุศลมากกว่าที่เราใช้คำภาวนา หรือแผ่เมตตา

ส. แน่นนอน

ถ. ถ้าจิตของเราคิดจะช่วยคนอื่น เราก็ช่วยจริง ๆ เลย ไม่ต้องแผ่กุศล

ส. ขณะนั้นเป็นการกระทำด้วยเมตตา ถ้าเราท่องแต่ว่าไม่ช่วยเลย เป็นอย่างไร ก็เป็นแค่ท่อง และในขณะที่ท่อง ใครจะรู้ถึงจิตที่กำลังพูดคำนั้น

ในที่นี้ทุกคนพูดคำว่า พุทโธ ได้ แต่จะมีใครที่รู้จิตที่กำลังพูดพุทโธว่า เป็นกุศลหรือไม่ใช่กุศล พูดเฉย ๆ พูดได้ เด็กเล็ก ๆ ก็พูดได้ ศาสนาอื่นก็พูดได้ ชาติไหน ๆ ก็พูดได้ แต่จิตที่พูดคำนั้น เป็นกุศลหรืออกุศล จิตเขา จิตเรา ต้องเหมือนกัน อย่าเข้าข้างตัวเองว่า ของเราจะต้องเป็นกุศล ต้องเป็นผู้ตรง เพราะฉะนั้น เมตตามีลักษณะที่ใกล้เคียงกับโลกะ ต้องแยกด้วยสติจึงจะรู้ว่า เป็นเมตตา หรือว่าเป็นโลกะ

พุทธศาสนาสอนให้เจริญปัญญาละเอียดขึ้น ๆ จนกว่าจะรู้สภาพธรรมตามความเป็นจริงทั้งหมด และละการยึดถือว่าเป็นตัวตน

ถ. ต้องพยายามละทั้งดี ละทั้งชั่ว ละทั้งหมด

ส. เร็วไป ต้องอบรมเจริญปัญญาก่อน

ถ. สมาธิทำให้เกิดปัญญา หรือปัญญาทำให้เกิดสมาธิ สมาธิกับปัญญา จะเกิดภายในใจพร้อมกันได้ไหม

ส. สมาธิคืออะไร ปัญญาคืออะไร สมาธิมีกี่ขั้น ปัญญามีกี่ขั้น สมาธิที่เป็นอกุศลมีไหม สมาธิที่เป็นกุศลมีไหม มิจฉาสมาธิมีไหม สัมมาสมาธิมีไหม ทั้งหมดเป็นเรื่องที่ละเอียด และในเรื่องนี้คิดว่ามีบรรยายไว้แล้ว

ถ. ถ้าเกิดสมาธิจนถึงปฐมฌาน

ส. ถ้าจะสมมติ ขอเรียนให้ทราบว่า ยากที่ใครจะถึงปฐมฌาน เพราะฉะนั้น สมมติสิ่งที่พอจะเป็นไปได้ดีไหม เช่น สมาธิอย่างไหนใช้ชื่อว่า ขณิกสมาธิ หมายความว่า ชั่วขณะ ๆ แต่ขณะนั้นกำลังมีอะไรเป็นอารมณ์ คือ ต้องเป็นความละเอียดทุกอย่างก่อนที่จะตอบ เพราะว่าผลต้องตามเหตุ เพราะฉะนั้น ต้องศึกษาเรื่องเหตุจริง ๆ ให้เข้าใจว่า เหตุอย่างนั้นจะนำผลชนิดไหนมาให้ แม้แต่สมาธิก็ต้องกล่าวว่า สมาธิมีอะไรเป็นอารมณ์

ขอความกรุณาฟังต่อไปอีกได้ไหม เพราะว่าโดยมากคำถามที่ข้องใจทุกข้อจะอยู่ในการบรรยายต่อไปเรื่อย ๆ ซึ่งบางท่านกำลังจะถาม แต่ว่าเมื่อฟังไป ๆ ก็มีคำตอบของข้อที่สงสัย เพราะได้บรรยายไว้ทั้งหมดแล้ว

ถ. การนั่งสมาธิแบบไหนจะเป็นกุศล และแบบไหนไม่เป็นกุศล

ส. สมาธิ คือ ลักษณะที่ตั้งมั่นคงในอารมณ์หนึ่งนาน ๆ เพราะฉะนั้น จึงมีทั้งมิจฉาสมาธิและสัมมาสมาธิ ถ้าเป็นมิจฉาสมาธิก็ไม่เป็นกุศล

ถ. มิจฉาสมาธิเป็นอย่างไร

ส. มิจฉาสมาธิ หมายความว่า การตั้งมั่นในอารมณ์ด้วยโลภะ เป็นสมาธิที่เกิดกับอกุศลจิต

ถ. สมมติว่า เราจะต้องที่จะฆ่าใคร อย่างนี้ถือเป็นมิจฉาสมาธิไหม

ส. แน่นนอน

ถ. และคำว่า สมาธิเฉย ๆ

ส. เกิดกับจิตทุกขณะอยู่แล้ว

๑๑๙๙

วัดสวนดอก จังหวัดเชียงใหม่

วันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๒๕

ถ. จิตกับเจตสิก เหมือนกันหรือเปล่า

ส. ไม่เหมือน แต่เกิดพร้อมกัน ดับพร้อมกัน รู้อารมณ์เดียวกัน และเกิดที่เดียวกัน จิตไม่ใช่เจตสิก เพราะว่าจิตเป็นสภาพที่เป็นใหญ่ เป็นประธานในการรู้ เช่น กำลังเห็น แต่ว่าเจตสิกแต่ละชนิดมีลักษณะและมีกิจหน้าที่เฉพาะอย่าง ๆ

เจตสิกทั้งหมดมี ๕๒ ประเภท เกิดกับจิต ทำให้จิตต่างกันเป็น ๘๙ ชนิด ตามเจตสิกที่เกิดร่วมด้วย อย่างเช่น โลกะ เป็นเจตสิก ไม่ใช่จิต เห็นเป็นจิต แต่ชอบในสิ่งที่เห็น ลักษณะอาการที่ชอบเป็นเจตสิก เห็นเป็นเห็น เห็นจะชอบไม่ได้ เพียงเห็นเท่านั้น และเวลาที่จำได้ ลักษณะที่จำเป็นเจตสิก เห็นเป็นอย่างหนึ่ง จำก็เป็นอีกอย่างหนึ่ง คือ เห็นเป็นจิต จำเป็นเจตสิก

ถ. เห็นแล้ว ชอบใจ

ส. เห็นเป็นจิต ชอบใจเป็นเจตสิก เห็นแล้ว จำได้ จำได้เป็นเจตสิก เห็นเป็นจิต จิตเป็นใหญ่ เป็นประธานในการรู้อารมณ์ คือ รู้เท่านั้น ไม่จำ ไม่รู้สึก ไม่โลก ไม่โกรธ ซึ่งนั่นเป็นลักษณะของเจตสิกแต่ละชนิด

ถ. สติเกิดขึ้นแล้ว ...

ส. ถ้าสติเกิด สติเป็นสภาพที่รู้สิ่งที่กำลังปรากฏ ซึ่งขณะนี้มีธรรมหรือสังขารที่กำลังปรากฏ คือ ของจริง ถ้าแปลคำว่า สังขาร ง่าย ๆ คือ ของจริง เพราะฉะนั้น เห็น กำลังเห็นในขณะนี้ เป็นของจริง ซึ่งภาษาบาลีใช้คำว่า สังขาร ได้ยินก็เป็นของจริง เสียงก็เป็นของจริง เพราะฉะนั้น เวลาที่สติเกิด สติกำลังระลึกได้ ไม่ลืมว่ามีของจริง คือ ลักษณะหนึ่งลักษณะใด ที่สติต้องระลึกตรงลักษณะนั้น มิฉะนั้นจะกว้างมาก เพราะการที่จะรู้ลักษณะของสภาพธรรมได้ ต้องระลึกที่ละอย่าง และศึกษา คือ น้อมพิจารณาจนรู้ชัดในลักษณะที่เป็นนามธรรมหรือรูปธรรม ซึ่ง

โดยซื่อคิดฉันคิดว่า ทุกคนแยกได้ง่าย อย่างเห็นไม่มีรูปร่าง ก็บอกว่าเป็นนามธรรม แต่สิ่งที่ปรากฏทางตา เมื่อปรากฏทางตาก็เป็นรูปจึงปรากฏได้ เพราะฉะนั้น จึงกล่าวตามได้ว่า เห็นเป็นนามธรรม สิ่งที่ปรากฏทางตา คือ สีสันวัณณะเป็นรูปธรรม ในขณะนี้เอง คือ ธรรมต้องเป็นสิ่งที่พิสูจน์ทันทีว่าถูกหรือผิด

และทางหู เสียงมีจริง เป็นสังขารธรรม ได้ยินเสียงเป็นสภาพที่กำลังรู้หรือได้ยิน เสียงที่กำลังปรากฏ เพราะฉะนั้น ได้ยินไม่ใช่เสียง แต่เป็นสภาพรู้ จึงเป็นนามธรรม เพราะฉะนั้น โดยความหมายพอจะเข้าใจได้ แต่ที่จะประจักษ์ชัดว่า นามธรรมในขณะนี้ กำลังได้ยินนี้ต่างกับเสียงที่กำลังปรากฏ คงต้องใช้เวลาานานมากที่สติจะเริ่มระลึก ที่ลักษณะของรูปหรือลักษณะของนาม ที่ละอย่าง พร้อมกันไม่ได้ และปัญญาจะค่อย ๆ พิจารณาเพื่อรู้ชัดจริง ๆ ว่า ขณะนี้สภาพธรรมใดที่สติกำลังระลึก ลักษณะของรูปหรือลักษณะของนาม ไม่อย่างนั้นก็เป็นตัวตนตลอดไปเรื่อย ๆ และไม่มีทางที่จะละการยึดถือว่าเป็นตัวตนเพียงด้วยการคิดว่า ทุกอย่างเป็นอนัตตา ไม่ใช่เรา แต่ทุกอย่างในขณะนี้ ที่ละอย่าง ๆ ที่ปรากฏ จะต้องรู้ชัด โดยไม่ใช่รวมกันเป็นทุกอย่าง

ถ. ขณะนี้รู้รวม ๆ รู้ตามตำราที่อ่าน ความเข้าใจจากที่อ่าน...

สุ. นั่นเป็นขั้นการฟัง หรือขั้นเข้าใจ เพราะว่ามันก็ตาม เข้าใจตาม พิจารณาตาม แต่การที่จะรู้จริง ๆ แม้แต่คำ ๆ เดียว หรือทีละคำ ๆ ที่ผ่าน จะเป็นจาก พระไตรปิฎกโดยตรง หรือจากอรรถกถา หรือจากหนังสืออะไรก็ตาม ถ้าเราพิจารณาว่า คำนั้นมีความหมายแค่ไหน อย่างไร ก็จะทำให้เรารู้ว่า เราเริ่มเข้าใจมากหรือน้อยแค่ไหน อย่างคำว่า อนัตตา ไม่ใช่ตัวตน ไม่อยู่ในอำนาจบังคับบัญชา แต่ที่กำลังเห็นเป็นตัวตนหรือเปล่า ก็ยังมีความรู้สึกว่าเป็นเรา เพราะฉะนั้น รู้ได้แน่เลยว่า ปัญญายังไม่เจริญพอที่จะรู้ชัดว่า เห็นในขณะนี้ เป็นอนัตตา

แต่ก็มีหนทาง ซึ่งจะต้องค่อย ๆ เริ่มด้วยการฟังไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งค่อย ๆ เข้าใจขึ้น ๆ และสติจะเกิดขึ้นระลึกตามความเข้าใจที่เพิ่มขึ้นในลักษณะของนามธรรม และรูปธรรม เป็นเรื่องที่รีบร้อนไม่ได้เลย แต่เป็นเรื่องที่เพิ่มความเข้าใจขึ้น จนกระทั่ง

สติเริ่มเกิดระลึกที่ลักษณะของนาม ลักษณะของรูป ซึ่งในตอนแรก ๆ จะไม่สามารถรู้ได้ชัด เพียงแต่เข้าใจว่า ต้องมีนามและรูป ๒ อย่างแน่ ๆ ในขณะที่เห็น

ถ. ... เกือบ ๑๐ ปี แล้ว

สุ. ที่ว่า ๑๐ ปี เป็นระยะเวลาที่ไม่นานเลย เมื่อเปรียบเทียบกับเวลาที่พระสาวกแต่ละท่านจะรู้แจ้งอริยสัจธรรม เป็นแสนกัป และกัปหนึ่งไม่ใช่ปีเดียว ไม่ใช่ ๑๐ ปี และไม่ใช่หนึ่งชาติ ซึ่งเราเทียบได้กับความเป็นจริงว่า ขณะนี้ทางตากำลังเกิดดับ สภาพธรรมกำลังเกิดดับ แต่เมื่อยังไม่ประจักษ์ว่าเกิดดับก็แสดงว่า ของเราจะต้องอีกกัป ไซ้ใหม่

ของจริงกำลังเกิดดับ ทางตาที่กำลังเห็น ไม่ใช่ขณะที่กำลังได้ยินเสียง เสียงจะปรากฏพร้อมกับสีสน်วณณะในเสียงไม่ได้ หรือในขณะที่กำลังเห็นทางตา เสียงก็ไม่ได้มาพร้อมกันกับสีสน်วณณะที่ปรากฏ เพราะแม้หลับตาเสียงก็ปรากฏได้ เพราะฉะนั้น ในช่วงขณะที่เสียงเท่านั้นปรากฏจะมีเห็นด้วยไม่ได้ ถูกไหม เมื่อยังไม่ประจักษ์ คิดก็แล้วกันว่า อีกกัปจึงจะประจักษ์ แต่ประจักษ์ได้ เหมือนกับพระสาวกที่ท่านได้ประจักษ์มาแล้ว และเมื่อท่านได้รู้แจ้งอริยสัจธรรม ท่านก็ได้แสดงอดีตชาติของท่านว่า แต่ละองค์ ๆ ท่านบำเพ็ญบารมีมามาก ทุกชาติ ๆ โดยแต่ละชาติชีวิตของท่านก็เป็นพ่อค้าวานิชบ้าง เป็นบุคคลนั้นบุคคลนี้บ้าง เหมือนชีวิตของแต่ละคนในขณะนี้ ซึ่งต่างกันตามเหตุตามปัจจัย ที่สติจะต้องระลึกถึงความจริงตามปกติ จนกว่าในขณะนี้ เห็นไม่ใช่ได้ยิน คนละขณะ และกำลังเกิดดับด้วย

ไม่ใช่เป็นเรื่องง่าย ตั้งแต่ครั้งพุทธกาลหรือก่อนนั้นอีก ตั้งแต่พระผู้มีพระภาคได้รับพยากรณ์จากพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงพระนามว่า ที่บังกร ก่อนที่จะได้ทรงตรัสรู้ด้วยพระองค์เอง ก็ต้องได้เฝ้าได้ฟังพระธรรมจากพระผู้มีพระภาคพระองค์ก่อน ๆ ๒๐ กว่าพระองค์

ถ. ... (ได้ยินไม่ชัด)

สุ. มิได้ ไม่มีใครจะสามารถรู้แน่ แต่ว่าทุกคนต้องเป็นผู้ตรง คือ พระอริยะทุกท่าน อชุปปัญโน เป็นผู้ที่ปฏิบัติตรง โดยที่ก่อนอื่นต้องรู้ว่า มีทั้งกุศลและอกุศล

แต่ว่าต่างขณะกัน และขณะที่ไม่รู้ลักษณะของสภาพธรรมเลย ก็ต้องเป็นความไม่รู้ ต้องยอมรับความจริงว่า เป็นความไม่รู้ และเมื่อเริ่มฟัง เมื่อเริ่มเข้าใจขึ้น เริ่มรู้ขึ้น ขณะนั้นความไม่รู้ก็ค่อย ๆ ลดไปที่ละนิด ๆ จริง ๆ

ถ. ปฏิบัตินี้ได้อะไร

ส. ได้ความเข้าใจถูก เริ่มเข้าใจขึ้น เพราะว่าปัญญาที่สมบุรณ์ถึงขั้น วิปัสสนาญาณที่จะเป็นโลกุตตรปัญญาได้ ก่อนจะเติบโตได้ถึงขั้นนั้น ต้องเริ่มจากความเข้าใจถูกขั้นการฟัง เพราะถ้าไม่ฟังจะไม่รู้ว่า โลกุตตรปัญญารู้อะไร และก่อน โลกุตตรปัญญารู้อะไร และขณะนี้สภาพธรรมกำลังปรากฏอยู่ ปัญญารู้ได้ไหม

ขณะนี้ที่กำลังเห็น กำลังได้ยิน ปัญญารู้ได้ไหม ถ้าเป็นอวิชชาไม่รู้แน่ เพราะผู้ที่ฟังพระธรรมที่ทรงแสดงด้วยพระองค์เอง บางท่านขณะที่กำลังฟังนั่นเองเป็น พระอรหันต์ บางท่านเป็นพระอนาคามี บางท่านเป็นพระสกทาคามี บางท่านเป็น พระโสดาบัน บางท่านไม่เป็นอะไรเลย ซึ่งแต่ละท่านก็ตรงตามความเป็นจริงว่า ผู้ที่ยัง ไม่รู้ความเกิดดับ จะไปหลอกตัวเองว่ารู้แล้วไม่ได้ และผู้ที่สามารถประจักษ์ความเกิด ดับและดับกิเลส ผู้นั้นก็รู้ตามความเป็นจริงว่า หมดความสงสัยในความเกิดดับของ นามธรรมและรูปธรรมแล้ว เพราะฉะนั้น เป็นผู้ตรงต่อตัวเอง ขณะนี้ใครฟังเข้าใจ ขณะนี้สติใครระลึก ขณะนี้ความรู้ชัดสำหรับใครมี ก็เป็นเรื่องส่วนตัวของแต่ละบุคคล

ถ. ... (ได้ยินไม่ชัด)

ส. ไม่สุดวิสัย สามารถจะเป็นได้ แต่ต้องเป็นผู้ตรงว่า ขณะนี้รู้ลักษณะของ สิ่งที่กำลังปรากฏหรือเปล่า ทางตาที่กำลังเห็น สติระลึกอย่างไร รู้อย่างไร ประจักษ์ ความเกิดดับอย่างไร ถ้ายังไม่รู้ ก็เป็นความไม่รู้ และขณะที่กำลังฟังค่อย ๆ เข้าใจขึ้น ก็รู้ว่า เป็นความเข้าใจซึ่งกำลังมีจากที่ไม่เคยเข้าใจเลย ตามความเป็นจริงทุกอย่าง

เพราะฉะนั้น พระโสดาบันไม่เข้าใจผิดว่า ตัวเองเป็นพระสกทาคามี ไม่หลอก ตัวเอง และไม่หลอกคนอื่นด้วย

ถ. ได้พระโสดาบัน จะรู้ได้อย่างไร

ส. ปัญญา รู้ ยังไม่ต้องถึงพระโสดาบัน เพียงแต่ก่อนที่สติจะเกิดหลงลืมสติ ก็รู้ ขณะที่สติเกิดไม่ใช่ขณะที่หลงลืมสติก็รู้ ขณะที่สติกำลังระลึกรู้ทางตา ก็รู้ ว่า กำลังรู้ ลักษณะของรูป หรือกำลังรู้ลักษณะของนาม ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ขณะที่สติเกิดต้องต่างกับขณะที่หลงลืมสติ

ถ. เรื่องฝัน เอาอะไรไปฝันเป็นเรื่องเป็นราว

ส. คิด

ถ. นอนหลับแล้วยังคิดหรือ

ส. แน่นนอนที่สุด

ถ. มีคนไล่ฆ่า หรือหมาไล่กัด เวลาตกใจตื่นขึ้นมา เหนื่อย

ส. เหนื่อย เพราะว่าคิดเรื่องที่เราเหนื่อย ถ้าคิดเรื่องที่ไม่เหนื่อย กำลังสบาย ๆ กำลังอ้อยอิ่ง ก็เป็นอีกเรื่องหนึ่งซึ่งไม่เหนื่อย เพราะฉะนั้น บางคนเหนื่อย เพราะว่าคิดเรื่องที่เหนื่อย เวลาอยู่เฉย ๆ บางคนก็ขี้มึน ทำไมขี้มึน ก็คิดถึงเรื่องที่สนุก ๆ ขี้มึน หรือบางทีก็หัวเราะ เพราะว่าคิดเรื่องนั้น ไม่ได้คิดเรื่องอื่น

ถ. เรื่องฝัน บางทีก็แม่น บางทีก็ไม่แม่น บางทีก็ไม่ได้เรื่อง

ส. แม่นก็แม่น ไม่แม่นก็ไม่แม่น ก็ช่างเถอะ ทิ้งไปดีไหม เพราะว่าบางครั้ง ก็เป็นอย่างนั้น บางครั้งก็เป็นอย่างนี้ เป็นเรื่องธรรมดา ให้เห็นว่า ธรรมคือธรรมดา เพื่อที่จะไม่ติด

ถ. อะไรเป็นเหตุปัจจัยให้ฝัน

ส. ถ้าเคยเห็นอะไร เคยรู้สึกอย่างไรในสิ่งที่เคยเห็น ความผูกพัน ความเกาะเกี่ยว สัญญา ความทรงจำก็ปรุงแต่ง โดยที่ไม่รู้สึกตัวเลยว่า กำลังเอาเรื่องทั้งหลายมารวมกัน จนกระทั่งเป็นความฝันขึ้น

ถ. ขั้น ๕ คือ รูปธรรมและนามธรรมอยู่ในตัวเรา อยากทราบว่า ตัวเราที่แท้จริงคืออะไร

ส. คือ ชันธ ๕ เรายึดถือชันธ ๕ ว่าเป็นเรา ถ้าไม่มีสักชันธเดียว จะยึดถืออะไรว่าเป็นเรา แต่เพราะมีชันธ ๕ ชันธ ก็ยึดชันธทุกชันธว่าเป็นเรา ซึ่งความจริงไม่ใช่เรา ความเห็นผิดที่เกิดขึ้น ยึดถือทุกชันธว่าเป็นเรา ทั้ง ๆ ที่เป็นชันธ ๕

ถ. ชันธของเรา

ส. ความจริงไม่ใช่เรา แต่มีความยึดถือว่าเป็นเรา

ถ. ถ้าไม่ยึดว่าเป็นเรา

ส. ถ้าดับความเห็นผิด ความเป็นเราก็ก็นิพพาน เพราะฉะนั้น ก่อนอื่นต้องยอมรับว่า มีความเห็นผิด ถ้าไม่มีความเห็นผิด ไม่ต้องฟังพระธรรม เพราะเห็นถูกแล้ว แต่ที่ต้องฟัง ...

(มีผู้ถามแทรกขึ้นมา)

ถ. ตัวเราแท้จริงคืออะไรแน่

ส. ก็คือ เห็น และไม่รู้ว่า เป็นสภาพธรรมที่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัยและดับไปแล้ว ได้ยินก็เป็นสภาพธรรมที่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัยและกดับไปอีก เมื่อไม่รู้อย่างนี้ จึงคิดว่ามีเรา โดยที่ไม่รู้จะไปหาเราที่ไหน แต่ก็ยังคิดว่ามีเราอยู่

ถ. ... (ได้ยินไม่ชัด)

ส. ปีหนึ่งยังน้อยมาก เมื่อเทียบกับแสนกัป และอย่าคิดว่ามากมายนิดเดียวจริง ๆ ยังไม่พอที่จะแกะความเห็นผิดออกไป เพียงแค่ปีเดียว

ถ. คนเราตายเข้าโลงแล้ว มีอะไรเหลือไปรับวิบากกรรม

ส. ขณะนี้เรากำลังรับวิบากกรรมหรือเปล่า เพื่อที่จะทราบว่าจะหลังจากนั้นจะต้องรับวิบากกรรมหรือเปล่า เพราะว่ากรรมที่เป็นอดีต คือ สิ่งที่ผ่านมาแล้ว ที่กำลังเป็นปัจจุบัน คือ ที่ยังไม่ดับไป และที่เป็นอนาคต คือ ที่กำลังจะเกิด

อดีตก็ดับไปแล้ว จะรู้ได้อย่างไร อนาคตก็ยังมาไม่ถึง จะรู้จริงได้อย่างไร เพราะฉะนั้น การที่จะรู้จริง ต้องรู้สิ่งที่กำลังปรากฏในขณะนี้ และจะหมดความสงสัยในอดีตและอนาคต เพราะว่าเมื่อครุ่นคิดถึงอดีต และเรารับวิบากกรรมหรือเปล่าเมื่อครุ่นนี้ ถ้ารู้ว่ามี เมื่อครุ่นนี้ก็หมดแล้ว ขณะนี้กำลังรับวิบากกรรมอยู่หรือเปล่า ถ้ารู้ว่ามีกำลัง

รับวิบากกรรม เพราะฉะนั้น เมื่อคุณนี้ก็รับวิบากกรรม เดียวนี้ก็รับวิบากกรรม ต่อไปก็ต้องรับวิบากกรรม

ถ. ... (ได้ยินไม่ชัด)

ส. ยังไม่ตาย ขณะนี้ต้องรู้ก่อนว่า อะไรรับวิบากกรรม จึงจะรู้ว่า เมื่อตายแล้วอะไรรับวิบากกรรม เดียวนี้อะไรรับวิบากกรรม

ถ. ชั้น ๕ ของเรา

ส. วิบากกรรมขณะนี้ คือ กำลังเห็น หลีกเลี้ยงที่จะไม่เห็นไม่ได้ ทุกคนอยากเห็นสิ่งที่ดี แต่แล้วแต่กรรมจะให้เห็นอะไร กรรมทำให้เกิดโสติดสวาท รูปที่โสควรแก่การได้รับกระทบเฉพาะเสียง หลีกเลี้ยงไม่ให้ได้ยินไม่ได้เลย แล้วแต่ว่าวันหนึ่ง ๆ กรรมอะไรจะให้ได้ยินเสียงอะไร เสียงหนึ่งไม่อยากจะได้ยินเลย แต่ก็ช่วยไม่ได้ได้ยินแล้ว ทุกคนอยากได้ยินเสียงดี ๆ แต่ก็ต้องแล้วแต่กรรม เมื่อมีโสติดสวาท กรรมก็ทำให้ได้ยินเสียงที่แล้วแต่จะเป็นผลของกรรมใด จันใด ไม่สิ้นสุด เมื่อวานนี้ก็เห็น เมื่อวานนี้ก็ได้ยิน เมื่อวานนี้ก็ไต่กลิ่น เมื่อวานนี้ก็ลิ้มรส วันนี้ก็ยังเห็นอีก คือ รับผลของกรรมอีก ทางตาบ้าง ทางหูบ้าง ทางจมูกบ้าง ทางลิ้นบ้าง ทางกายบ้าง

เพราะฉะนั้น การรับผลของกรรม จะไม่พ้นจากทางตาเห็น ทางหูได้ยิน ทางจมูกได้กลิ่น ทางลิ้นลิ้มรส ทางกายกระทบสัมผัส วันแล้ววันเล่า ตั้งแต่เกิดจนกระทั่งเดี๋ยวนี้ และพรุ่งนี้ ก็จะได้รับผลของกรรมอย่างนี้

และเวลาที่ตาย คือ ชาตินี้สิ้นสุดลง จะเห็นอีกไหม ก็เหมือนกับเมื่อวานนี้ตายไปแล้วเมื่อวานนี้ ไม่กลับมาเกิดอีกแน่ ๆ แต่ว่ามีวันนี้ และวันนี้ก็จะตายไปอีก จะมีพรุ่งนี้อีก ก็จะมีการเห็นอีก เพราะฉะนั้น การตาย คือ การพ้นจากสภาพของความเป็นบุคคลนี้ เป็นเพียงสมมติมรณะ ยังไม่ใช่สมุจเฉท เพราะว่ายังมีปัจจัยให้มีการเกิดสืบต่อจากการตาย และเมื่อเกิดแล้วก็ต้องเห็นอีก ได้ยินอีก เรื่อย ๆ ไป

ถ. ... (ได้ยินไม่ชัด)

ส. ถ้าเป็นพระอรหันต์แล้วไม่เกิด แต่ตราบใดที่ยังไม่หมดอวิชาก็ยังต้องเกิด พระอนาคามียังต้องเกิด เพราะยังไม่หมดอวิชา แต่พระอรหันต์ไม่มีอวิชา เพราะฉะนั้น พระอรหันต์ไม่เกิดอีก

ถ. ปัญหายู่ว่า ตายเข้าโลงแล้ว มีอะไร ...

ส. มีรูป ถ้าไม่มีรูป เราก็ไม่มีอะไรอยู่ในโลง

ถ. ถ้าเผาเสร็จแล้ว

ส. ถ้าเผาเสร็จแล้ว ก็ต้องหาว่า ส่วนไหนไปอยู่ที่ไหน จะเอาไว้วัดไหน แต่ข้อสำคัญที่สุด เวลาตายแล้ว ทำไมเรียกว่า ตาย ทำไมเดี๋ยวนี้ไม่เรียกว่า ตาย ทั้ง ๆ ที่จิตก็เกิดดับ รูปก็เกิดดับ ทำไมตอนนั้นเรียกว่า ตาย มีอะไรที่ต่างกันระหว่างตอนนี้กับตอนนั้น ในเมื่อสภาพธรรมเกิดดับทุกขณะเป็นปกติ จะไม่มีสภาพธรรมใดเลยซึ่งเกิดแล้วไม่ดับ

ถ. ส่วนมากบอกว่า วิญญาณออกจากร่าง วิญญาณไปปฏิสนธิ ถ้ามีวิญญาณอย่างนี้ก็เป็นสัสสตทิฎฐิ

ส. ถ้าจะยอมรับความคิดเห็นหนึ่งความคิดเห็นใดโดยง่าย โดยไม่สอบสวนให้เข้าใจ เราจะไม่มีความเข้าใจสภาพธรรมตามความเป็นจริงได้ แม้แต่คำว่า วิญญาณคืออะไร ต้องรู้ก่อน กำลังเห็นเป็นวิญญาณหรือเปล่า

ถ. เป็น

ส. กำลังได้ยินเป็นวิญญาณหรือเปล่า

ถ. เป็น

ส. เพราะฉะนั้น วิญญาณต้องมีในขณะที่กำลังมีชีวิตอยู่ ใช่ไหม เมื่อพ้นจากสภาพความเป็นบุคคลนี้แล้ว ถ้าไม่ใช่พระอรหันต์ จะมีการเกิดของวิญญาณอีกไหม

๑๒๐๐

วัดสวนดอก จังหวัดเชียงใหม่

วันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๒๕

ส. เวลาเห็นนี้ บอกว่าเห็นผี ใช่ไหม แต่เห็นวิญญาณ เห็นได้ไหม

ถ. ผมเห็นผีจริง ๆ

ส. แต่ดิฉันเรียนถามว่า ที่ว่าเห็นผีนั้น เห็นใช่ไหม ผี แต่วิญญาณเห็นได้ไหม ต้องแยกแล้ว เพราะฉะนั้น สิ่งที่ปรากฏให้เห็น เห็นได้ แต่สิ่งที่ไม่ปรากฏให้เห็น ใครจะเห็นได้ เช่น เสียง ใครเห็นเสียง เพราะฉะนั้น สิ่งใดก็ตามที่ปรากฏให้เห็น จะเรียกว่าผี จะเรียกว่าไม่ใช่ผี จะเรียกว่าคน หรือจะเรียกว่าอะไรก็ตาม โดยสภาพธรรมตามความเป็นจริง คือ สิ่งที่ปรากฏทางตา เป็นสภาพธรรมอย่างหนึ่ง เท่านั้นเอง จะเรียกว่าผี หรือไม่เรียกว่าผี ก็คือสิ่งที่ปรากฏทางตา ถ้าไม่ปรากฏทางตา จะกล่าวว่าเห็นผีได้ไหม เพราะฉะนั้น ไม่ว่าจะอะไรก็ตามที่ปรากฏทางตาแล้ว เป็นสภาพธรรมอย่างหนึ่ง ซึ่งแล้วแต่จะตรึกนึกคิดว่าอะไร แต่สิ่งนั้น คือ สิ่งที่ปรากฏทางตาเท่านั้น

ถ. ผมสงสัยเรื่องรูปเรื่องนาม เป็นอย่างไร

ส. เป็นคำถามที่น่าสนใจมาก เพราะแม้ขณะนี้ก็ต้องมีนามและต้องมีรูปแน่นอน

ถ. คือ ผมมองดูทุกอย่างเป็นรูปเป็นนามหมด อยากทราบวิธีแยกรูปแยกนาม จะแยกกันอย่างไร

ส. ที่จริงนามกับรูปมีแล้ว กำลังปรากฏ แต่ยังไม่รู้เท่านั้นเอง ถูกไหม หรือไม่ก็เพียงแต่รู้ชื่อ

ถ. แต่ที่ผมเห็นอยู่เวลานี้ ก็เห็นเป็นนาม และเห็นเป็นรูป อย่างผมมองดูท่านอาจารย์เดี๋ยวนี้ ก็เห็นว่าท่านเป็นรูป เป็นท่านอาจารย์สุจินต์นั่งอยู่ แต่ผมอยากจะมองให้ซึ่งลงไปว่า อาจารย์สุจินต์เป็นนามอย่างไร เป็นรูปอย่างไร

สุ. ถ้าเห็นเป็นคนกำลังนั่งอยู่ จะเป็นใครก็ตาม ยังไม่ชื่อว่า เห็นรูปตามความเป็นจริง เพราะว่าเห็นเป็นอัตตา ไม่ใช่เห็นสภาพธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตาตามที่ทรงแสดงไว้ว่า สพฺเพ ธมฺมา อนตฺตา เพราะฉะนั้น ถ้าเห็นเป็นคนเป็นอัตตา ไม่ใช่อนัตตา ถ้าเห็นเป็นถ้วยแก้วก็เป็นอัตตา ไม่ใช่เป็นอนัตตา

การที่จะรู้ว่า สภาพธรรมที่กำลังปรากฏทางตาเป็นอนัตตา เป็นสภาพธรรมที่มีจริง สภาพธรรมที่ปรากฏทางหูก็เป็นอนัตตา สภาพธรรมที่กำลังปรากฏทางจมูกก็เป็นอนัตตา สภาพธรรมที่ปรากฏทางลิ้น ในชีวิตประจำวัน ซึ่งท่านก็เพิ่งจะบริโภคอาหารเสร็จ ก็เป็นอนัตตา และที่จะบริโภคอาหารลิ้มรสต่อไปก็เป็นอนัตตา แม้ในขณะที่เองที่กำลังกระทบสัมผัสและมีลักษณะที่อ่อนหรือแข็ง เย็นหรือร้อนปรากฏ ก็เป็นอนัตตา ขณะที่กำลังคิดนึกในขณะนี้ก็เป็นอนัตตา ขึ้นความเข้าใจ สามารถที่จะเข้าใจได้โดยชื่อว่า สภาพธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา แต่เป็นความเข้าใจเพียงขั้นการพิจารณา ยังไม่ได้แยกลักษณะของสภาพธรรมที่เป็นอนัตตาแต่ละทางออกจริง ๆ

เพราะฉะนั้น ทุกคนก็เข้าใจว่า มีโลกรวมกันหมด คือ แต่ละคนมีตาสำหรับเห็น มีหูซึ่งทำให้เกิดการได้ยิน มีจมูกซึ่งทำให้ได้กลิ่น และมีโลกของรสปรากฏโลกของเย็นร้อนอ่อนแข็งปรากฏ รวมกันหมด เร็วมาก ยังไม่ได้แยกออกเป็นแต่ละส่วน ถ้าแยกออกเป็นแต่ละส่วนจริง ๆ จึงจะไม่มีสัตว์ ไม่มีบุคคล ไม่มีตัวตน แต่เมื่อรวมกันเห็นยังไม่ทันหมดก็ได้ยิน และยังคิดนึกเป็นเรื่องเป็นราวต่าง ๆ จึงทำให้รู้สึกเหมือนกับว่า เป็นตัวคนซึ่งมีตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ สำหรับเห็นสิ่งต่าง ๆ ได้ยินเสียงต่าง ๆ เป็นต้น

แต่ถ้าแยกออกเป็นแต่ละขณะจริง ๆ เช่น ในขณะที่เห็น ไม่ใช่ในขณะที่ได้ยิน คือ ต้องเริ่มพิจารณาด้วยความเข้าใจก่อนแต่ละทางจึงจะรู้ว่า ลักษณะของนามและรูปแต่ละทางต่างกันอย่างไร ซึ่งรวมกันทั้งหมดเป็นอัตตา ถ้าไม่แยกจะไม่ประจักษ์แจ้งสภาพการเกิดดับของนามธรรมและรูปธรรมแต่ละทวาร ก็ยังเห็นรวมกันว่า เป็นบุคคลนั้น เป็นสิ่งนี้

เพราะฉะนั้น ก่อนอื่นควรที่จะเข้าใจชัดเจนว่า สภาพธรรมเกิดขึ้นปรากฏ ที่ละขณะ ที่ละทางหรือที่ละทวาร และที่ละอย่างด้วย ซึ่งยากที่จะเห็นจริง เพราะว่า ในขณะนี้ก็ดูเหมือนว่า ทั้งเห็นด้วย ทั้งได้ยินด้วย ทั้งคิดนึกด้วย

ถ. เราจะเห็นที่ละสิ่ง ที่ละอย่าง จะแยกอย่างไร เวลานี้ผมเห็นท่านไปหมด อย่างหู จมูก ตา ผมเห็นท่านไปหมด ตลอดทั้งเสียง ผมจะมีวิธีแยกอย่างไรให้เห็น ที่ละอย่าง

ส. ถ้าดูในพระไตรปิฎก เวลาที่มีผู้ต้องการฟังพระธรรม และไปเฝ้า พระผู้มีพระภาค จะเห็นได้ว่า ข้อความที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงกับบุคคลนั้น เป็นเรื่องของตา เป็นเรื่องของหู เป็นเรื่องของจมูก เป็นเรื่องของลิ้น เป็นเรื่องของกาย เป็นเรื่องของใจ พระผู้มีพระภาคไม่ได้ทรงแสดงวิธีหนึ่งวิธีใดว่า ต้องทำอย่างนี้ กลับไป ต้องไปนั่งทำอย่างหนึ่งอย่างใด แต่ทรงแสดงธรรมให้เข้าใจ เพื่อให้บุคคลนั้นเกิดระลึก คือ สติปัฏฐาน รู้ลักษณะของสภาพธรรมตรงตามที่ได้ทรงแสดงให้เข้าใจ แต่ไม่ได้ทรง สั่งให้บุคคลนั้นไปเดิน หรือไปนั่งเป็นชั่วโมง ๆ

ข้อความในพระไตรปิฎกทั้งหมด จะไม่พ้นจากการทรงแสดงธรรมเรื่องของตา ให้เข้าใจชัดเจนจริง ๆ อย่าคิดว่า ขณะนี้เข้าใจแล้ว คือ เห็น เพราะว่าทุกคนเกิดมามีตาย่อมเห็น แต่ไม่ได้หมายความว่า รู้จักสภาพธรรมที่เห็นและสิ่งที่ปรากฏทางตา ตามความเป็นจริง เพียงเห็น เป็นของธรรมดา และไม่มีวิธีว่า ต้องทำอย่างนี้จึงจะให้ เห็นเป็นอย่างอื่น แต่จะต้องเข้าใจเรื่องของการเห็นโดยพิจารณาจริง ๆ เพื่อให้สติระลึก ได้ว่า ที่กำลังเห็นขณะนี้ พระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงเรื่องการเห็น ทรงแสดง ว่าอย่างไร

ในขณะที่กำลังได้ยินอย่างนี้ ในพระไตรปิฎก ข้อความโดยตรงที่พระผู้มีพระภาคตรัสโดยละเอียด ทรงแสดงเรื่องของการได้ยิน ซึ่งแม้คนในครั้งนั้นก็ได้ยิน คนในครั้งนี้ก็กำลังได้ยินเหมือนคนในครั้งนั้น และไม่ว่าอีกก็ต่อไปก็จะมี การได้ยิน อย่างนี้เกิดขึ้น แต่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงเรื่องของการได้ยินให้เกิดความเข้าใจ

จริง ๆ ในสภาพธรรมที่ได้ยิน เพื่อสติของบุคคลนั้นจะไม่หลงลืมที่จะเกิดขึ้นระลึกว่า พระธรรมที่ทรงแสดงเรื่องการได้ยินนั้น ทรงแสดงว่าอย่างไร และเป็นความจริงอย่างไร

เพราะฉะนั้น ไม่มีวิธีอย่างหนึ่งอย่างใดที่จะทำ นอกจากตามที่พระผู้มีพระภาค ทรงแสดงว่า สภาพธรรมทั้งหลายแต่ละขณะเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน เมื่อมีความรู้ มีความเข้าใจในเรื่องของตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เพิ่มขึ้น ...

(มีผู้ถามแทรกขึ้นมา)

ถ. เราจะต้องมองดูทุกอย่างให้เหมือนกันหมด อย่างนั้นใช่ไหม

ส. ไม่มีคำว่า ต้อง หรือทำอะไร แต่เข้าใจเรื่องของตาพอหรือยัง เข้าใจ เรื่องของหูชัดเจนถูกต้องหรือยังในสภาพที่เป็นอนัตตา ยังไม่ต้องไปทำอะไร ไม่มีใครไป เฝ้าพระผู้มีพระภาคแล้วทูลถามว่า จะให้เขาทำอะไร ใช่ไหม แต่พระผู้มีพระภาคทรง แสดงธรรมเรื่องของตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ให้เกิดความเข้าใจก่อน ถ้าคนนั้นยังไม่ เข้าใจ ไม่มีทางที่จะทำอะไรได้ เพราะฉะนั้น ในพระไตรปิฎก ไม่ว่าจะในพระวินัยปิฎก ในพระสุตตันตปิฎก หรือในพระอภิธรรมปิฎก จะไม่พ้นจากข้อความที่ทรงแสดงเรื่อง ของสภาพธรรมทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ เพียง ๖ ทางเท่านั้น ไม่ว่าจะในโลกนี้หรือในโลกไหน แต่ว่าเข้าใจดีจริง ๆ หรือยัง ในสภาพธรรมเพียง ๖ ทางนี้

ถ้ายังไม่เข้าใจจริง ๆ ในเรื่องสภาพธรรม ๖ ทางนี้ อย่าได้ไปถามใครว่า จะให้ ทำอะไร เพราะไม่มีประโยชน์ เพราะไม่ใช่ความเข้าใจของท่านที่จะปฏิบัติเอง แต่ต้อง เป็นการปฏิบัติเมื่อมีความเข้าใจแล้ว ไม่ใช่ยังไม่รู้เรื่องอะไรเลย ยังไม่เข้าใจอะไรเลย ก็จะทำ ซึ่งย่อมผิด และไม่เกิดประโยชน์อะไรเลย

เพราะฉะนั้น เป็นเรื่องที่จะต้องเข้าใจขณะที่กำลังเห็นขณะนี้ โดยละเอียดขึ้น ยังไม่ต้องคิดว่า จะทำอย่างไร

ถ. คำว่า เข้าใจ หมายความว่าอะไร

ส. ขณะนี้ การเห็นเป็นสภาพธรรมที่เป็นนามธรรม เพราะว่าเป็นสภาพรู้ เป็นธาตุรู้ เป็นอาการรู้ ไม่ใช่รูปธรรม ฟังดูคล้าย ๆ กับว่า ไม่ยาก สภาพรู้ ธาตุรู้

อาการรู้ในขณะที่กำลังเห็น แต่ก่อนที่จะได้ฟังอย่างนี้ เมื่อเห็นแล้ว จะสนใจในสิ่งที่กำลังปรากฏโดยลิ้มรู้ความจริงว่า ขณะนี้เป็นเพียงขณะที่รู้ คือ เห็นสิ่งที่ปรากฏ ซึ่งเป็นสภาพของสังขารธรรม เมื่อเกิดแล้วต้องดับทันที เพราะฉะนั้น ยังมีความไม่รู้อีกมากในขณะที่กำลังเห็น

แม้พระผู้มีพระภาคจะทรงแสดงว่า สังขารธรรมทั้งหลายไม่เที่ยง คือ เกิดขึ้นและดับไป เพราะฉะนั้น ขณะที่กำลังเห็น ต้องเกิดขึ้นเห็นแล้วดับ นี่จึงจะเป็นการรู้สภาพธรรมตรงตามความเป็นจริงและประจักษ์แจ้งในสภาพธรรมที่ไม่ใช่ตัวตน แต่เมื่อยังไม่ประจักษ์ความเกิดดับ จึงเป็นเราเห็น และสิ่งที่กำลังถูกเห็น กำลังปรากฏ ก็ไม่ปรากฏว่าเกิดดับ เพราะฉะนั้น จึงยังคงเป็นสิ่งที่เที่ยง ทุกคนยังนั่งอยู่ในที่นี้ เห็นก็ไม่ดับ สิ่งที่ปรากฏให้เห็นก็ไม่ดับ จึงยังจะต้องอบรมเจริญปัญญาด้วยการฟัง พร้อมสติที่ระลึกลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏ จนกว่าจะประจักษ์แจ้ง จึงจะเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า

ถ. การอบรมปัญญา ... ภาวนามยปัญญา ...

สุ. ภาวนา หมายความว่า การอบรม คล้าย ๆ กับการเปลี่ยนนิสัย ยากหรือง่าย วันหนึ่งเปลี่ยนได้ทันทีหรือเปล่า เดือนหนึ่งเปลี่ยนได้ทันทีหรือเปล่า ปีหนึ่งจะเปลี่ยนได้หรือเปล่าก็ยังไม่ทราบ บางคนตลอดชีวิตอาจจะเปลี่ยนไม่ได้เลย เพราะฉะนั้น นิสัยเดิมซึ่งมีความไม่รู้เป็นเหตุ จึงทำให้ยึดถือสภาพธรรมเป็นตัวตน เป็นสิ่งที่เที่ยง ซึ่งเป็นนิสัยที่ผิดที่ถือสภาพธรรมว่าเป็นตัวตน ความจำก็จำผิด คือ เป็นอัตตสัญญาและนิจสัญญา เพราะฉะนั้น กว่าที่จะเปลี่ยนจากนิสัยซึ่งกำลังเห็นคนเห็นสัตว์ เป็นเพียงเห็นสภาพธรรมที่ปรากฏทางตาเท่านั้นขณะหนึ่งและก็ดับไป และในขณะที่กำลังได้ยินเสียง ถ้าจะพิจารณาจริง ๆ ขณะที่กำลังได้ยินเฉพาะเสียง ขณะนั้นไม่ได้คิดนึก ไม่มีการได้กลิ่น ไม่มีการลิ้มรส ไม่มีการรู้สิ่งที่แข็งหรืออ่อน ไม่มีการเห็นสิ่งต่าง ๆ เป็นสัตว์บุคคลกำลังนั่งอยู่ในเสียงที่กำลังปรากฏ

เพราะฉะนั้น สภาพธรรมเกิดดับสืบต่อกันเร็วมาก จึงทำให้ไม่ประจักษ์แจ้งว่า สภาพธรรมหนึ่งเกิดและดับ และสภาพธรรมอีกอย่างหนึ่งจึงเกิดต่อ

ความหมายของภาวนา ไม่ใช่ให้ไปทำสิ่งหนึ่งสิ่งใด แต่หมายความว่า
อบรมเจริญ เปลี่ยนจากความไม่รู้สู่ความรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏที่ละเล็ก
ทีละน้อย ๆ จนสามารถเปลี่ยนจากความเป็นปุถุชนผู้มีอัตตสัญญา คือ สัญญา
ความจำสิ่งที่ปรากฏว่าเป็นสิ่งหนึ่งสิ่งใด และนิจจสัญญา คือ สัญญาว่าทุกอย่างไม่ได้
ดับไปยังคงปรากฏอยู่ เป็นสัญญาที่ถูกต้อง คือ อนัตตสัญญาและอนิจจสัญญา
ตามความเป็นจริง ซึ่งต้องใช้กาลเวลา จึงจะถือว่าเป็นการอบรม

แต่ไม่ทราบว่าจะอดทนพอไหม ที่จะอบรมด้วยการฟังให้เข้าใจซึ่งเป็นปัญญา
ขั้นต้น ก่อนที่คิดจะทำอย่างหนึ่งอย่างใดด้วยความไม่รู้อะไรเลยและหวังว่า เมื่อทำแล้ว
จะรู้ ซึ่งนั่นเป็นความหวังที่ปราศจากเหตุที่ถูกต้อง เพราะความรู้ชัดที่จะเกิดขึ้นได้
ต้องอาศัยความรู้ที่ค่อย ๆ เจริญขึ้นตั้งแต่ต้น คือ ขั้นความเข้าใจก่อน แต่ถ้าไม่เคย
ได้ยินได้ฟังเลย จะมีความเข้าใจในเรื่องของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏว่า ไม่ใช่ตัวตน
เป็นนามธรรม เป็นรูปธรรม ทันทิที่เกิดขึ้นทำกิจเห็นและกัณฑ์ ทันทิที่เกิดขึ้นทำกิจ
ได้ยินและกัณฑ์ ก็คงจะไม่มีใครสามารถที่จะนึกเองพิจารณาเองได้

เพราะฉะนั้น ขั้นต้นของการเจริญภาวนา คือ การอบรมเจริญปัญญาด้วยการ
ฟัง ถ้าฟังแล้วยังไม่เข้าใจ ไม่เชื่อว่าปัญญา ฟังครั้งที่ ๑๐๐๐ ยังไม่เข้าใจ จะเชื่อว่า
ปัญญาได้ไหม จะถือโดยจำนวนครั้งไม่ได้

ถ้าฟังเพียง ๒ - ๓ ครั้ง และเกิดความเข้าใจ ในขณะนั้นที่เข้าใจ ก็ไม่ใช่สัตว์
ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน แต่เป็นลักษณะของสภาพธรรมอย่างหนึ่ง คือ ปัญญาเจตสิก
เป็นสภาพธรรมที่สามารถไตร่ตรองพิจารณาเข้าใจในเหตุผลได้ ซึ่งถ้าปัญญาขั้นนี้ไม่มี
การอบรมเจริญปัญญาจะมีไม่ได้เลย หรือว่าการจะไปปฏิบัติหรือไปทำสิ่งหนึ่งสิ่งใด
ก็เป็นไปไม่ได้

เพราะฉะนั้น ที่จะตรวจสอบตัวเองได้ คือ มีความเข้าใจในลักษณะของ
สภาพธรรมที่กำลังปรากฏเพิ่มขึ้นพอที่สติจะเกิดระลึกตรงลักษณะของสภาพธรรมนั้น
ได้ไหม ถ้ายังไม่ได้ ก็ต้องฟังอีก เพราะบางท่านกล่าวว่า ท่านปฏิบัติมาแล้ว และท่าน
พอที่จะรู้ว่า ธรรมทั้งหลายไม่เที่ยง เป็นอนัตตา จึงได้เรียนถามท่านว่า ขณะที่กำลัง

เห็นขณะนี้เอง ลักษณะของนามธรรมเป็นอย่างไร ลักษณะของรูปธรรมเป็นอย่างไร ท่านตอบไม่ได้ เพราะท่านไม่เคยพิจารณาในขณะที่กำลังเห็นตามปกติเลย เพราะฉะนั้น จึงไม่ใช่ปัญญาที่สามารถจะประจักษ์แจ้งแทงตลอดในสังขารธรรมซึ่งกำลังเกิดดับ และถ้าไม่ประจักษ์แจ้งในความเกิดดับของสภาพธรรมที่กำลังเกิดดับขณะนี้ จะละการยึดถือสภาพธรรมว่า เป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคลไม่ได้ เป็นพระอริยสาวกไม่ได้

- ณ. มีวิธีอย่างหนึ่งอย่างใดไหม ที่จะทำให้ปัญญาเกิดขึ้น
- ส. ขณะที่กำลังฟัง ปัญญารู้อะไร ถ้าปัญญาไม่รู้อะไร ก็อย่าเสียเวลาทำ

